

”Hvem skal jeg være – her?”

*En kvalitativ studie av identitetsintervjuer
med unge, alenekommende flyktninger
bosatt i Norge*

Yngvild Bjartveit Haukeland og Magnus Huth

Hovedoppgave

UNIVERSITETET I OSLO

29.4.2011

Yngvild Bjartveit Haukeland & Magnus Huth

”Hvem skal jeg være – her?”

En kvalitativ studie av identitetsintervjuer med unge,
alenekommende flyktninger bosatt i Norge

Hovedoppgave
Universitetet i Oslo
29.04.2011

© Yngvild Bjarveit Haukeland og Magnus Huth

2011

”Hvem skal jeg være – her?”: En kvalitativ studie av identitetsintervjuer med unge, alenekommende flyktninger bosatt i Norge

Yngvild Bjartveit Haukeland og Magnus Huth

<http://www.duo.uio.no/>

Reposentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Forfatterens navn: Yngvild Bjartveit Haukeland og Magnus Huth

Tittel: ”Hvem skal jeg være – her?”¹: En kvalitativ studie av identitetsintervjuer med unge, alenekommende flyktninger bosatt i Norge

Hoved- og biveileder: Nora Sveaass og Sissel Reichelt

Den foreliggende studien er en kvalitativ analyse av identitetsintervjuer med unge mennesker som har ankommet Norge som enslige, mindreårige asylsøkere. Studien tar sikte på å øke kunnskapen om identitetsdannelse, og om hvordan unge, alenekommende flyktninger forstår seg selv i det norske samfunnet: Hvordan reflekterer disse unge rundt temaer relatert til identitet? Hvordan forstår de seg selv i det norske samfunnet? Hvordan beskriver de tilhørighet til sin opprinnelige kultur og til den norske kulturen? Hvordan opprettholdes følelsen av kontinuitet i selvet, når omgivelsene blir drastisk endret? Og hvordan gjennomlever disse unge, som ufrivillig har flyktet til et annet land uten foreldre eller andre omsorgspersoner, ungdomstiden og den tilhørende identitetsutviklingsoppgaven? Analysene viste at de unge beskriver seg som tokulturelle: De føler tilhørighet både til sin opprinnelige kultur og den norske kulturen. Informantene vektla ulike aspekter for å uttrykke dette, og de beskrev også ulike prosesser av endring i kulturell tilhørighet i løpet av årene i Norge. Videre beskrev de ønsker om å bli økonomisk selvstendige, leve et normalt liv og bli værende i Norge. Mange fortalte om vanskelige livserfaringer og at de opplevde at de tidlig ble voksne og måtte klare seg selv, men at de synes de likevel har klart seg bra. De unge beskrev forståelser av seg selv som mestrende individer og som medvirkende aktører i egne liv. Informantenes beskrivelser blir knyttet til teorier om kontinuitet i selvet, akkulturasjon og resiliens. Avslutningsvis diskuteres implikasjoner av funnene.

Undersøkelsen baserer seg på semistrukturerte intervjuer, utført av forfatterne selv, med 20 informanter i alderen 17-26 år. Intervjuene fant sted etter at informantene hadde fått innvilget oppholdstillatelse og etter en gjennomsnittlig botid i Norge på 5,6 år, og utforsker de unges beskrivelser av seg selv innenfor domene skole/job, tilhørighet til opprinnelig kultur og tilhørighet til norsk kultur. Fenomenologiske analyser av datamaterialet ble utført ved hjelp av systematisk tekstkonservering. Studien er tilknyttet ”Ungdom, Kultur og Mestring, UngKul”-prosjektet ved Nasjonalt Folkehelseinstitutt.

Forord

Denne oppgaven er tilknyttet studien ”*Sosiale nettverk, mestring og psykisk helse blant ungdom som har kommet til Norge som enslige mindreårige asylsøkere*”, som er en del av UngKul-prosjektet ved Nasjonalt Folkehelseinstitutt. Forskergruppen består pr. dato av prosjektleder Brit Oppedal, doktorgradsstipendiat Karoline Seglem, prosjektkoordinator Laila Jensen og forskningsassistenter som er tilknyttet prosjektet på timesbasis, deriblant oss. Professor Jane Kroger, ved psykologisk institutt ved Universitetet i Tromsø, har vært ansatt i en bistilling i UngKul, for å bidra med sin ekspertise i forhold til identitetsutvikling, og forholdet mellom identitetsutvikling og psykisk helse blant ungdom. Takk til Brit for muligheten til å gjennomføre denne studien, og for gode innspill underveis. Takk også til Jane for intervjuveiledning og nyttige kommentarer til oppgaveutkast. Vi vil også takke Laila, Karoline og forskningsassistenterne for et godt og inspirerende samarbeid. En ekstra takk rettes til Laila, vår utmerkede sjef, ”reiseleder” og venn, alt ettersom – for å være den du er!

Og til vår hovedveileder, Nora Sveaass: Tusen takk for svært nyttige innspill, motiverende samtaler og ikke minst for din fleksibilitet og tilgjengelighet. Vi vil også takke vår biveileder Sissel Reichelt for veldig nyttige bidrag.

En stor takk rettes til familiene våre for støtte og oppmuntring. Vi vil særlig takke Jan Vidar, for korrekturlesning og gode bidrag til oppgaven. Videre har det vært veldig viktig for oss med sosialt påfyll underveis i prosessen, så takk til venner: Særpe-crewet, Mor Go’hertas, Bislett-gjengen, Fossjentene, CFC’erne, Sos.ent.ene og kullingene, for motivasjon.

Vi vil også takke hverandre for mye latter og humor, ved siden av godt samarbeid.

Uten støtte fra de ansatte i de ulike kommunene vi har vært i, hadde denne studien vært vanskelig å gjennomføre: Takk til dem for lån av lokaler, og for å bidra til at aktuelle informanter stilte seg positive til å være med.

Vår aller største takk rettes til de unge, som har vært villige til å dele sine erfaringer med oss. Møtene med dere har vært svært lærerike og gjort dypt inntrykk på oss!

Oslo, 21.04.2011,

Yngvild Bjartveit Haukeland og Magnus Huth

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Hvem er de enslige mindreårige?	1
1.1.1	Forskning om enslige mindreårige	3
1.2	Å leve i eksil	8
1.2.1	Eksilets natur	8
1.2.2	Reforhandling av identitet	9
1.3	Identitetsteori	11
1.3.1	Bevisstheten som en kontinuerlig strøm	11
1.3.2	Ulike identitetsnivåer	12
1.3.3	Identitetsdannelsen som en psykososial utviklingsoppgave	12
1.3.4	Etnisk identitet.....	14
1.3.5	Identitet og enslige mindreårige	16
1.4	Problemformulering.....	18
2	Metode.....	19
2.1	Intervjuguide og utvalg.....	19
2.1.1	Utvikling av intervjuguide og pilotering	19
2.1.2	Utvalg og rekruttering	20
2.2	Bearbeiding og analyse.....	21
2.2.1	Transkribering	21
2.2.2	Metodevalg.....	22
2.2.3	Analyse.....	23
2.3	Forskningsetikk	24
3	Funn.....	26
3.1	Kulturrelatert identitet	27
3.1.1	Opprinnelig kultur	27
3.1.2	Norsk kultur.....	33
3.1.3	Tokulturalitet	36
3.1.4	Sosiale aspekter: Hvordan andres oppfatning påvirker kulturell tilhørighet.....	38
3.1.5	Oppsummering kulturrelatert identitet	41
3.2	Personlig identitet	42
3.2.1	Prosjekt.....	42

3.2.2	Selvbeskrivelser	45
3.2.3	Personlig agens.....	48
3.3	Oppsummering av funn	51
4	Diskusjon.....	52
4.1	Metodologiske begrensninger.....	52
4.1.1	Egen kunnskap og forforståelser	52
4.1.2	Utvalg, intervjuguide og kontekst	53
4.1.3	Utfordringer ved fenomenet som studeres	54
4.1.4	Enslige mindreåriges “stillhet”.....	55
4.2	Funn og teori.....	55
4.2.1	Identitetsnivåer	55
4.2.2	Kontinuitet i selvet	56
4.2.3	Tokulturalitet.....	59
4.2.4	Kontinuitet og akkulturasjon	62
4.2.5	Resiliens	63
4.3	Implikasjoner	65
4.3.1	Arbeid med og tilrettelegging for enslige mindreårige	65
4.3.2	Fremtidig forskning.....	68
	Litteraturliste	71
	Vedlegg	78

ⁱ Tittelen er lånt fra formuleringen ”hvem er jeg – her”, på s. 175, i boka ”Flukt og eksil: Traume, identitet og mestring”, skrevet av Sverre Varvin.

1 Innledning

Den foreliggende studien er en fenomenologisk analyse av intervjuer med unge flyktninger bosatt i Norge, som har kommet hit uten foreldre eller andre med foreldreansvar for dem. Studien tar overordnet sikte på å øke forståelsen av identitetsutviklingsrelaterte prosesser i denne gruppen. I innledningen vil vi først introdusere hvem gruppen enslige mindreårige er og gi et overblikk over forskning på området som anses som relevant for den foreliggende studien. Siden denne studien baserer seg på datamateriale fra UngKul-prosjektet ved Nasjonalt Folkehelseinstitutt, vil vi kort presentere dette forskningsprosjektet. Deretter vil vi gjøre rede for identitetsteori vi har tatt utgangspunkt i, og for hvorfor vi tenker kunnskap om identitetsdannelse er viktig når det gjelder denne gruppen. Til slutt presenterer vi problemformuleringen som ligger til grunn for de kvalitative analysene vi har utført av identitetsintervjuer med et utvalg unge gutter og jenter som har ankommet Norge som enslige mindreårige asylsøkere.

1.1 Hvem er de enslige mindreårige?

Barn og unge som flykter alene utgjør en stadig større andel av flyktningstrømmen i verden. I Norge betegnes de per i dag offisielt som enslige mindreårige asylsøkere. Flere betegnelser har blitt brukt på denne gruppen, og i en internasjonal sammenheng er nå den gjeldende termen “separated children”, som av blant annet FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) hevdes å være et bedre og mer dekkende begrep enn enslige mindreårige². I denne studien vil vi likevel benytte betegnelsen *enslige mindreårige* da dette fremdeles er begrepet som anvendes offisielt i Norge. ‘Enslige mindreårige’ defineres av Utlendingsdirektoratet (UDI) som personer som kommer til Norge og søker asyl før de har fylt 18 år, og som oppgir å være uten foreldre eller andre voksne med foreldreansvar for dem³. Vi vil i denne oppgaven ofte referere til dem som ”barn og unge”. Dette er fordi vi også henviser til ungdom/unge voksne ankommet som enslige mindreårige, men som ikke lenger er under 18 år på tidspunktet UngKul-prosjektet møter dem.

Ved utgangen av 2010 hadde totalt 892 personer søkt asyl i Norge som enslige mindreårige asylsøkere⁴, hvilket var en kraftig nedgang fra 2009 da tallet var hele 2500⁵. Frem til da hadde det vært en jevn og stor økning av antall enslige mindreårige til Norge siden 1990-tallet. Hvor disse kommer fra, varierer, og gjenspeiles av hvordan verdensbildet endrer seg. Per i dag

utgjør Afghanistan (rundt 70 % av registrerte enslige mindreårige i 2009), Irak, Eritrea, Somalia, Etiopia og Algerie opphavsløst til de største gruppene av de enslige mindreårige asylsøkerne (UDI, 2010).

I Norge har barnevernet omsorgsansvaret for de enslige mindreårige under 15 år, mens UDI har ansvaret for omsorgen for dem mellom 15 og 18 år. Omsorgssentre finnes for gruppen under 15 år, mens egne mottak er opprettet for gruppen 15-18 år. Disse får som andre asylsøkere først opphold på transittmottak og ordinære asylmottak, i påvente av at asylsøknaden deres skal behandles av UDI (med unntak av de som er overførings- eller konvensjonsflyktninger som bosettes direkte i kommunene). Ventetiden her kan for mange være lang, også for de unge. Dersom de får innvilget asylsøknaden og oppnår flyktningstatus eller blir tilkjent oppholdstillatelse på humanitært grunnlag, blir de bosatt i en kommune hvor det enten er barnevernet eller flyktningstjenesten som har ansvaret for dem.

Bak de ovennevnte tallene skjuler det seg unge jenter og gutter fra konflikt- og katastroferammede regioner i verden, som flykter til Norge uten følge av voksne omsorgspersoner for å søke beskyttelse her. Mange har brukt måneder eller også år på reisen til Norge (Øien, 2010). Motivene for flukt varierer. Noen har mistet all familie eller kommet vekk fra dem på reisen, andre har blitt sendt av foreldrene sine for å få en sjanse til en utdanning og et annet liv i et europeisk land; en fremtid som er uopnåelig for dem som er igjen i hjemlandet (se bl.a. Bromley, 1988; Anderson, 2001). Øien (2010) intervjuet enslige mindreårige om reisen til Norge, og fant at årsakene til at enslige mindreårige reiser ut ofte er en kombinasjon av beskyttelsesbehov, ønsket om en bedre fremtid for seg selv og familien og et ønske om sosial mobilitet. I noen tilfeller står de selv og familien i stor gjeld til menneskesmuglere som har hjulpet dem med flukten. Historiene er like mange og ulike som antallet flyktningbarn og -ungdom som ankommer Norge alene. Alenekommende asylsøkerbarn deler likevel noen fellestrekk ved sin livssituasjon, slik Barne- og familiedepartementet peker på i sin håndbok om kommunenes arbeid med enslige mindreårige (2001, s. 14):

- De er uten sine foreldres umiddelbare omsorg, veiledning og beskyttelse.
- De er i et fremmed land med fremmed språk, kultur, tradisjoner, mat m.m.
- De kommer som flyktninger fra samfunn med væpnet konflikt eller annen organisert vold og har i varierende grad opplevd tap, savn, sorg og andre traumatiske opplevelser.

Felles for denne gruppen er også at de færreste av disse barna og unge har valgt selv å flykte fra sine hjemland og bli asylsøkere i Norge.

I takt med det økende antall enslige mindreårige som søker asyl i Norge har den forskningsmessige interessen for denne gruppens livssituasjon vært voksende. Internasjonalt er det også utført en rekke studier om aspekter knyttet til enslige mindreårige flyktninger. I det følgende avsnittet vil vi kort redegjøre for forskning på dette kunnskapsfeltet, med fokus på psykisk helse.

1.1.1 Forskning om enslige mindreårige

På oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet ga Regionsenter for barn og unges psykiske helse (RBUP), Helseregion ØST og SØR, i 2010 ut rapporten “Enslige mindreårige flyktninger: Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer” (Eide & Broch, 2010). I rapporten gis en oversikt som viser at det per i dag hovedsakelig er fem større forskningsmiljøer i Norge som beskjeftiger seg med spørsmål relatert til enslige mindreårige: I tillegg til RBUP og Nasjonalt folkehelseinstitutt (FHI), er dette miljøer knyttet til høgskolene i Oslo og Telemark, samt Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) (Eide & Broch, 2010). Det utføres med andre ord en god del forskning på denne gruppen i dag, selv om feltet fremdeles er å betrakte som svært nytt. Dittmann og Jensen (2010) konkluderer i en nylig litteraturstudie med at kunnskapen om den psykiske helsen til enslige mindreårige fortsatt er mangelfull.

Ungdom, Kultur og Mestring, UngKul

Da den foreliggende studien er tilknyttet fagmiljøet ved Nasjonalt Folkehelseinstitutt, vil vi her gi en kort presentasjon av dette. ”Ungdom, Kultur og Mestring, UngKul” er et forskningsprogram tilknyttet Divisjon for psykisk helse ved FHI, som startet i 2005 (www.fhi.no/ungkul). Formålet med UngKul-programmet generelt er å undersøke betydningen av migrasjon og kultur for barns og unges psykologiske utvikling, tilpasning og psykiske helse. UngKul ønsker å øke kunnskap om hvordan sosiale og kulturelle faktorer påvirker barns utvikling, mestring, kompetanse og trivsel. UngKul samarbeider med andre forskningsinstitusjoner både nasjonalt og internasjonalt, og inkluderer flere delprosjekter og målgrupper, både flyktninger og andre innvandrere.

«Sosiale nettverk, mestring og psykisk helse blant ungdom som har kommet til Norge som enslige mindreårige asylsøkere», som forfatterne av denne oppgaven er tilknyttet, kalles til daglig EM-studien. Prosjektet har som målsetting å undersøke risiko- og beskyttelsesfaktorer for sosial integrasjon, mestring og psykisk helse blant unge ankommet som enslige mindreårige over tid, det vil si, i årene etter at de har fått innvilget asylsøknadene sine, og er bosatt i Norge (Oppedal, Seglem & Jensen, 2010). Studien er longitudinell, hvilket innebærer at UngKul har årlige oppfølgingsundersøkelser blant de samme informantene (dersom mulig) i fire år. Hensikten er å oppnå en bedre forståelse av risiko- og beskyttelsesfaktorer; person- eller kontekstrelaterte karakteristika som påvirker deres utvikling i negativ eller positiv retning. EM-studien startet i oktober 2006, og målgruppen er alle enslige mindreårige som ankom Norge mellom 2000 og 2010, som var 13 år eller mer da asylsøknaden ble innvilget. EM-studien møter altså disse unge *etter* asylsøkerfasen. Til nå har 640 barn og unge i 30 norske kommuner i alle landsdeler deltatt i studien⁶, og to forskningsrapporter har hittil blitt publisert på bakgrunn av det innsamlede datamaterialet (Oppedal, Jensen & Seglem, 2007; Oppedal et al., 2009).

EM-studien er en longitudinell, multi-metodisk studie. Alle deltakerne besvarer et omfattende spørreskjema som kartlegger områder som jobb/skole, nære relasjoner i og utenfor Norge, tilfredshet, symptomer på ulike psykiske lidelser, livsbelastninger, kulturell identitet m.m. Forskningsassistenter som har fått opplæring av UngKuls nrosjekt-ledelse møter de unge personlig, og bidrar med hjelp og støtte under datainnsamlingen. I tillegg til informasjonen fra spørreskjemaet, blir også noen av deltakerne invitert til å delta i et intervju. I første runde av datainnsamlingen, ble det benyttet et intervju som fokuserte på mestring av pågående utfordringer og problemer. Til nå har det blitt gjort fem kvalitative studier basert på disse intervjuene (Borge, 2009; Bragason, 2008; Christoffersen, 2007; Helland, 2008; Stein, 2008).

«Identitetsprosjektet», som er et underprosjekt av EM-studien, startet i 2008. Det var mange grunner til å forsterke fokuset på identitet blant enslige mindreårige barn og unge. Her vil vi bare peke på to åpenbare forhold: Enslige mindreårige går gjennom viktige faser i identitetsutviklingen samtidig som de tilpasser seg en ny kultur. For vanlige ungdommer i vanlige familier er de nærmeste omsorgspersonene og andre betydningsfulle personer viktige sparringspartnere i identitetsutviklingen. Unge ankommet som enslige mindreårige mangler slike nære tilknytningspersoner å vurdere ulike roller opp mot. Det var derfor av vitenskapelig og psykologisk interesse å få informasjon om hvordan identitetsdannende prosesser hos disse

unge er sammenliknet med andre innvandrerungdommers – særlig med fokus på viktige utviklingsoppgaver i ungdomstiden som forståelse av etnisk tilhørighet og yrkesvalg.

Enslige mindreårige som risikogruppe

Norsk og internasjonal litteratur på området understreker at enslige mindreårige utgjør en heterogen gruppe barn og unge, med svært forskjellige livshistorier, varierende kulturbakgrunn og ulike tilfang av individuelle ressurser (se bl.a. Eide & Broch, 2010; Huemer et al., 2009; Oppedal et al., 2009). Forskningen det refereres til i den nokså ferske rapporten fra RBUP (Eide & Broch, 2010) fremhever imidlertid at det også eksisterer visse fellestrekk, og det vises blant annet til Huemer, Karmik og Steiner (2009) som peker på noen kjennetegn som gjør at man likevel kan omtale enslige mindreårige som en enhetlig gruppe. Herunder inngår i følge Huemer et al. (2009, sitert i Eide og Broch, 2010, s. 49), at enslige mindreårige *“[...] mangler sosiale relasjoner og et familiært system i en avgjørende utviklingsperiode, og de har kjempet seg gjennom utallige utfordringer på veien til asyllandet. Videre har de måttet håndtere flere implikasjoner i møter med kulturelle forskjeller.”* Sverre Varvin (2002, s. 164), fra tidligere Psykososialt Senter for Flyktninger, skriver om enslige mindreårige flyktningbarn på en liknende måte: *“[...]de er i en meget vanskelig situasjon, der de er kastet ut i det fremmede uten å ha tilknytningsobjektene støtte.”*

Flyktningbarn og -ungdom viser generelt en høy forekomst av psykiske plager sammenliknet med andre barn (se bl.a. Derluyn, Mels & Broekaert, 2009; Eide & Broch, 2010; Miller, Worthington, Muzurovic, Tipping & Goldman, 2002; Montgomery, 2010; Oppedal et al., 2009), og Mghir, Freed, Raskin og Katon (1995) hevder også at det er sannsynlig at mange i denne gruppen lider av underdiagnostiserte psykiske vansker. Barn og unge som flykter alene ser ut til å være en særlig utsatt gruppe (Bean, Derluyn, Eurelings-Bontekoe, Broekaert & Spinhoven, 2007; Luster, Qin, Bates, Rana & Lee, 2010; Montgomery, 2010). Det er vel dokumentert at enslige mindreårige har lidd multiple tap i opprinnelseslandene sine (bl.a. Hodes, Jagdev, Chandra & Cunniff, 2008), og de har som regel også blitt utsatt for traumatiske hendelser under reisen til det endelige mottakerlandet (Chase, 2010). Virkningene av disse erfaringene vil uten tvil prege de unge i en lengre periode (Grinberg & Grinberg, 1989; Bromley, 1988), og forskning indikerer at traumatiske erfaringer kan være mer ekstreme for enslige mindreårige fordi de har begrenset støtte og beskyttelse fra voksne (Bean

et al., 2007; Chase, 2010). UngKul-studien har vist at gruppen av enslige mindreårige ofte har vært utsatt for vonde og traumatiske hendelser i hjemlandet eller underveis på reisen til Norge. På spørsmål om de hadde opplevd krig på nært hold, svarte 76 % bekreftende, hvorav 22 % oppga at de selv har blitt skadet i krigsrelaterte hendelser (Oppedal et al., 2009). Gitt hva vi vet om hva som generelt karakteriserer deres bakgrunnshistorier, er det også rimelig å anta at et flertall av dem ikke bare har vært utsatt for én, men flere traumatiske erfaringer.

I tillegg opplever mange av de unge betydelige belastninger i hverdagen sin i eksil. Resultater fra UngKul-studien bekrefter at en stor andel av de enslige mindreårige sliter med symptomer på angst, depresjon og posttraumatisk stresslidelse (PTSD), også flere år etter at de har fått asylsøknadene sine innvilget og er bosatt i Norge.. Mange rapporterer også at de føler seg ensomme, og at de bekymrer seg for familiemedlemmer i hjemlandet. De kan også være plaget av skyldfølelse over å ha overlevd mens andre familiemedlemmer ikke gjorde det, og av press og forventninger om å lykkes og bidra finansielt til familie i hjemlandet (Bromley, 1988; Christoffersen, 2007; Luster et al., 2010; Stein, 2008). Gruppen oppgir også belastninger i forbindelse med det som betegnes som *akkulturasjon* (Oppedal et al., 2009), som referer til kulturelle og psykologiske endringsprosesser som følge av interkulturell kontakt (Berry, Phinney, Sam & Vedder, 2006; Ward, 2006). Dette utdypes nærmere under delen om identitetsteori (se s. 14).

I forskningslitteraturen blir det således ofte konkludert med at enslige mindreårige utgjør en risikogruppe med tanke på utvikling av psykiske plager. De må håndtere "*past traumas, present difficulties and future uncertainties*" (Ní Raghallaigh & Gilligan, 2010, s. 228). Grunnet sin spesielle bakgrunn og livssituasjon, utgjør de i følge UNHCR⁷ den mest sårbare gruppen av flyktninger og asylsøkere, som er blant de mer sårbare gruppene av barn generelt.

Enslige mindreårige som resiliente og mestrende

Imidlertid understrekes det at det er viktig å unngå at enslige mindreårige tilskrives en offerrolle, men at det også fokuseres på flyktningbarnas muligheter og mestring (bl.a. Eide & Broch, 2010; Ní Raghallaigh & Gilligan, 2010). Sistnevnte støttes av at det er en betydelig andel av de enslige mindreårige som viser god psykologisk tilpasning og fungering (se bl.a. Oppedal et al., 2007). Hopkins og Hill (2010) påpeker at denne gruppen - til tross for vonde og negative livserfaringer - viser bemerkelsesverdige evner til mestring, og demonstrerer dermed kapasitet til utdanning og hardt arbeid. Statusen som enslig mindreårig, skriver de,

kan øke barnets sårbarhet, men også dets evne til å klare seg selv (*self-reliance*). De vektlegger derfor at fagfolk også bør forstå og bygge på ressursene som de unge allerede besitter, samtidig som man tar behovene deres på alvor (Hopkins & Hill, 2010). Kohli (ibid, sitert i Eide & Broch, 2010, s. 54) foreslår å betrakte enslige mindreårige flyktninger som “vanlige barn i en ekstraordinær situasjon”.

Oppsummert viser eksisterende forskning at enslige mindreårige utgjør en særlig sårbar gruppe med høy risiko for utvikling av psykiske helseplager. Samtidig viser de stor grad av mestring og tilpasningsdyktighet, og mange virker å være godt integrert i mottakersamfunnet. Dette kan anses som indikasjon på *resiliens*, som referer til barns motstandskraft mot å utvikle psykiske problemer og evne til effektiv og vellykket tilpasning tross kriser og truende omgivelser (Borge, 2010).

I følge Eide og Broch (2010) er det meste av den etablerte forskningen konsentrert til feltene tjenesteyting og omsorg, og de peker på at det er behov for studier som også utforsker de unges egne perspektiver på utvikling og livssituasjon. Vårt hovedoppgaveprosjekt, der vi har tilgang på de unges egne beretninger, tar sikte på å bidra til å øke kunnskapen om de unges forståelser av egne livssituasjoner.

Videre utfordringer innen forskningen

Miller et al. (2002) hevder at anvendelsen av kvantitative, symptomfokuserede metoder dominerer forskningsfeltet for psykisk flyktningshelse. De peker på at man ved å basere seg utelukkende på symptomatologi i operasjonaliseringen av plager risikerer å miste nyanser og kompleksiteten i mønstrene av eksilrelaterte stressorer og flyktningers erfaringer, ettersom ikke alle disse vil fanges opp direkte av de konvensjonelle diagnosesystemene. Dette gjelder særlig fordi majoriteten av verdens flyktninger har sitt opphav i ikke-vestlige kulturelle kontekster (Miller et al., 2002). Eide og Broch (2010) og Huemer et al. (2009) finner også en mangel på kultursensitivitet i forskningsdesignene i sine analyser av artikler om enslige mindreårige. Miller et al. (2002) hevder at det kan føre til at man går glipp av innsikt i de dype menings-, tro- og identitetskrisene som kan være resultat av tvungen migrasjon og eksponering for ekstrem vold. De tar til orde for at identifisering og utforskning av slike fenomener krever metodologiske tilnærminger som tillater flyktingene selv å identifisere de mest vesentlige aspektene i deres egne erfaringer. Eide og Broch (2010) peker i sin rapport

også på at det mangler detaljerte, tykke beskrivelser av flyktningbarnas individuelle livshistorier.

Til nå har det blitt publisert flere større studier basert på spørreundersøkelser om enslige mindreårige som sier noe om hva som karakteriserer dem som gruppe eller deres livssituasjon generelt (se bl.a. Bean et al., 2007; Hodes et al., 2008; Oppedal et al., 2007; Oppedal et al., 2009). Selv om det er en økende andel kvalitative studier, i Norge blant annet master- og hovedoppgaver i tilknytning til UngKul-prosjektet, er det fortsatt behov for flere studier som fokuserer på de subjektive livserfaringene i denne gruppen. I vår litteraturgjennomgang synes vi fremdeles å se behov for kvalitative studier der de enslige mindreårige selv kommer til orde og beretter om sine erfaringer når det gjelder prosesser relatert til identitetsdannelse.

I denne studien ønsker vi derfor å undersøke de unges egne opplevelser av eksiltilværelsen i Norge. Etersom spørsmål knyttet til identitet og akkulturasjon utgjør en kjent og viktig kilde til stress, er vi først og fremst opptatt av hvordan de beskriver det som skjer med deres identitetsoppfattelse. I den forbindelse ser vi det som nyttig å introdusere hva en tilværelse i eksil betyr for individet, med fokus på de psykologiske implikasjonene, for deretter å redegjøre kort for den forståelsen av identitetsbegrepet som ligger til grunn for denne studien.

1.2 Å leve i eksil

1.2.1 Eksilets natur

Å emigrere innebærer en brå forandring i livet. Migrasjonsformene varierer fra individ til individ, og personlige faktorer virker også inn på hvordan individet responderer på de endringene som migrasjonen medfører. Felles for alle immigranter er likevel at et nytt språk skal læres, kulturelle koder skal knekkes, og man skal tilpasse seg et fullstendig annerledes dagligliv og nye klimaforhold (Anderson, 2001; Grinberg & Grinberg, 1989; Hopkins & Hill, 2010; Nesdale, Rooney & Smith, 1997). Disse nye erfaringene oppleves av mange enslige mindreårige som overveldende ved ankomst (Hopkins & Hill, 2010). Følelsen av tilhørighet blir også forstyrret som resultat av migrasjon: Man hører ikke lenger til på samme måte i den verdenen man forlot, og man hører ennå ikke til i den verdenen hvor man nylig har ankommet. Eksilet utgjør i tillegg en unik form for migrasjon, ettersom avreise ofte er

ufrivillig og returnering til hjemlandet i de fleste tilfeller er umulig (Grinberg & Grinberg, 1989). Miller et al. (2002) peker på at emigranter flytter *mot* drømmen om et bedre liv, mens flyktninger flytter *fra* situasjoner av forfølgelse. Trygghet og overlevelse utgjør deres primære mål.

Eksilet blir en livserfaring som utsetter den det gjelder for disorganisering av varierende grad, der en påfølgende reorganisering er påkrevd (Grinberg & Grinberg, 1989). Herman (2001) beskriver hvordan viktigheten av å skape seg en trygg kontekst blir fremtredende for et individ i denne emosjonelt belastende tilstanden. Traumatiske erfaringer ryster ved den grunnleggende oppfatningen av verden som et trygt sted, og kan medføre at man opplever seg selv som sårbar, ubeskyttet og mindre verdifull (Sveaass, 2001). Med andre ord truer traumatiske livserfaringer opplevelsen av sammenheng i tilværelsen (*sense of coherence*), som omhandler oppfatningen av livet som forståelig, meningsfullt og håndterbart (Antonovsky, 1979, sitert i Dalgaard & Sveaass, 2010). Det er sannsynlig at en person som oppfatter verden som forståelig, vil ha større muligheter for å mestre vanskelige livssituasjoner enn en person som oppfatter verden som meningsløs og utenfor kontroll (Dalgaard & Sveaass, 2010). En gjenopprettelse av en trygg og stabil kontekst blir vesentlig for reorganiseringsprosessen, ikke minst for å løse de smertefulle og forstyrrende symptomene som posttraumatisk stress forårsaker (Herman, 2001). Dette er en stor utfordring når man befinner seg i et helt nytt og ukjent land, med helt nye rammer og strukturer å forholde seg til. Særlig kan man forestille seg at dette gjelder i en eksiltilværelse som i seg selv kjennetegnes av stor grad av usikkerhet og uforutsigbarhet, og bekymringer med tanke på hva fremtiden vil bringe.

1.2.2 Reforhandling av identitet

Å konstruere en identitet innebærer å definere hvem man er, hva man verdsetter og hvilke retninger man ønsker å følge i livet (Erikson, 1950, 1968, sitert i Berk, 2006). Menneskets evne til å fornemme at man forblir den samme i perioder av forandring er grunnleggende for vår følelse av identitet. Å etablere en følelse av identitet betyr dermed å opprettholde stabilitet i hvem man opplever at man er i møte med endrende omstendigheter og livssykluser (Grinberg & Grinberg, 1989). Spørsmålet er imidlertid, som Grinberg og Grinberg (1989, s.129) reiser: *"How much change can an individual tolerate before it works irreparable harm on his identity?"*

I tillegg til traumehistorier er plagsomme tanker og følelser i forbindelse med akkulturasjon og reforhandling av identitet i den nye konteksten anerkjent som en av de viktigste kildene til stress for mennesker som lever i eksil⁸, og akkulturasjonsprosessen kan påvirke flyktingers psykologiske velbefinnende (Poppit & Frey, 2007). Varvin er opptatt av temaet identitet i boka “Flukt og eksil: Traume, identitet og mestring” (2002, s. 175):

Migrasjon og eksil er en kompleks psykososial prosess som kan ha varig virkning på ens identitet og selvoppfattelse. Identitetens referanse- og forankringspunkter blir svekket eller minskes[...]. Man beveger seg i et fremmed terreng der “koden” er ukjent. [...] Man må som nyankommen “ta stilling” til vanlige situasjoner som om de var nye hele tiden. Dette krever aktpågivenhet, konsentrasjon og stort forbruk av energi. I kjente omgivelser skjer mye av dette automatisk [...]. [...] Det er mange av de identitetsbekreftende forholdene i omgivelsene som forandres eller blir borte. Man er en fremmed i et fremmed miljø, men kan også få en følelse av å være fremmed over seg selv. Identiteten blir utfordret, og man opplever at man må revurdere mange sider ved en selv som er tatt for gitt. [...] Like viktig som undringen over hva slags sted dette er, blir derfor spørsmålet om “hvem er jeg - her”. [...] Det oppstår en konflikt mellom hvem man var og hvem man er i det nye miljøet.

Slike migrasjonsrelaterte utfordringer møter også de alenekommende flyktningbarna, og UngKul-studien bekrefter som nevnt at enslige mindreårige i Norge oppgir at de opplever problemer i hverdagen i tilknytning til akkulturasjon og identitet (Oppedal et al., 2009). Bromley (1988) hevder at identitet sannsynligvis er en av de mest omfattende utfordringene som enslige mindreårige møter i eksiltilværelsen. Spørsmålet om «hvem er jeg?» blir spesielt viktig for flyktningungdom, og de blir nødt til å reforhandle sin opprinnelige identitet til å passe med deres opplevelse av seg selv i den nye konteksten.

Vi vet imidlertid lite om *hvordan* denne utfordringen arter seg for de unge selv, og om hva som er deres subjektive erfaringer. Vi finner spørsmålet om identitet særlig interessant i denne gruppen av flyktinger, som erfarer et dobbelt oppbrudd: Både med den gamle, kjente kulturelle konteksten og med sine tilknytningspersoner, som er viktige referansepunkter i identitetsdannelsen (Erikson, 1968; Harter, 1990). I tillegg befinner de seg også aldersmessig i en periode av utviklingen der en identitetsforhandlende prosess naturlig finner sted (Erikson, 1968). Vi antar at en dypere innsikt i hvordan unge ankommet som enslige mindreårige opplever denne komplekse endringsprosessen vil kunne berike vår forståelse av disse unge og hva de trenger, gjennom kunnskap om hvordan de erfarer sine liv og oppfatter seg selv her i Norge. Med dette er vi over i bakgrunnen for vår problemstilling, som vi vil utdype nærmere etter at vi har gjort rede for vår teoretiske referanseramme for forståelsen av identitet.

1.3 Identitetsteori

Som nevnt er det overordnede formålet med denne studien å undersøke hvordan informantene i UngKul-studien beskriver seg selv i det norske samfunnet, og med dette få økt kunnskap om hvordan prosessen av identitetsreforhandling arter seg for denne gruppen av unge. Vi vil i det følgende gjøre rede for den teoretiske forståelsen av identitetsbegrepet som vi støtter oss til i fortolkningen av funnene i denne studien. Det er viktig å presisere at identitet er et omfattende og bredt begrep, som anvendes i flere fagfelt foruten i psykologien, og at det eksisterer stor uenighet om hva identitetsbegrepet egentlig innbefatter (Jørgensen, 2008). Innenfor rammene av denne oppgaven er det ikke rom for å diskutere disse ulike teoretiske forståelsene. Vi ønsker derfor å poengtere at vi hovedsakelig baserer oss på en utviklingspsykologisk tilnærming til begrepet, og vi vil forsøke å gi en oppsummering av teori knyttet til enkelte aspekter ved identitet som er av betydning for diskusjonen av funnene i den foreliggende studien. Sentrale aspekter vi vil vektlegge er bevisstheten som en kontinuerlig strøm, skillet mellom personlig og sosial identitet, grunntankene i Erik Eriksons identitetsteori, James Marcias identitetsstatusmodell som bygger videre på disse grunntankene, og Jean Phinneys teorier om etnisk og nasjonal identitet.

1.3.1 Bevisstheten som en kontinuerlig strøm

William James sine tanker om selvet og menneskers bevissthet har hatt stor innflytelse på senere teorier om identitet. Han beskriver vår bevissthet som en strøm av tanker og forestillinger, som blir oppfattet som en kontinuerlig strøm av individet. Dette muliggjør en følelse av *kontinuitet i selvet*, som utgjør et viktig fundament i identitetsfølelsen vår (James, 1898, sitert i Jørgensen, 2008). Disse tankene har røtter i John Lockes (1690) ideer om at en person er et tenkende vesen med evne til refleksjon, og med evne til å oppfatte seg selv som den samme personen på tvers av tid og sted. James skriver at selv om bevissthetsstrømmen blir avbrutt, føles det likevel for individet som om bevissthetene før og etter avbrytelsen hører sammen. Denne egenskapen ved bevissthetsstrømmen muliggjør et individs oppfattelse av selvet som kontinuerlig, noe som er et sentralt element i identiteten (James, 1898, sitert i Jørgensen, 2008). I følge Locke (1690) er det denne bevisstheten som utgjør vår personlige identitet.

1.3.2 Ulike identitetsnivåer

I overkant av hundre år etter James beskriver C. R. Jørgensen (2008) hvordan man kan forstå identitet som både et personlig og et sosialt konstrukt, et skille James også argumenterte for. Han beskriver at man kan skille mellom fire nivåer av en persons identitet: *jeg-identiteten*, *den personlige identiteten*, *den sosiale identiteten* og *den kollektive identiteten*. Vi henviser til Jørgensen (2008) for utfyllende lesning om denne identitetsmodellen, men forklarer kort noen punkter som vi anser som vesentlige i denne oppgaven: Disse identitetsnivåene omhandler ulike aspekter ved identiteten, og understreker at en persons identitet er komplekst sammensatt av både individets forståelse av seg selv, og andres forståelse av individet. Videre poengterer Jørgensen at et individs identitet er dynamisk, og at alle identitetsnivåene kontinuerlig vil formes og forandres i samspill med andre. De ulike nivåene kan inneholde innbyrdes uforenelige elementer, som kan forårsake indre konflikter (Jørgensen, 2008), for eksempel når en flyktnings forståelse av seg selv som norsk avviker i forhold til andres forståelse av denne personen som en flyktning. Jørgensen (2008) refererer til Werschull (2007) og understreker at en velfungerende identitet ikke nødvendigvis karakteriseres av fravær av konflikter, men snarere karakteriseres av en evne til å håndtere konflikter, som bidrar til en subjektiv opplevelse av autentisitet og koherens.

Vi mener Jørgensens identitetsnivåer, vel vitende om at de i praksis kan være vanskelige å skille og at de har stor innflytelse på hverandre (Jørgensen, 2008), kan fungere som nyttige kategoriseringer og en viktig påminnelse om at identitet er et svært komplekst og sammensatt fenomen, som vanskeliggjør studiet av det. Jørgensens identitetsteori omhandler bidrag fra både psykologien og sosiologien, da *"identiteten må forstås både 'indefra' (psykologien) og 'udefra' (sociologien)"* (Jørgensen, 2008, s. 26). Vi anerkjenner også nødvendigheten av en slik brobygging mellom fagfeltene for å kunne forstå fenomenet identitet. I de følgende avsnittene vil vi likevel fokusere på utviklingspsykologiske bidrag til identitetsforståelsen og til blant annet Jørgensens teori, da det er identiteten opplevd "innenfra" vi hovedsakelig vil få kunnskap om gjennom intervjuene av våre informanter. Teoriene nedenfor er også utgangspunkt for intervjuguiden som er brukt i denne studien.

1.3.3 Identitetsdannelsen som en psykososial utviklingsoppgave

Vi tar utgangspunkt i to sentrale teoretikere som beskriver identitetsdannelsen som en psykososial utviklingsoppgave. Erik H. Erikson introduserte på 1950-tallet forståelsen av

identitetsdannelsen som en av menneskets naturlige utviklingsoppgaver (Erikson, 1980). Erikson (1968, 1980) er også opptatt av kontinuiteten i selvet, at fornemmelsen av egen identitet henger sammen med en umiddelbar fornemmelse av å være den samme på tvers av tid og sted, og at andre anerkjenner denne kontinuiteten. Identitetsdannelsen karakteriseres av Erikson som en krise i ungdomstiden, der den unge begynner å stille spørsmålstegn ved sine roller og verdier i livet, og som det som danner grunnlaget for overgangen til voksenlivet. En løsning av krisen fører til en oppnådd identitet, som kjennetegnes av en subjektiv, stabil følelse av psykososialt velbefinnende, en følelse av å være hjemme i ens egen kropp og en fornemmelse av ”å vite hvor man er på vei” (Erikson, 1968, s. 165). Alternativt fører krisen til en tilstand av ’rolleforvirring’ (*identity confusion*), som kan ha negative implikasjoner for individets psykososiale fungering og velbefinnende (Erikson, 1968). Identitet blir en avgjørende oppgave for individet; den avhenger av fortiden og avgjør fremtiden, ved at den tjener som et fundament for løsningen av senere utviklingsoppgaver (Erikson, 1970, sitert i Kroger, 2004). Erikson (1968) anser identitet som en indre, psykologisk prosess, samtidig som den utvikler seg gjennom at individet involverer seg i sosiale relasjoner. Identiteten er slik tett sammenflettet med individets kulturelle kontekst og gjenspeiler også denne. Felles for de utviklingspsykologiske tilnærmingene til identitet er at de anerkjenner en økt sensitivitet for spørsmålet ”hvem er jeg?” som et kjennetegn ved sen ungdomstid, og videre at de skildrer et selv som da gradvis løsriver seg fra sine tidligere interpersonlige bånd, fremtrer som mer selvbevisst og som nå orienterer seg i en større sosial sammenheng enn tidligere (Kroger, 2004).

James Marcia (1966) utvidet Eriksons identitetsteori og utviklet en identitetsstatusmodell. Denne modellen er bakgrunnen for identitetsintervjuet *Identity Status Interview (ISI)* som hovedsakelig er brukt som utgangspunkt for intervjuguiden i den foreliggende studien. I Marcias identitetsteori er det to prosesser som står sentralt: ’utforskning’ (*exploration*) og ’forpliktelse’ (*commitment*). Utforskning betyr at individet aktivt undersøker ulike tilgjengelige valgmuligheter og identitetsalternativer, mens forpliktelse henviser til et bevisst valg individet tar mellom de ulike identitetsalternativene som foreligger. Kombinasjonen av høye og lave nivåer av henholdsvis utforskning og forpliktelse muliggjør fire ulike *identitetsstatus*er: ’fullt utviklet’ (*achieved*), ’utforskende’ (*moratorium*), ’overtatt’ (*foreclosed*) og ’diffus’ (*diffused*) identitet. Marcias identitetsmodell har fått mye empirisk støtte, også i ulike kulturer. De ulike statusene er assosiert med ulike faktorer, blant annet later en fullt utviklet identitetsstatus (karakterisert av høy grad av både utforskning og

forpliktelse) til å være en beskyttelsesfaktor (Berk, 2006; Jørgensen, 2008; Kroger, 2004). Vi henviser til Marcia (1966, 1967, 1980, 1993) for en utfyllende beskrivelse av modellen.

Både Erikson (1968) og Marcia (1966, 1980) understreker i likhet med Jørgensen (2008) at identitet aldri er noe statisk og uforanderlig man kommer i ”besittelse av”, men en dynamisk størrelse som befinner seg i en kontinuerlig prosess av tilbakevendende revurdering gjennom hele livsløpet. Erikson (1968) mener at en fornemmelse av indre ’agens’ (*agency*) er en av hovedkomponentene i en identitet; at man opplever seg selv som en aktør med store muligheter for å bestemme over eget liv. Videre påpeker både Marcia (1966) og Phinney (se nedenfor) at identitet er knyttet til ulike *domener*. *Identitetsdomener* er områder som individer eller kulturer anser som viktig for identiteten, slik som yrke, religion, etnisitet og kjønn. Disse interagerer på sammensatte måter i identitetsdannelsen (Phinney & Baldelomar, 2010).

1.3.4 Etnisk identitet

Kulturens betydning

Kultur er et sentralt begrep i denne oppgaven, og vi vil derfor først forklare hva vi mener med dette begrepet. Det finnes mange ulike definisjoner av kultur, som er et komplekst og vanskelig avgrensbart begrep, men vi baserer oss på en forståelse av kultur som “[...] *de kunnskaper, verdier og handlingsmønstre mennesker tilegner seg som medlemmer av samfunn.*” (Viken & Magelssen, 2010, s. 60). Kultur har dermed en kognitiv, en affektiv og en psykomotorisk komponent, i henholdsvis kunnskaper, verdier og handlingsmønstre, og er noe alle har som medlemmer av et samfunn (Viken & Magelssen, 2010). Videre kan kultur konseptualiseres som en prosess, hvor *“the cultural and the psychological, the environmental and the individual, cannot be separated.”* (Markus & Hamedani, 2007, sitert i Phinney & Baldelomar, 2010, s. 27). Kultur kan altså forstås som en dynamisk prosess der et individ og dets omgivelser påvirker hverandre gjensidig.

Jean Phinney anser, i likhet med Erikson og Marcia, identitetsdannelsen som en avgjørende utviklingsoppgave i ungdomstiden, men hun er særlig opptatt av kulturens betydning for identitetsutviklingen, og da spesielt etnisk tilhørighet. Phinney og Baldelomar (2010, s. 161) beskriver identitetsdannelsen slik:

An identity is formed as a result of the actions and decisions of an individual in response to both developmental needs (e.g. to resolve questions of purpose and goals in life and achieve a

coherent sense of self) and the actual and perceived opportunities and affordances in the cultural community in which he or she lives. The study of identity formation addresses the interplay of development pressures and cultural factors.

De argumenterer for at den gjensidige påvirkningen mellom individ og kontekst gjør at kulturen gjennomtrenger identitetsdannelsesprosessen på komplekse måter på alle nivåer, og at både den personlige og den sosiale identiteten er gjennomsyret av den kulturelle konteksten: *“No identity is culture-free”* (Phinney & Baldelomar, 2010, s. 163). Til tross for vektleggingen av kulturens betydning for identitetsutvikling, anerkjenner Phinney og Baldelomar (2010) også at individuell agens spiller en viktig rolle for identitetsdannelsen i alle kulturer, i så vel såkalte individualistiske som kollektivistiske.

Etnisk og nasjonal identitet

Phinney og Baldelomar (2010) hevder at individer tilhørende utvikler etniske og nasjonale identiteter basert på medlemskap i en bestemt gruppe eller samfunn, og at disse identitetene utforskes i ungdomstiden. De mener videre at det er nyttig å skille mellom etnisk og nasjonal identitet da de har ulike implikasjoner for individets utvikling, avhengig av den bestemte gruppen og av konteksten. Phinney definerer *etnisk identitet* som å være en opplevelse av selvet i kraft av medlemskap i en bestemt etnisk gruppe, basert på ens opphav, og som er assosiert med kulturelle verdier og tradisjoner. På det mest grunnleggende nivået innebærer etnisk identitet anerkjennelse, kategorisering og identifisering av en selv som medlem av en etnisk gruppe (Phinney, Horenczyk, Liebkind & Vedder, 2001; Ward, 2006), men omhandler også flere andre ulike aspekter, som følelse av tilhørighet og forpliktelse til gruppen, en følelse av delte verdier og holdninger overfor ens egen etniske gruppe (Phinney et al., 2001).

En *nasjonal identitet* dreier seg ifølge Phinney derimot om følelsen av medlemskap i en suveren politisk enhet (en stat eller en nasjon) og er et bredere begrep (se bl.a. Phinney & Baldelomar, 2010). Når individer tilhørende minoritetsgrupper forhandler de to identitetene etnisk og nasjonal gir dette fire mulige *akkulturasjonsprofiler* (Phinney, Berry, Liebkind & Vedder, 2006). Disse er basert på hvorvidt individet utvikler og opprettholder begge identiteter (en såkalt integrert eller tokulturell identitet), kun én identitet (den etniske eller den nasjonale), eller ingen av dem, som gir en akkulturasjonsprofil betegnet som diffus eller marginalisert (Phinney et al., 2006). Vanligvis omtaler man etnisk og nasjonal identitet som *kulturell identitet* (Khanlou, Koh & Mill, 2008; Phinney et al., 2006). Med kulturell identitet

refereres det til endringer som skjer som følge av akkulturasjon eller interkulturell kontakt (Phinney et al., 2006), og den betraktes som *"a component of the identity of the individual who through living in a multicultural context, where as a member of a major or a minor group, and through daily contact with other cultures, is aware of the cultural component of the self"* (Khanlou et al., 2008, s. 496).

Kulturell identitet er i likhet med andre former for identitet også et psykososialt konstrukt. Både nasjonal og etnisk identitet, og tokulturalitet, utvikles i en interaksjon mellom individet og konteksten. Det er altså ikke bare prosesser innad i individet som er av betydning for hvordan de løser akkulturasjonsoppgaven, konteksten virker også inn på preferansene og valgene til minoritetsungdom (Phinney & Baldelomar, 2010). I tillegg til vanskeligheter i tilknytning til store kulturelle forskjeller, kan det å utvikle en sammenhengende identitet være utfordrende dersom den etniske gruppen man tilhører har en lav status i samfunnet og dersom man opplever diskriminering på bakgrunn av sin etnisitet. Det nye miljøet kan også presentere de unge for flere og ulike identitetsalternativer enn det opprinnelige miljøet (Phinney & Baldelomar, 2010).

1.3.5 Identitet og enslige mindreårige

Phinney og Baldelomar (2010) peker på at etnisk identitet fremstår som lite fremtredende for individet i sammenhenger hvor den etniske gruppen individet tilhører er den dominerende. Da fremstår den som vag og diffus for de fleste av medlemmene, og de har som regel tenkt lite over temaer relatert til etnisitet og dens betydning. I motsetning blir etnisk identitet høyst fremtredende og vekker trang til utforskning i sammenhenger der den etniske gruppen man tilhører utgjør en minoritet. Dette er tilfelle for de unge som har ankommet Norge som enslige mindreårige. De lever alle som medlemmer av etniske minoritetsgrupper i den større politiske enheten som det norske samfunnet utgjør. Det er derfor rimelig å anta, i tråd med Phinneys teorier (se bl.a. Phinney & Ong, 2007), at deres identitetsdannelse, som del av deres naturlige utviklingsprosess, vil innebære en utforskning av betydningen og implikasjonene av deres etniske tilhørighet. Som individer i en flerkulturell kontekst har de ulike måter de kan internalisere og uttrykke sin etnisitet på, i form av verdier, språk og kulturelle skikker (Phinney & Baldelomar, 2010). Enslige mindreårige flyktninger møter slikt sett de samme identitetsutfordringene som annen minoritetsungdom, men er i tillegg ofte alene i det nye miljøet og har mindre sosial støtte enn sine jevnaldrende (Derluyn et al., 2009).

Det er denne prosessen av etnisk identitetsutvikling vi blant annet har ønsket å undersøke hos deltakerne i denne studien; hvordan de beskriver at de forhandler sin etniske identitet i den multikulturelle konteksten de lever i her i Norge, og hvordan de forteller at de gir uttrykk for den. Phinney og Baldelomar (2010) påpeker at selv om det finnes omfattende forskning på etnisk identitetsdannelse, så har man fremdeles begrenset forståelse av hvordan prosessen der et individs etniske identitet konstrueres i interaksjon med den kulturelle konteksten, faktisk utfolder seg. De hevder at kvalitative metoder kan bidra til en økt forståelse av disse komplekse, sammenflettede prosessene i identitetsdannelsen. Vi håper med den foreliggende undersøkelsen å bidra til en bedret forståelse av noen av aspektene ved denne prosessen hos en gruppe unge mennesker som har ankommet Norge som enslige mindreårige asylsøkere.

De unge vi møter i UngKul-prosjektet har også en annen oppgave de skal løse etter ankomst til Norge. I tillegg til å utforske sin etniske identitet skal de samtidig utforske og utvikle en nasjonal identitet, altså den delen av selvoppfattelsen som gjenspeiler en følelse av tilhørighet til majoritetskulturen i mottakerlandet (Phinney & Baldelomar, 2010). Denne prosessen ønsker vi også å få større kjennskap til. En av utfordringene minoritetsungdom møter når de skal utvikle en nasjonal identitet er å finne en løsning på ulikhetene mellom majoritetskulturen og sin egen opprinnelseskultur (Phinney & Baldelomar, 2010). Hos de unge vi har intervjuet, som har bakgrunn i land som for eksempel Afghanistan og Somalia, er det store forskjeller mellom deres opprinnelseskultur og den norske kulturen, og en del av disse forskjellene vil antagelig være konfliktfylte og må løses.

Videre vet vi at de unge som vi møter i denne studien ikke bare er minoritetsungdom med de utfordringene som er nevnt over, men at de lever i en eksiltilværelse kjennetegnet av faktorene som er beskrevet tidligere i oppgaven. Disse unge er flyktninger fra områder preget av krig og intern uro, noe som gjør den allerede vanskelige oppgaven med identitetsdannelse i ungdomstiden ytterligere sammensatt (Bromley, 1988). Miller (1965, sitert i Bromley, 1988) lister opp noen betingelser som kan hindre identitetsutviklingen. I disse inngår blant annet eksponering for overveldende stressituasjoner og tap av sosial støtte. Ut fra hva vi har av kunnskap om enslige mindreårige er det sannsynlig at de unge vi møter er utsatt for begge disse betingelsene, og vi antar dermed at identitetsutviklingsoppgaven kan oppleves spesielt krevende for disse unge.

1.4 Problemformulering

Oppsummert tilsier psykologiske teorier at identitet er et psykososialt konstrukt; en dynamisk prosess innad i individet som dannes i, og sterkt influeres av, den sosiale konteksten. Denne prosessen foregår på ulike nivåer, og er en sentral og livslang utviklingsoppgave som vanligvis er mest fremtredende i overgangen fra ungdomstid til voksenalder, der den berører ulike, viktige aspekter i den unges liv. En stabil selvforståelse vil si at man har en følelse av å være den samme personen på tvers av tid og sted. En fullt utviklet identitet, karakterisert av en høy grad av både utforskning og forpliktelse, er i teori og empiri forbundet med positive psykologiske utfall og kan forstås som en beskyttelsesfaktor. Utforskning av ens etniske og nasjonale identitet vil være en sentral utviklingsoppgave for individer som tilhører minoritetsgrupper i kontekster der majoritetskulturen er en annen. Med visshet om at individ og kontekst interagerer i identitetsdannelsen, har vi i denne studien fokus på individets erfaringer. Gjennom kvalitative analyser av intervjuer med unge ankommet som enslige mindreårige ønsker vi å undersøke følgende spørsmål:

- Hvordan reflekterer disse unge rundt temaer relatert til identitet?
- Hvordan forstår de seg selv i det norske samfunnet?
- Hvordan beskriver de tilhørighet til sin opprinnelige kultur og til den norske kulturen?
- Hvordan opprettholdes følelsen av kontinuitet i selvet, når omgivelsene blir drastisk endret?
- Hvordan gjennomlever disse unge, som ufrivillig har flyktet til et annet land uten foreldre eller andre omsorgspersoner, ungdomstiden og den tilhørende identitetsutviklingsoppgaven?

I undersøkelsen av disse spørsmålene har vi tilstrebet å holde oss til en fenomenologisk tilnærming til identitet (Jørgensen, 2008), der vi søker å få tak på disse unges subjektive forståelse av seg selv, sin omverden og sin plassering i verden. Vi ønsker videre å få informasjon om hvordan de unge beskriver prosessen av identitetsreforhandling etter ankomst i Norge, og hva de selv vektlegger i beretningene om hvordan de har blitt slik de forstår seg selv i dag. I henhold til teori presentert over, antar vi at fenomenet vi studerer er involvert i deres psykologiske velbefinnende og tilpasning og dermed er et tema det er viktig å få økt kunnskap om.

2 Metode

Vi har allerede beskrevet UngKul-prosjektet og EM-studien ved Nasjonalt Folkehelseinstitutt. I dette kapitlet vil vi beskrive den metodiske fremgangsmåten i ”identitetsprosjektet”. Vi vil redegjøre for utvalg og datainnsamlingsmetoder som ligger til grunn for identitetsprosjektet generelt, og for denne studien spesielt.

2.1 Intervjuguide og utvalg

2.1.1 Utvikling av intervjuguide og pilotering

Arbeidet med å utvikle en intervjuguide ble ledet av J. Kroger og B. Oppedal. Gjennom jevnlig forskningsmøter med det daværende forskningsteamet i EM-studien, ble det utarbeidet en intervjuguide, basert på Marcias (1966) semistrukturerte identitetsstatusintervju (*Identity Status Interview - ISI*). På grunn av at ISI er blitt kritisert for å være en metode forankret i vestlige verdier (bl.a. Jørgensen, 2008; Kroger, 2004; Phinney & Baldelomar, 2010), baserer intervjuguiden seg også på arbeider av Phinney (se bl.a. Phinney, 1989). Da verken Marcias eller Phinneys identitetsintervju har blitt anvendt på EM-populasjonen tidligere, var det viktig å tilpasse både domener og spørsmål til unge ankommet som enslige mindreårige sin særskilte situasjon ut i fra den kunnskapen vi har om gruppen.

Intervjuguiden som ble utviklet er semi-strukturert og består i hovedsak av åpne spørsmål, som fokuserer på tre vesentlige utviklingsoppgaver: utforskning og valg knyttet til jobb/utdanning, til etnisk identitet og til norsk identitet. Intervjuguiden er utviklet med ISI som mal, og kartlegger tilstedeværelse av utforskning og forpliktelse innen disse domene. Informantene kan dermed skåres med en identitetsstatus i henhold til Marcias teori. Identitetsintervjuene utgjør et betydningsfullt tillegg til informasjonen om identitet som innhentes gjennom spørreskjemaene.

Intervjuguiden starter med en innledende del der bakgrunnsinformasjon om informantene kartlegges, inkludert demografiske variabler, nåværende betydningsfulle andre og betydningsfulle andre fra tidligere perioder i informantens liv.

Etter utarbeidelsen av intervjuguiden gjennomførte to ansatte og forskningsassistentene i identitetsprosjektet to pilotintervjuer hver: Først med en vilkårlig ungdom (ikke enslig

mindreårig) i samme aldersgruppe som informantene i UngKul, og deretter med en ungdom fra EM-prosjektet. Piloteringen ga mulighet til uttesting og revidering av spørsmålene, samt øvelse i bruk av intervjuguiden. Etter hver pilotrunde møttes forskergruppen igjen, der en gikk grundig gjennom intervjuene, diskuterte problemstillinger som oppstod og foretok revideringer av intervjuguiden. Denne fasen av prosessen ble ledet av professor Kroger, som har lang erfaring innen identitetsforskning blant annet med anvendelse av ISI. Det endelige ”identitetsintervjuet” (se vedlegg) består av mange spørsmål innenfor de nevnte domene. Disse er ment som et verktøy for å hjelpe intervjueren til å få tilstrekkelig informasjon om informantens utforskning og forpliktelse i forbindelse med sin identitetsutvikling.

Identitetsintervjuene gir et rikt datamateriale som kan benyttes til ulike forskningsformål. Vi ønsket imidlertid å benytte datamaterialet til å gjøre en kvalitativ studie med utgangspunkt i forskningsspørsmålene formulert i kapittel 1. I gjennomføringen av intervjuene stod vi fritt til å legge til flere spørsmål i intervjuguiden, eller be informanter om å utdype svar vi fant interessante med tanke på vår problemstilling.

2.1.2 Utvalg og rekruttering

Utvalget til identitetsprosjektet er hentet fra utvalget til EM-studien generelt (se s. 4). Fordi en målsetting med identitetsintervjuene er å sammenstille med kvantitative måleinstrumenter på identitetsutvikling måtte informantene ha svart på det ordinære UngKul-spørreskjemaet på minimum to tidspunkter. Informantene som deltok i identitetsintervjuene var altså godt kjent med UngKul.

Funnene som presenteres i denne studien baserer seg på analyser av til sammen 20 intervjuer. Disse fordeles på sytten gutter og tre jenter, i alderen 17-26 år, med en gjennomsnittsalder på 21,2 år. Opphavsregioner vises i tabell 1. Informantene har bodd i Norge fra 3-9 år, med en gjennomsnittsbortid på 5,6 år. Da vi møtte de unge gikk tre av dem på grunnskoleopplæring, åtte gikk enten på videregående skole eller var lærlinger, tre var i gang med høyere utdanning og seks jobbet fulltid. Det var også til sammen seks av dem som gikk på skole eller studerte som jobbet deltid ved siden av.

	Antall
Midt-Østen	2
Sør-Asia	10
Øst-Afrika	7
Sentral-Afrika	1

Tabell 1

Rekrutteringen skjedde ved at vi først presenterte prosjektet for ansatte i flyktning- eller barneverntjenesten i kommuner som det var aktuelt å dra til. Kommunene ble plukket ut etter hvor det bodde flest informanter som var aktuelle for deltakelse på intervjuet, og for å sikre geografisk spredning. Intervjuene har hittil blitt gjennomført med unge i ti kommuner, og alle landsdeler er representert i utvalget. De ansatte i kommunene har mye kontakt med miljøene med enslige mindreårige, og god dialog med disse personene var derfor avgjørende for at aktuelle informanter ville stille seg positive til å delta. Selve rekrutteringen av informanter til denne studien ble gjort av oss selv i alle kommuner, med unntak av én, hvor vi fikk assistanse fra lederen for et bofellesskap. Bortsett fra i denne kommunen inviterte vi informantene til å delta i intervjuet ved å ringe direkte til de som var i vår målgruppe, eller vi inviterte de til å bli med på identitetsprosjekt i etterkant av datainnsamling med spørreskjema. Dette gjorde at vi selv fikk muligheten til å presentere formålet med identitetsprosjektet, og bli litt kjent med informantene på forhånd, slik at det ble tryggest mulig for dem å stille opp på et intervju. Dersom de var positive til å delta, avtalte vi å møtes på et egnet sted i deres hjemkommune. I de fleste tilfeller lånte kommunene oss lokaler til å gjennomføre intervjuene. Til sammen 55 informanter fra EM-studien ble spurt om å delta på identitetsintervjuet. 46 unge takket ja, hvorav elleve ikke møtte opp eller avlyste i forkant, og ni sa nei til deltakelse. Det ble gjennomført ett intervju per informant, med omtrent én times varighet per intervju. Hver informant fikk et gavekort på 100 kroner som en symbolsk takk for deltakelsen.

2.2 Bearbeiding og analyse

2.2.1 Transkribering

Analysen baserer seg på 20 transkriberte intervjuer. Dette anses som tilstrekkelig for å ivareta formålet med denne kvalitative studien, som ikke er å generalisere funn, men snarere å prøve ut og videreutvikle analytiske kategorier knyttet til det fenomenet som studeres i denne oppgaven. 35 intervjuer ble gjennomført totalt. De femten intervjuene som ikke er transkribert og således ikke inkludert i analysen, selekterte vi ut på bakgrunn av to forhold: Det første er at vi valgte bort de av intervjuene der informantene strevde mest med det språklige, altså der vi fikk inntrykk av at informantene hadde vansker med å forstå og besvare våre spørsmål på grunn av språkproblemer (og der vi til gjengjeld hadde vansker med å oppfatte deres svar). Den andre gruppen av intervjuer som ikke ble transkribert var karakterisert av mange svar av

typen “jeg vet ikke” og enstavellesord. Disse vurderte vi som ikke å tilføye noe nytt av informasjon om de temaene vi ønsket å undersøke. Dette problematiserer vi i diskusjonen. Vårt endelige utvalg for analyse bestod dermed av 20 intervjuer, hvorav vi hadde utført henholdsvis elleve og ni intervjuer hver. Vi transkriberte alle intervjuene selv, for å få størst mulig kjennskap til datamaterialet. I tillegg transkriberte vi også noen av hverandres intervjuer, for slik å få et bedre innblikk i den andres intervjuarbeid. Vi var nøye med å holde oss tettest mulig til informantens utsagn i transkriberingen, for å sikre dataenes nøyaktighet. Ved åpenbare språklige feil ble imidlertid noen justeringer foretatt for å unngå latterliggjøring av informantene (intervjuene skal muligens også brukes i andre fremtidige undersøkelser på UngKul-prosjektet). Likeledes ble også noen justeringer foretatt i omformingen til skriftspråk for å gjøre intervjuene lesbare. Underveis i transkriberingsprosessen noterte vi oss tanker som vi fikk i gjennomgangen av intervjuene. Vi registrerte hva det var informantene våre faktisk sa noe om, og på denne måten utgjorde transkriberingen en begynnende fase av analysearbeidet, slik Malterud (2003) påpeker. Ved selv å utføre all transkribering fikk vi også opparbeidet oss et helhetsinntrykk, som er et første anbefalt trinn i dataanalysen (Giorgi, 1985).

2.2.2 Metodevalg

Vi vurderte flere ulike metodiske tilnærminger til analysen av dataene, men besluttet å anvende *systematisk tekstkondensering*, en metode utformet av Malterud (2003) med utspring i fenomenologisk analyse. Videre har vi også hentet tanker og teknikker fra Hill, Thompson og Williams (1997) sin tilnærming *consensual qualitative research (CQR)*. *Fenomenologisk analyse* har som formål å utvikle kunnskap om informantens erfaringer og livsverden innen et bestemt felt (Giorgi, 1985), noe vi syntes samsvarte med hva vi ønsket å oppnå med denne studien. Malterud (2003) sin variant av fenomenologisk analyse, systematisk tekstkondensering, kjennetegnes av å være deskriptiv og databasert, og er i følge forfatteren “[...] godt egnet for deskriptiv tverrgående analyse av fenomener som beskrives i et materiale fra mange ulike informanter for utvikling av nye begreper og beskrivelser” (s. 99). Metoden muliggjør analyse på tre ulike nivåer: utvikling av nye beskrivelser, utvikling av nye begreper og utvikling av teoretiske modeller (Malterud, 2003). Utvikling av nye beskrivelser er det nivået som egner seg best der det finnes få eksisterende studier å basere seg på i utforming av forskningsspørsmål. Vi ønsket derfor å bidra med nye beskrivelser som kunne gi farger og nyanser og åpne for ny innsikt og forståelse knyttet til identitetsdannelse som fenomen hos

denne gruppen unge. Dette kan forhåpentligvis bidra til å utvide den eksisterende kunnskapen om enslige mindreårige.

2.2.3 Analyse

I første steg av analysen valgte vi ut fire tilfeldige intervjuer for en grovanalyse. Det vil si at vi tok for oss ett og ett intervju, som vi leste fra begynnelse til slutt uten å utføre noen form for koding. Vi stilte råmaterialet som forelå på dette tidspunktet det overordnede spørsmålet “hva sier de enslige mindreårige vi har intervjuet om sin opplevelse av hvem de er i det norske samfunnet?”. I denne fasen forsøkte vi, i tråd med Malterud (2003), å lese intervjuene med en mest mulig åpen holdning. Her var fokus å få tak på hva som faktisk stod der, med andre ord hva det er informantene sa noe om, mens vi forsøkte i størst mulig grad å legge bort våre egne antakelser og hypoteser. Dette stadiet utførte vi hver for oss, og noterte hver vår liste med temaer vi syntes var fremtredende i materialet. Deretter kom vi sammen, delte hverandres lister og diskuterte oss frem til enighet om en felles liste over navn på temaer vi syntes de første intervjuene kastet lys over. På denne måten var vi begge involvert i utformingen av alle temaer og koder og oppnådde begge en dyptgående kjennskap til alt datamaterialet, slik CQR vektlegger som fordelaktig i et forskningsteam (Hill, Knox, Thompson, Williams & Hess, 2005). I henhold til Hill et al. (2005) sine anbefalinger valgte vi også å utvikle temaene på bakgrunn av transkripsjonene, snarere enn å utlede disse fra intervjuguiden eller litteratur, for slik å sikre at vi virkelig måtte undersøke det foreliggende materialet og i minst mulig grad ble påvirket av forutinntatte ideer.

I andre steg av analysen organiserte vi teksten hver for oss i de utvalgte intervjuene fra steg én slik at vi skilte ut de meningsbærende enhetene; vi markerte de tekstbitene som vi syntes sa noe om problemstillingen vår gjennom temaene vi fant frem til i foregående trinn. Disse delene av teksten kodet vi så systematisk etter hvilken sammenheng de hadde med temaene fra helhetsanalysen (Malterud, 2003), fremdeles hver for oss. Etter dette innledende arbeidet kom vi igjen sammen og sammenliknet kodingen for å komme frem til konsensus om kodene, begge deler i samsvar med retningslinjene i CQR (Hill et al., 2005). Vi endte opp med en liste over koder som vi begge var enige om og som syntes å omhandle samme fenomener, og som vi da anvendte på de resterende intervjuene. Vi kodet deretter halvparten av intervjuene hver; imidlertid gikk vi alltid gjennom hverandres arbeid for å sikre konsensus. Underveis i kodefase kom vi flere ganger sammen og justerte de opprinnelige kodene når de ikke syntes

å representere temaene tilstrekkelig, eller hvis vi anså kodene for å være for vide og generelle. Der kodene inneholdt mange ulike nyanser opprettet vi undergrupper for kodene. I kodingen av materialet forsøkte vi i tråd med Hill et al. (2005) å holde oss nærmest mulig datamaterialet og unngå å foreta fortolkninger av informantenes utsagn. Dette gjorde vi for å oppnå en mest mulig troverdig fremstilling av hvordan informantene beskriver sine virkeligheter og erfaringer. Etter å ha revurdert kodene gjentatte ganger under denne delen av analysearbeidet, satt vi til slutt igjen med to overordnede koder, kulturelt relatert identitet og personlig identitet, og disse var delt opp i totalt sju underkoder.

Etter å ha kodet hele datamaterialet og sortert de ulike meningsbærende enhetene under de ulike kodene, startet vi arbeidet med å kondensere tekst fra meningsbærende enheter som vi systematisk identifiserte som å si noe om samme fenomen (samme kode). I denne delen la vi dermed til side de delene av datamaterialet som ikke inneholdt klassifiserte meningsbærende enheter (Malterud, 2003). Det ble tydelig for oss at kodene omfattet nyanser og ulike meningsaspekter, og vi sorterte derfor kodene videre i ulike underkoder. Gjennom denne fasen møttes vi også jevnlig for diskusjoner, for å sikre konsensus og at vi kontinuerlig åpnet for alternative tolkninger. Ved flere anledninger reviderte vi de kategoriene og kodene vi fant fram til innledningsvis. Med underkoden som analyseenhet kondenserte vi frem “kunstige sitater”, hvor vi omsatte det konkrete innholdet i de meningsbærende enhetene i en mer generell form (Malterud, 2003), som er utgangspunktene for funnene som presenteres i kapittel 3.

Til sist sammenfattet vi alle enhetene vi hadde klassifisert og kondensert i de innholdsbeskrivelsene som foreligger i funn, og sjekket disse opp mot den opprinnelige teksten for å sikre at de fremdeles ga et gyldig bilde av råmaterialet og at lojaliteten til informantenes stemmer var bevart (Malterud, 2003).

2.3 Forskningsetikk

UngKul-prosjektet som helhet er godkjent av Regional Komité for Medisinsk Forskningsetikk og av Datatilsynet, og utføres i henhold til deres retningslinjer. Alle deltakerne på identitetsintervjuet skrev under på en egen erklæring om informert samtykke. I rekrutteringen av informantene fikk de informasjon om prosjektet og formålet med undersøkelsen. Det ble i forkant av intervjuet understreket at det var frivillig å delta, og at informantene når som helst

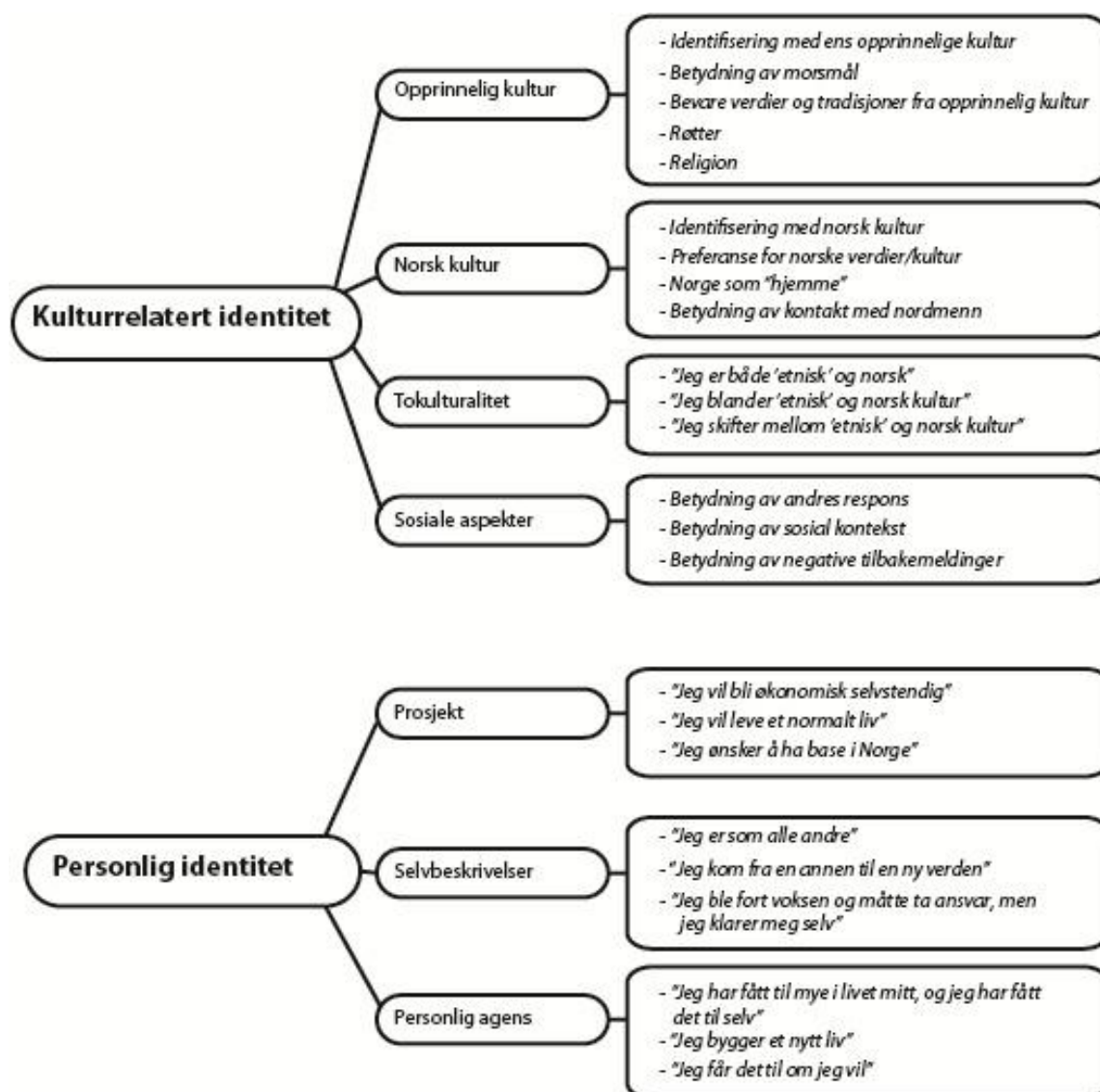
kunne velge å trekke seg fra undersøkelsen. Det ble videre gitt grundig informasjon om hvordan datamaterialet oppbevares og hvordan anonymitet sikres, samt om vår taushetsplikt som ansatte på prosjektet. Vi forklarte også informantene hvordan vi ville referere til materialet dersom vi skulle komme til å bruke noe av det de hadde sagt i publikasjoner. I transkripsjonene av intervjuene har vi anonymisert materialet så langt det har latt seg gjøre. I analysen av intervjuene er det også forskningsetiske hensyn som tilsier at vi har forholdt oss nærmest mulig teksten i råmaterialet. Vi ønsker slik å fremstille informantenes utsagn på en så korrekt og autentisk måte som mulig.

Hopkins og Hill (2010) understreker at det er viktig å være spesielt sensitiv overfor enslige mindreåriges tidligere erfaringer. Vi presiserte overfor deltakerne at de ikke trengte å svare på spørsmål de ikke ønsket å svare på. Dersom vi underveis i et intervju fikk inntrykk av at et tema var vanskelig for informanten å snakke om, spurte vi alltid om det var greit for informanten at vi stilte spørsmål videre og lot være å gjøre dette om han eller hun svarte nei. Da vi var klar over at spørsmålene i intervjuet kunne vekke tanker og følelser rundt vanskelige og vonde tema, var vi alltid nøye med å sette av tid til å snakke med informantene i etterkant av intervjuet. Vi forsøkte videre å skape en tryggest mulig ramme for informantene i intervjusituasjonen og klargjorde at deltakelse i prosjektet ikke ville få noen konsekvenser for dem. Dette anså vi som viktig å understreke ettersom disse unge har vært gjennom asylintervju, eventuell alderstesting og andre registreringer som har hatt avgjørende betydning for deres fremtid.

I tråd med Eide og Broch (2010) sine anbefalinger for forskning på sårbare grupper, har vi fra oppgaveprosjektets oppstart vært opptatt av å reflektere rundt problemstillingens nytteverdi for de unge selv. Underveis i prosessen har vi stadig stilt oss spørsmålet om studien ivaretar de unges interesser, og dette hensynet har vi vektlagt i vinklingen av problemstillingen.

3 Funn

I denne seksjonen presenteres funnene fra analysene av de transkriberte intervjuene. Vi endte til sist opp med to hovedkategorier: Kulturrelatert identitet og personlig identitet, med henholdsvis fire og tre underkategorier som igjen består av ytterligere underkategorier. En oversikt over kategoriene er gjengitt under:

Tabell 2

I den følgende presentasjonen av funnene i denne undersøkelsen vil vi ta for oss hver enkelt kategori med underkategorier, og beskrive innholdet i de enkelte som vi illustrerer med eksempelsitater fra intervjuene. I neste del knytter vi funnene opp mot relevant teori og litteratur og diskuterer implikasjonene av dem. Vi ønsker på ny å påpeke at vi har forsøkt å forholde oss nærmest mulig teksten i råmaterialet, og vi har konsentrert oss om utsagn der

informantene relaterer innholdet i beskrivelsene til seg selv og egen selvforståelse. Av anonymitetshensyn gjengis ikke informantenes opprinnelsesland når vi bruker sitater, og fiktive navn på informantene er heller ikke benyttet. Av samme hensyn bruker vi derfor også i fremstillingen av materialet benevnningen ”etnisk” som en samlebetegnelse for alle typer opprinnelig tilhørighet: Afghansk, irakisk, kurdisk, eritreisk, somalisk, og så videre. Informantene er ulike med henblikk på om de beskriver sin primære tilhørighet til hjemlandet generelt eller til en bestemt større eller mindre etnisk gruppe i hjemlandet/hjemregionen. Når vi her presenterer funnene, har vi erstattet alle typer navnsetting på etnisk tilhørighet med betegnelse ”etnisk” eller ”etnisitet”. Noen av underkategoriene har et sitat som overskrift. Dette er enten et ordrett sitat fra en informant, eller det er et ”utsagn” som vi har konstruert for å understreke essensen i hva flere informanter sier. Alle sitater gjengitt i teksten er derimot informantenes egne utsagn. For å gi et bilde av hvor mange av informantene vi refererer til under de ulike kategoriene, bruker vi følgende betegnelser: *Et par* (2), *noen* (3-5), *flere* (6-9), *mange* (10-15), *de fleste* (16-17), *nesten alle* (18-19) og *alle* (20).

3.1 Kulturelatert identitet

Blant de aller fleste av ungdommene vi intervjuet i denne undersøkelsen synes tilhørighet til opprinnelig og norsk kultur å fremstå som viktig og sentralt i deres selvforståelse. Vi har delt inn beskrivelsene i fire underkategorier: Hvordan ungdommene snakker om sin opprinnelige kultur, hvordan de snakker om norsk kultur, hvordan de beskriver at de føler tilhørighet til begge kulturene, og til sist hvordan ungdommene beskriver at andre har innflytelse på deres forståelse av seg selv eller hvordan de beskriver seg selv utad.

3.1.1 Opprinnelig kultur

Informantene beskriver tilhørighet til sin opprinnelige kultur på ulike måter. Flere beskriver direkte at de oppfatter seg selv som ”etniske”, altså afghanske, somaliske, irakiske, og så videre. Dette har vi kalt identifisering med opprinnelig kultur. Andre formidler betydningen av sin opprinnelige kultur gjennom å vektlegge morsmål, positive holdninger overfor verdier og tradisjoner, eller gjennom beskrivelser av en følelsesmessig tilknytning til hjemland og ”etnisk” gruppe, noe vi har kalt røtter. Vi har også valgt å inkludere religiøs tilhørighet under denne kategorien, da flere av informantene uttrykker at dette er en viktig del av deres

opprinnelige kultur. Vi opprettet dermed fem underkategorier knyttet til informantenes tilhørighet til opprinnelig kultur.

Identifisering med opprinnelig kultur

Samtidig som de snakker om seg selv som godt integrerte i det norske samfunnet, beskriver flere av de unge på en direkte måte en sterk tilhørighet til sin opprinnelige kultur, og at de føler seg som afghanere, kurdere, somaliere etc.:

Jeg føler meg hjemme her i Norge, men som person føler jeg meg selvfølgelig ("etnisk").
(Jente, 21 år)

Jeg beskriver meg selv som ("etnisitet"). Hvis noen spør, jeg sier jeg er fra (hjemland), at jeg er ("etnisk"). (Gutt, 17 år)

Imidlertid er det noen informanter som forteller at de ikke føler en slik tilhørighet. Én informant, som beskriver både at hun føler seg "etnisk" og at hun har en nokså sterk tilhørighet til den norske kulturen, gir uttrykk for at hun søker avstand fra medlemmer i sin egen etniske gruppe: "Jeg vil heller gå bort fra (landsmenn) enn å komme nær de.". En annen informant gir oss et eksempel på en situasjon der han fikk følelsen av å kjenne seg fremmed blant folk fra hjemlandet, noe vi kommer tilbake til under avsnittet om sosiale aspekter. To informanter trekker frem det faktum at de har reist fra hjemlandet sitt i veldig ung alder, og snakker om hvordan de dermed har lite erfaring med sin opprinnelige etniske kultur og i liten grad føler identifikasjon med denne.

Betydningen av morsmål

Flere av informantene trekker frem morsmålet som noe de synes er viktig, eller det viktigste å bevare fra sin opprinnelige kultur. I tillegg til at de vil fortsette å snakke det selv, sier de at de også vil lære barna sine morsmålet. De unge understreker morsmålet som viktig både for forståelse av hvem de er og av bakgrunnen sin, og at morsmålet muliggjør opprettholdelse av kontakt både med medlemmer av samme etniske gruppe her i Norge og med familie i hjemland:

(Er det noe ved det å være ("etnisk") som du er opptatt av å ta vare på, selv om du har flyttet til Norge og blitt en del av det norske samfunnet?) Språket. (Språket, ja?[...] så det er viktig for deg å holde på, at du fortsatt skal kunne språket ditt, ja.) Ja. (Hvorfor tenker du at det er viktig, at du holder på språket ditt?) Når man snakker med ("etniske") venner, så litt viktig å kunne det [...] her i Norge. Det er veldig viktig å kunne det. Eller for eksempel da kan man dra tilbake til (hjemland). Man må kunne språket sitt. (Gutt, 17 år)

En ungdom beskriver hvordan det å snakke på morsmålet fremhever følelsen av å høre til i sin opprinnelige kultur, mens en annen forteller at han merker at han mister morsmålskunnskaper, og at dette fremkaller en følelsesmessig opplevelse av “kaos”; dette gjør at han blir oppmerksom på hvor mye han har forandret seg i forhold til hvem han var før. Flere av informantene beskriver først viktigheten av morsmålet når vi spør om hva det blir viktig for dem å gi videre til barna deres fra opprinnelseskulturen.

To av informantene uttrykte at det ikke var viktig for dem å opprettholde morsmålet, og disse beskrev også en svak tilhørighet til sine opprinnelige kulturer i andre deler av intervjuet. For den ene var morsmålet kun viktig for å snakke med foreldrene:

[...] min dialekt kan jeg snakke. Og det er jo ålreit, for å kunne snakke med pappa og mamma. Men ellers det betyr ikke så mye for hvem jeg er at jeg kan språket. (Gutt, 22 år)

Formålet med denne studien er som tidligere understreket ikke å generalisere funn, men det kan se ut som om de unge som bevarer en sterk tilhørighet til sin opprinnelige kultur også anser det som viktig å fortsatt bevare morsmålet.

Bevare verdier og tradisjoner fra opprinnelig kultur

Mange informanter gir uttrykk for en tilhørighet til sin opprinnelige kultur gjennom beskrivelser av verdier og tradisjoner som de verdsetter og ønsker å holde på og/eller gi videre til barna sine:

Jeg liker den (“etniske”) tradisjonen, vår mat og kultur, det liker jeg. Og feiringen av de høytidene. (Gutt, 22 år)

Noen vektlegger mat som viktig, andre feiring av høytider. Én informant sier også at han kan være stolt av dans og musikk fra kulturen sin, og noen informanter trekker frem verdier fra sin opprinnelige kultur som noe de setter pris på, som for eksempel respekt for eldre og folkeskikk. Fem informanter forteller at de savner å ha mye kontakt med familie og venner, noe som de oppfatter som mindre viktig i norsk kultur. To informanter sier for eksempel om kontakt med henholdsvis familie og venner:

(Er det noe du liker spesielt godt ved det å være (“etnisk”)?) [...]. Og så liker jeg det å være en familie med foreldre hele tiden, ikke sånn at vi bare bor alene uten kontakt og sånn. Vi er veldig flinke til å ta vare på slektninger og sånn. [...]. Det er typisk (“etnisk”) kultur, [...] vi snakker hele tiden og har kontakt hele tiden med familie og slektninger. (Gutt, 21 år)

Det er jo noe som jeg ikke liker her i Norge, det å sånn være for deg sjøl. Det liker jeg ikke, å være bare for deg sjøl. Det er ikke vanlig her i Norge å være så mye sammen. For eksempel på jobben, det er ikke mye sosialt liv der. I (hjemland) er man mer sammen. (Gutt, 25 år)

En gutt beskriver at han føler seg ”lettere” når han hilser på den måten som er vanlig i hans ”etniske” kultur fremfor på den norske måten, og foretrekker å hilse slik man gjør i det landet han kommer fra. To andre informanter beskriver hvordan de tenker rundt det å bevare tradisjoner fra opprinnelseskulturen på helt ulike måter. Én ungdom som heller ikke var opptatt av å ta vare på morsmålet, forteller hvordan feiringen av tradisjoner og høytider fra hans etniske kultur blir mindre og mindre viktig jo lenger han bor her i Norge. En annen ungdom beskriver det helt motsatte, og forteller at han tenkte svært lite på høytider og tradisjoner da han kom, men at dette har blitt veldig viktig for ham nå. Han har til og med vært med på å starte en landsforening i byen der han bor for å arrangere feiringer for dem som hører til hans ”etniske” gruppe. Dette understreker at det er store individuelle forskjeller i hvordan informantene identifiserer seg med sin etniske gruppe etter bosetting i Norge, uten at vi i denne studien får noe kunnskap om hvilke faktorer som kan forklarer disse forskjellene.

Røtter – “jeg må vite hvor jeg kommer fra for å vite hvem jeg er”

Mange av de unge knytter ønsket om å holde fast på elementer i sin opprinnelige kultur til betydningen av det vi har kategorisert som *røtter*. Dette er utsagn som beskriver en følelsesmessig tilknytning til et sted, et samfunn eller en folkegruppe. Båndene de har til hjemlandet og til sin opprinnelige kultur begrunnes av informantene med at de har røttene sine der, det vil si opphavet til deres familie eller folk, og til dem selv. Samt at det ”å vite hvem man er, innebærer å vite hvor man kommer fra”, som en av informantene direkte påpeker. Flere av informantene beskriver hvordan de alltid vil føle en tilknytning til sin opprinnelseskultur og sitt hjemland. Det er der de er født og oppvokst, og det er der foreldrene og familiene deres kommer fra. Dermed er det ikke mulig eller ønskelig for dem å glemme den delen av seg selv.

Å være (“etnisk”) for meg, hva det betyr.. for liksom jeg kommer jo fra (hjemland). Det er der jeg kommer fra, der jeg hører til, liksom. Og (“etnisitet”) også, det er mitt folk i (hjemland). Jeg synes jeg bør holde den tilhørigheten til den folkegruppa og være stolt av den. [...] Når man har vokst opp i et land eller i en kultur, så hører man til der liksom, så vil man jo ha de (fra hjemland) tradisjonene med seg. Selv om jeg bor her, så hører jeg hjemme der liksom og. (Gutt, 22 år)

Jeg vil ikke bli helt norsk, heller. Jeg vil ikke miste røttene mine. (Gutt, 23 år)

Dette synes viktig for flesteparten av informantene, men en ungdom beskriver betydningen av røtter på en annerledes og interessant måte. Han gir uttrykk for at han unngår ting som minner ham om hjemlandet og hvor han er fra, fordi det vekker så vonde følelser av sorg, savn og

lengsel. Det virker som om han forsøker å stryke sitt opphav fra hukommelsen for å slippe smerten det medfører å tenke på det:

Når det gjelder kultur, tradisjon, så begynte jeg å miste.. for eksempel med musikk, jeg liker låter fra mitt land, men det er bare at hver eneste gang jeg begynte å.. jeg sluttet å høre på det, jeg stoppet å høre på de for i alle fall to år siden, eller tre kanskje. På grunn av at alle de låter som jeg hadde, det var akkurat i tida jeg bodde i (hjemland). Så det ga meg både.. gamle bilder fra fortida, gode som dårlige, ikke sant. Så sitter jeg med tanker.. plutselig savner jeg alle disse som jeg ikke har sett på lenge. Så ble jeg sår plutselig hver eneste gang jeg hører på det, jeg tenker nei. ..(ja, så det var ikke bare å sette på en sang, da kom det masse..) ..masse tanker. Så husker jeg plutselig den dagen vi var på stranden og vi gjorde det og det, den gode tida. Og i stedet for å ha det bildet med et smil bare, så kommer neste låt som minner deg om noe annet, ikke sant. Og de folka, du spør deg "når får jeg se de igjen?", ikke sant? Og det.. siden jeg ikke visste eller vet helt til nå hvordan jeg kan få se de, så prøver jeg å ikke høre på. Fordi jeg vil gjerne.. hvis jeg skal høre på de låtene, jeg vil gjerne høre de sammen med dem. (Gutt, 22 år)

Religion

Mange informanter trekker frem religion som et viktig tema, og spesielt på spørsmål om det er noen aspekter ved deres opprinnelige kultur som har blitt mer eller mindre viktige siden de kom til Norge. Her finner vi det også interessant at det er beskrivelser i materialet som er nokså motstridende blant informantene, og som vi derfor ønsker å inkludere i presentasjonen av funnene.

Det som kjennetegner flertallet av de som trekker frem temaet religion er at de forteller om en svekkelse av den religiøse identiteten (i de fleste tilfeller som muslim) etter bosetting i Norge.

Én informant beskriver at religionen har blitt mye mindre viktig:

Jeg er ikke religiøs. Jeg ber jo aldri. Eller jeg har jo bedt til Gud når jeg var liten, jeg ble tvunget av pappa og mamma. Nå gjør jeg ikke det, uansett. Om jeg reiser nå [til hjemland], og pappa og mamma sier du må be, "Nei, sier jeg. Jeg ber ikke." [...] Jeg liker ikke den religiongreia og hater sånne ekstremister.[...] Jeg er et vanlig menneske. Jeg drikker alkohol og har det gøy, men jeg skader aldri noen og er god mot folk. [...] Mange som kaller seg muslimer, ødelegger jo for andres liv. Så får vi se hvem som kommer til himmelen og hvem som kommer til helvete. [...] Jeg tror islam aldri kommer for meg, at jeg kan følge den religionen igjen. Uansett om jeg flytter tilbake til hjemland, så er jeg den samme personen som jeg er i dag. (Gutt, 22 år)

Informanten er tydelig med hensyn til sitt religiøse ståsted og har åpenbart bestemt seg for å ta avstand fra religionen; den er ikke del av ham lenger. Interessant er det likevel at han på et annet sted i intervjuet sier at når han er på besøk i hjemlandet sitt vil han ikke si at han "driter i religionen", som han selv uttrykker det, fordi det skader ryktet til hans far. Videre, selv om han ikke ser på seg selv som muslim, så sier han fremdeles til andre at han er det for å unngå å bli utestengt fra det etniske fellesskapet i byen der han bor i Norge. Dette vil bli nærmere

beskrevet under avsnittet vi har kalt ”sosiale aspekter”. Noe vi fant spesielt interessant med akkurat denne informanten, er at han er den eneste som i intervjuet forteller oss at han flere ganger har vært på besøk hos familien i hjemlandet, og slik sett med jevne mellomrom har vært fysisk tilstede i sin opphavskultur. Han fremstår likevel for oss som den av informantene som tydeligst beveger seg vekk fra sin opprinnelige kultur.

Andre informanter beskriver også at den religiøse tilhørigheten har blitt mindre fremtredende med tiden i Norge. De forteller at de var veldig religiøse da de kom, men at de nå har blitt mindre opptatt av det:

[...] jeg var veldig streng med religion før. Men nå, nå jeg er ikke. Jeg mistet ikke troverdigheten [troen] min, skjønner du, jeg tror på Gud fortsatt, men.. Det er nesten de bli hjernevasket i hjemlandet mitt. Men nå jeg vet okei.. så langt har jeg kommet via utdanning. Religion man tar ikke så strengt. (Gutt, 23 år)

En av disse informantene beskriver hvordan han fremdeles tror, men at han opplever det som vanskelig å skulle følge de muslimske levereglene her i Norge:

Jeg tror på det, det er ikke vanskelig å tro på det. Jeg sier fortsatt at jeg er muslim, jeg har troen fortsatt. Men jeg synes det er vanskelig å gjennomføre det. Nå etter at jeg kom til Norge, skjer det aldri at jeg ber eller faster eller noe sånt. Jeg skulle ønske jeg kunne faste eller be, men jeg synes det er for vanskelig. Det er litt for strenge regler i den muslimske religion. (Gutt, 21 år)

En annen av informantene forteller om hvordan negative livshendelser har fått ham til å tvile i troen på Gud:

Jeg tror fremdeles på Gud, men det har endret seg mye mens jeg har vært her. Jeg tror ikke så sterkt lenger, på Gud. Jeg leser ikke Bibelen lenger heller, på grunn av de tingene som skjer i mitt liv, men som jeg også trenger et svar på. Jeg vet at alt er opp til Gud, ikke sant. Men på samme tid, når jeg er såret, så bruker jeg det såret til å si det til Gud at jeg kommer ikke til å be. Ikke hvis mitt liv fortsetter sånn. Med de tingene som har skjedd i mitt liv så begynte jeg å spørre: ”hva skjer?”, ”hva skjer egentlig?”, liksom. Fordi når du har troen på Gud, da er det det eneste du skal spørre han om. ”Hva skjer egentlig, hvorfor fortjener jeg det?”, ikke sant. ”Hvis jeg har bedt til deg, jeg våkner opp på morgenen og natta for å snakke med deg og du har latt at sånne ting skjer i mitt liv”. Ikke sant? (Gutt, 22 år)

Han beskriver også hvordan han blir påvirket av at folk rundt ham her i Norge ikke er særlig opptatt av religion:

Og de vennene rundt deg, de tror ikke på Gud. De snakker ikke om Gud i det hele tatt. Da begynner man å miste litt troen.

Noen andre av de unge trekker imidlertid frem det å ”beholde din tro” og ”fortsette å være religiøs” som viktig for dem i livene deres her i Norge. Én informant beskriver hvordan troen hans, i motsetning til utsagnene over, har blitt sterkere etter at han kom til Norge:

De siste årene etter jeg kom til Norge så har jeg blitt mer religiøs og sterkere i troen. Jeg tror religionen gir meg styrke, og tro på at jeg skal klare meg. Min religion sier meg at jeg må gifte meg og skaffe meg barn og leve.. tenke på fremtida og leve det gode livet. (Gutt, 22 år)

Igjen beskriver altså noen av informantene ulike prosesser av endring etter at de kom til Norge, og at de ender opp med nokså ulike standpunkter knyttet til deres opprinnelige kultur.

3.1.2 Norsk kultur

Informantenes beskrivelser av tilhørighet til norsk kultur var også ulike. Her fant vi gjennom analysene hovedsakelig tre underkategorier: Identifisering med norsk kultur, preferanse for norske verdier/kultur, og følelse av tilhørighet til Norge og det norske samfunnet (Norge som ”hjemme”). Vi har også valgt å inkludere en fjerde underkategori, som vi har kalt ”betydningen av kontakt med nordmenn”, fordi vi synes denne ga viktig informasjon om de unges beskrivelser av hva som er nødvendige forutsetninger for å kunne “bli norske”.

Identifisering med norsk kultur

Nesten alle informantene beskriver at de på en eller annen måte føler seg norske. Flere snakker om hvordan følelsen av å være norsk kommer på grunn av at de synes de lever som nordmenn: De snakker norsk, kler seg som nordmenn og oppfører seg som nordmenn. De har en “norsk” levemåte som gjør at de kan betrakte seg som norske:

(Du sa jo i stad at du på mange måter føler deg norsk [...]. Men på hvilke måter er det du tenker spesielt at du føler at du er norsk på?) Ja, sånn som jeg lever. Jeg lever jo som en nordmann. Sånn som jeg lever nå, så lever jeg jo som en norsk. (Gutt, 21 år)

Noen andre trekker frem hvordan det at de har samme rettigheter og plikter som andre nordmenn kan gi dem en følelse av å være norske.

Jeg hører jo hjemme her liksom. Og jeg føler meg som en nordmann på.. at jeg har rettigheter og plikter, og jeg følger de norske lover og regler. (Gutt, 22 år)

Noen uttrykker også et ønske om å bli enda mer norske enn det de ser seg selv som i dag. To av de unge beskriver det å få norsk statsborgerskap som et stort håp eller en stor drøm. Kanskje gir det å bli norsk “på papiret” en bekreftelse på deres norske identitet som de lengter etter? (Jfr. avsnittet om sosiale aspekter under). ”Jeg blir norsk”, svarer den ene ungdommen på spørsmål om hva statsborgerskap betyr for ham. I tillegg gir det sannsynligvis en trygghetsfølelse med tanke på fremtiden, noe som antagelig er etterlengtet for denne gruppen ut i fra hva vi fra litteraturen generelt vet om deres forhistorier.

Informantene nevner også andre aspekter som gir dem en følelse av å være norsk. Én ungdom (22 år) beskriver betydningen av det å ha norsk personnummer og norsk pass, og hvordan dette gjør at han føler seg norsk: *"Jeg har jo masse mer her",* sier han, *"enn det jeg hadde i (hjemland)".* En annen informant forklarer at følelsen av å være norsk kommer når han blir behandlet som en del av samfunnet, altså når han blir behandlet på lik linje med andre nordmenn. Dette peker igjen også på betydningen av andres responser for identitet, som vi kommer tilbake til under avsnittet om sosiale aspekter.

En annen informant forbinder det å føle seg norsk med en norsk mentalitet, der frihet og individualitet står sentralt:

Det betyr at når jeg sier at jeg føler meg som en norsk, [så er det fordi] at jeg bestemmer hva jeg vil. Det er akkurat det nordmenn gjør. De bestemmer sitt liv, de har sine egne valg. Det er det som jeg føler meg. Norsk kultur og norsk samfunn har lært meg at når du tar ditt eget valg, da skylder du ingen andre. Om du gjør det feil eller du gjør det bra, så er det du. Du er stolt av deg selv når du gjør det bra. Og når du gjør feil, du skylder ikke på noen. (Gutt, 26 år)

Preferanse for norske verdier/norsk kultur

Mange av de unge vektlegger en preferanse for ulike sider ved den norske kulturen, noe vi anser som et tegn på at de identifiserer seg med norsk kultur. De beskriver aspekter ved norsk kultur som de liker og som de har tatt til seg. Noen sier generelt at de liker den norske kulturen eller synes den er "best", mens andre beskriver mer konkret hvilke verdier eller kjennetegn i mottakerkulturen de tiltrekkes av:

(Hva tenker du om det å bli del av det norske samfunnet, da?) Det er bra, tror jeg. Ja, det er mye bedre enn ("etnisk") kultur og sånn. Jeg liker mange av dem, eller de fleste.. jeg kan si seksti eller sytti prosent er bedre enn ("etnisk") kultur. (Gutt, 22 år)

Kvinnens rettigheter er et aspekt som trekkes frem som noe noen av de unge liker ved den norske kulturen, videre også ytringsfrihet og rettferdighet. Et par av informantene sier at friheten man har i Norge, at man kan ta egne valg og at ingen blander seg inn i det en gjør, er noe de setter pris på i den norske kulturen. Noen er også opptatt av at man har mange muligheter i Norge, noe de ikke har erfaring med fra hjemlandet.

Skolen gjør at jeg har blitt veldig påvirket, eller at norsk kultur har stor verdi for meg. Masse ting i norsk kultur er veldig bra egentlig, for meg. Ytringsfrihet for eksempel. Si hva du vil, hva din mening er, eller sånn her.. Det er ikke noe sånn tvang.. Ingen kan nekte deg å gjøre sånn her. Alt er frivillig. Du har alle muligheter. Som for eksempel å ta videre utdanning. Det er muligheter du har i Norge. Disse tingene i norsk kultur jeg liker mest. (Gutt, 23 år)

Informantene forteller imidlertid også om sider ved norsk kultur som de oppfatter som negative. Blant annet beskriver to informanter at de ikke liker skikken blant norsk ungdom

med å gå ut på klubber og diskotek. En av dem, en jente på 18 år, begrunner det med at hun selv ikke vil gjøre dette, siden det ikke er vanlig blant jenter i hennes egen ”etniske” kultur, og at hun dermed tenker ”Jeg synes ikke det er bra for meg”. Hun sier at hun synes det er greit at nordmenn gjør det, men at hun selv ikke vil gjøre som dem på dette området: ”Det er vanskelig for meg å leve som de.” Den andre ungdommen gir en liknende forklaring.

Norge som ”hjemme”

Akkurat nå hører jeg ikke til hjemlandet.. eller jeg savner det, men.. jeg vet ikke, jeg tenker ikke på det som ”hjem” lenger. Det er her i Norge. (Gutt, 17 år)

Før gjennomføringen av intervjuene lurte vi på i hvilken grad informantene ville beskrive at de betrakter Norge som ”hjemme”, som et sted de hører til. Som vi viste over, er mange av dem opptatt av røtter og beskriver at de alltid vil føle en tilknytning til sitt hjemland. Det viste seg imidlertid at flere av dem også beskriver Norge som sitt nye hjemland, og de aller fleste forteller at de ønsker å bli boende i Norge i fremtiden. Kun én informant sier tydelig at han har et sterkt ønske om å flytte tilbake til hjemlandet sitt, og at det er planen hans etter endte studier. Én ungdom sier at han ser for seg selv i et annet vestlig land i fremtiden, men hjemlandet vil han ikke flytte tilbake til.

To av informantene beskriver hvordan de har merket at Norge er deres nye ”hjem” når de har vært på ferie i utlandet eller på reise i hjemlandet. En av dem, opprinnelig fra et afrikansk land, forteller det slik:

I to somre så var jeg i (land i Midt-Østen[hvor søsknene bodde tidligere]) og i Afrika, så var jeg der i to måneder. Da ble jeg lei, så jeg bare ”å, jeg vil hjem, jeg vil hjem!”. ”Hvor hjem?”, tenkte jeg. ”Åja, Norge, ja!” [ler] (Så da kjente du at du savnet Norge, at Norge var hjem?) Ja, så jeg var så glad liksom, for å komme tilbake. For at jeg er en del herfra, da. (Jente, 21 år)

Betydning av kontakt med nordmenn

Flere av de unge vektlegger betydningen av å ha kontakt med nordmenn for å lære språket og lære om kulturen, og slik få en følelse av å være norsk:

Man kan ikke lære på skolen, man kan ikke lære norsk kultur på skolen. Men du må være med en familie og se hva de gjør. [...] Det er viktig å ha norske venner, for eksempel for å prate norsk. (Gutt, 25 år)

En av informantene sier at han ønsker mer kontakt med nordmenn for å ”bli helt norsk”. Slik kontakt gir ham en følelse av tilhørighet i det norske samfunnet:

Jeg tror jeg er norsk. Jeg tror ikke det er noe som mangler for at jeg skal bli norsk, kanskje bare at jeg får mer kontakt med nordmenn. Det er viktig å ha norske venner, for at da hører jeg mer hjemme. (Gutt, 22 år)

To av informantene beskriver hvordan det å være sammen med nordmenn gir dem en følelse av å være norsk selv. En sier:

(Er det noen ganger du føler ekstra at du er norsk?) Ja. Når du prater med norske og sånn, og snakker norsk med andre folk. (Gutt, 19 år)

3.1.3 Tokulturalitet

I tillegg til hvordan informantene snakker om sin norske og ”etniske” tilhørighet, var vi også interesserte i beskrivelser av hvordan de integrerer disse to delene. De aller fleste informantene forteller i intervjuene at de føler tilhørighet til begge kulturer, at de både er ”etniske” og norske. I materialet fant vi tre ulike typer beskrivelse av en slik tokulturalitet som vi vurderer det som nyttig å skille mellom, og som her derfor utgjør tre ulike underkategorier. Den første er beskrivelser av tokulturell selvforståelse, altså beskrivelser av at de føler tilhørighet til både ”etnisk” og norsk kultur. Den andre er informantenes beskrivelser av hvordan de blander de to kulturene, altså at de velger seg noe fra hver kultur som de tar til seg og bruker. Den tredje omhandler beskrivelser av at kulturtilhørighet endres etter hvem de er sammen med. Det er viktig å legge til at noen av informantene bruker flere typer beskrivelser om seg selv, så det er altså ikke snakk om gjensidig utelukkende kategorier.

”Jeg er både ’etnisk’ og norsk”

Mange av informantene beskriver at de føler tilhørighet til både ”etnisk” kultur og norsk kultur. Som nevnt forteller de fleste av de unge at de utvikler en eller annen forståelse av seg selv som norske. Dette behøver imidlertid ikke bety at de gir avkall på sin ”etniske” tilhørighet. De fleste informantene betegner seg som å være ”midt i mellom” eller ”halvparten, halvparten”, mens et par av dem bruker mer presise prosentandeler, for eksempel: *”Jeg er sytti eller åtti prosent norsk”*. Felles er at de beskriver en forståelse av seg selv som å være begge deler, at de tilhører begge kulturer. Her følger to eksempler på hvordan de unge kan beskrive dette:

Selv om jeg bor her, så hører jeg hjemme der i (hjemland) også. [...] Jeg har to kulturer, liksom, både den vestlige og den (”etniske”). Og jeg blir jo midt i mellom der.[...] Jeg har forandret meg mye. Mamma og pappa tenker kanskje at jeg har blitt som vestlig. Men de tenker også at jeg fortsatt er deres barn, deres sønn. Og at jeg hører til der også. (Gutt, 22 år)

Jeg er jo en ("etnisk"), jeg kommer aldri til at jeg sier at jeg er norsk. Men jeg kan si at jeg er ("etnisk")-norsk. For jeg har begge kulturene, jeg har bodd i begge land og kan språk fra begge land. Så det kan jeg si, [...] at jeg føler jeg er en ("etnisk")-norsk. (Gutt, 21 år)

"Jeg blander 'etnisk' kultur og norsk kultur"

Fem informanter beskriver at de på liknende måter som i sitatene nedenfor velger ut elementer som de liker og synes er positive fra de to kulturene, og integrerer dette i sin måte å være og tenke på:

For meg, så tar jeg det som er bra i norsk kultur. Også lærer jeg. Jeg tar det som jeg synes er bra, og blander med min kultur. (Gutt, 18 år)

Jeg tar ikke alt for å være norsk, på en måte.. Jeg gjør ikke ting som nordmenn gjør mest. Noen ting som jeg synes er negative i norsk samfunn.[...] Men på min måte, så gjør jeg ikke det samme, så gjør det på en annen måte. [...] Jeg tar litt ting som jeg kan, og lærer fra de, bruker det. Jeg tok litt fra der og der. Men det er greit å integrere seg, og bli med noen og lære av dem og høre. Du trenger ikke gjøre det samme. Men selvfølgelig, jeg tar noe fra kulturen i (hjemland), jeg tar ting med meg som er positive, men jeg tar ikke alt. (Gutt, 26 år)

To informanter forteller imidlertid at de ikke klarer å holde på to kulturer samtidig. Den ene av dem sier:

Egentlig tenker at jeg skal glemme nesten den kulturen som jeg hadde i (hjemland). For jeg klarer ikke holde to kulturer. For det er helt forskjellig mellom vår kultur og deres kultur, så vi kan ikke blande dem. (Gutt, 22 år)

Man kan dermed tenke seg at denne ungdommen ikke opplever at det å være tokulturell er en reell mulighet, på grunn av de store forskjellene mellom norsk kultur og "etnisk" kultur. Spesielt henviser disse informantene til muslimske levereregler. De ser det ikke som en løsning å skulle "bare blande" kulturene. Som eksempel bruker den andre ungdommen det å spise svinekjøtt. Dette utgjør et viktig element i hans religion og "etniske" tilhørighet, og han forteller at han ikke bare kan legge dette bort og gjøre som norske dersom han går ut og spiser med norske venner. Han sier at han må handle i tråd med sin opprinnelige kultur. Den første ungdommen beskriver i intervjuet at han føler en stadig svakere tilhørighet til sin opprinnelige kultur, og faktisk er i ferd med å fjerne seg helt fra den, men at han derimot identifiserer seg sterkt med den norske kulturen og blir mer og mer norsk med tiden.

Flere informanter sier at de ikke har skiftet religion eller kultur, men at det er viktig å ha kunnskap om norsk kultur når man bor i Norge. Det er flere som uttrykker et ønske om å tilpasse seg norsk kultur mest mulig. Her forteller informantene at man ikke kan være forskjellig fra alle andre, man må innrette seg etter folk rundt seg for å trives. Derfor ønsker

de å lære mer om norsk kultur og hvordan systemet fungerer her i Norge. De relaterer trivsel i det norske samfunnet til kunnskap om hvordan samfunnet fungerer.

”Jeg skifter mellom ’etnisk’ og norsk kultur”

Noen informanter forteller at de forandrer seg avhengig av hvem de er sammen med. Med andre ord forteller de om hvordan de i sammenhenger med andre norske oppfører seg som man gjør i norsk kultur, mens når de er sammen med personer fra sin opprinnelige kultur, oppfører de seg som dem. De tilpasser seg altså etter hvem de er sammen med og er litt mer norske i samvær med nordmenn og for eksempel litt mer afghanske eller somaliske i samvær med folk fra samme opprinnelseskultur.

Jeg har blitt litt smart og lært hvordan jeg kan være med forskjellige folk. Forandrer meg etter om jeg er med norske eller med utlendinger, man må bare gjøre det. Når man er bare med norske så være litt norsk, når med utlendinger være litt utlending...[...] tilpasse seg. (Gutt, 17 år)

Som vi har sett beskriver informantene altså tokulturalitet på tre forskjellige måter. I tillegg til å skifte mellom kulturene avhengig av hvem de er sammen med, blander de også elementer fra begge kulturer, samt omtaler seg som å være både ”etniske” og norske.

3.1.4 Sosiale aspekter: Hvordan andres oppfatning påvirker kulturell tilhørighet

Informantene beskriver i intervjuene hvordan andre mennesker rundt dem, både representanter for den norske majoritetskulturen og medlemmer av egen ”etniske” gruppe, kan ha meninger om dem som påvirker deres forståelse av seg selv. For eksempel kan andre avkrefte eller bekrefte de unges forståelse av hvem de er her i Norge, og dette kan påvirke deres følelse av kulturell tilhørighet. Disse utsagnene støtter opp under forståelsen av identitet som et fenomen som formes gjennom sosial kontakt, noe vi vil kommentere nærmere i diskusjonsdelen.

På bakgrunn av materialet opprettet vi tre underkategorier av det vi har kalt for de sosiale aspektene ved de unges identitetsforståelse. Disse vil vi nå presentere med eksempler fra teksten. Vi presiserer at vi her kun presenterer aspekter som inngår i den kulturelterte identiteten.

Betydning av andres respons

Flere av de unge gir beskrivelser av hvordan andre kan avkrefte eller bekrefte deres følelse av kulturell tilhørighet, noe som styrer deres selvoppfattelse eller i det minste har innflytelse på hvem de kommuniserer at de er til omgivelsene. Det mest fremtredende her var beskrivelser de unge delte med oss av hvordan de innad kan føle seg som norske, men når de opplever at denne norske identiteten ikke blir bekreftet i møtet med andre mennesker, velger de heller å kommuniserer sin ”etniske” identitet utad. De kan erfare at nordmenn enten stiller store spørsmålstegn ved at de kaller seg norske, eller rett og slett benekter utsagnene deres. For eksempel forteller en av informantene at han heller sier ”jeg er afghansk” fremfor ”jeg er norsk”. Dette til tross for at det er det sistnevnte utsagnet som best gjenspeiler hans selvforståelse, og fordi det kun er gjennom det første utsagnet at han blir møtt med anerkjennelse fra andre.

Jeg beskriver meg selv som (”etnisk”). Det må jeg si. Jeg har jo norsk pass, når jeg reiser til utlandet så er jeg norsk. Men hvis jeg sier at jeg er norsk til de norske, så mobber de deg. ”Nei? Det kan ikke stemme du er norsk!” (Gutt, 22 år)

Jeg kan ikke si jeg er norsk. For når alle andre sier han er (”etnisk”), uansett kommer alle til å si han er (”etnisk”), ikke sant. Så det er litt vanskelig å si jeg er norsk da. (Gutt, 21 år)

Noen informanter tilskriver denne manglende bekreftelsen fra andre på sin følte norske tilhørighet til trekk ved seg selv som er medfødte og uforanderlige, som for eksempel språklig aksent eller farge på hud og hår, og mener det kan være forklaringen på hvorfor det kan være vanskelig for nordmenn eller andre å akseptere deres opplevelse av å være norske.

Nå liksom, jeg kan jo si at jeg hører til.. jeg føler meg litt norsk og litt (”etnisk”). Men det er sikkert folk som ser på meg at jeg er egentlig (”etnisk”). Men jeg føler meg liksom både (”etnisk”) og norsk, da. (Gutt, 20 år)

Kanskje jeg kan tenke at jeg er en del av samfunnet her, men de kommer til å spørre deg da fordi du har forskjellig hudfarge: ”Hvor er du fra?”. (Jente, 20 år)

Betydning av sosial kontekst

Flere av informantene beskriver hvordan følelsen av tilhørighet til ”etnisk” eller norsk kultur kan skifte på bakgrunn av den sosiale konteksten. De forteller at de føler seg mer norske når de er sammen med nordmenn, og mer ”etniske” når de er sammen med personer fra sitt hjemland eller sin opprinnelige kultur:

Jeg føler meg spesielt (”etnisk”) når jeg er med vennene mine, eller sånn (medlemmer av etnisk gruppe) eller (landsmenn). Når jeg går på sånne (nasjonalitet) konserter og sånn, når jeg tar på

meg sånn ("etnisk") eller (fra hjemland) klær og sånn, jeg føler meg skikkelig som ("etnisitet"). (Gutt, 21 år)

Imidlertid synes ikke dette å være gjeldende for alle. Én av de unge, som opprinnelig er fra et land i Afrika, deler med oss en erfaring fra da han var på fest i Norge, hvor det kun var mennesker fra samme afrikanske land som var til stede (dette var åpenbart etter en periode der han hadde hatt lite kontakt med dette "etniske" miljøet). Han beskriver detaljert hvordan hans følelse av å være norsk etter hvert ble fremtredende, fordi han merket hvor mye han hadde endret seg og at han ikke lenger hadde de nødvendige kulturelle ferdighetene i denne konteksten. Han forteller at han ikke lenger visste hvordan han skulle oppføre seg i en slik sammenheng, og at han følte seg som "fremmed" blant sitt eget folk:

Så plutselig jeg var der, det var kun (morsmåltalende) der, det var kun mitt språk, men samme tid jeg kjente ingen der. [...] Jeg klarte ikke å være den personen jeg var i (hjemland), gjennom de. [...] Men jeg følte meg.. for å si det sånn.. ikke med andre ord, men med det riktige, jeg følte meg norsk. [ler] [...] Jeg følte meg som jeg kom.. jeg er fra et annet land.. ikke sant? [...] Jeg følte meg fremmed, i mitt.. med mitt eget folk. (Gutt, 22 år)

Samvær med medlemmer av hans "etniske" gruppe forsterket altså ikke hans følelse av tilhørighet, men gjorde ham snarere oppmerksom på hvor langt han hadde beveget seg bort fra sin opprinnelige kultur.

Betydning av negative tilbakemeldinger

Videre beskriver flere av informantene opplevelser av å få negative tilbakemeldinger fra medlemmer av sin "etniske" gruppe grunnet sin norske væremåte. Familie, venner eller andre fra samme opprinnelsesland kan komme med kritiske bemerkninger om for eksempel måten de kler seg på, sitter på, for at de drikker alkohol slik som norsk ungdom, at de har endrede holdninger etter ankomst til Norge eller generelt for måten de lever på.

I (hjemland) så bryr man seg ikke så mye om kultur, for det går daglig liksom. Men her i Norge, (landsmenn) de teller liksom alt du gjør. Hvis du gjør noe galt, så teller de det. Fordi det glemmes ikke, hvis du ikke respekterer din kultur. De husker deg liksom, det blir merke på deg hvis du gjør noe. Så man må holde sin kultur. (Gutt, 18 år)

Et par av de unge beskriver ikke å ha erfart dette enda, men de ser for seg for eksempel hvordan moren eller faren deres hadde reagert hvis de hadde kommet til Norge og sett hvordan de lever her. For eksempel forteller en informant, som også flere andre gjør, at han ikke lenger føler seg så religiøs, og at hans tro og tilhørighet til religionen har blitt kraftig svekket siden han kom til Norge. Han sier imidlertid at dette ville vært vanskelig å forklare

dersom moren hans kom hit. Han tror da at moren hans ville blitt trist eller sint hvis hun fant ut at han ikke lenger praktiserte religionen:

Hvis de hjemme i hjemlandet hadde kommet hit og sett hvordan jeg var blitt, så hadde det blitt konflikt. Jeg ville fortsatt å være som den jeg er nå, men jeg ville ikke sagt hvordan jeg lever. Hvis jeg plutselig sier det, så går det litt dårlig. De trenger litt tid for å skjønne meg. (Gutt, 17 år)

Noen av informantene forteller at de derfor, som ungdommen ovenfor, velger å holde sin tilhørighet til norsk kultur skjult overfor familien i hjemlandet. De føler seg sikre på at dersom de forteller om det livet de lever i Norge til familien eller andre i hjemlandet, så vil de bli møtt med negative reaksjoner eller de vil uttrykke skuffelse, og derfor lar de være å fortelle om hvordan de har endret seg etter at de ble bosatt her. En ungdom som beskriver sin muslimske identitet som nærmest å ha blitt ikke-eksisterende i løpet av årene i Norge, forteller at han aldri sier høyt at han ikke lenger føler seg som muslim av frykt for utestenging fra det muslimske miljøet der han bor:

Jeg sier fremdeles at jeg er muslim, jeg kan ikke si at jeg ikke er det. Da er jeg ikke velkommen i noen sitt hus lenger, hvis de vet at jeg ikke er muslim. Det er det som er grunnen til at jeg sier at jeg er muslim. (Gutt, 22 år)

Samme ungdom forteller imidlertid at han ikke legger skjul på hvem han er når han er på besøk i hjemlandet sitt, selv om han vet at dette vekker negative reaksjoner hos folk der. For hans del er det derfor ekskludering fra det ”etniske” miljøet her i Norge som er det han frykter mest, mens andre synes å være mer opptatt av ikke å skuffe eller bli møtt med kritikk fra familie i hjemlandet.

Fire informanter beskriver også opplevelser av diskriminering her i Norge og frykt for ikke å bli likt og akseptert av andre på grunn av hudfarge eller religiøs tilhørighet. En av ungdommene henviser til hvordan medias fremstilling av hjemlandet, med fokus på krig, fattigdom, narkotika og andre negative aspekter, gir han en dårlig følelse. Han er redd for at de han møter skal tenke om han på en negativ måte på grunn av assosiasjonene de har til hjemlandet hans. Én informant beskriver imidlertid at hans følelse av tilhørighet til sin ”etniske” gruppe blir forsterket når andre omtaler den negativt, noe som viser at andres negative oppfatninger kan slå begge veier.

3.1.5 Oppsummering kulturellt relatert identitet

I de foregående avsnittene ser vi altså at de fleste informantene i denne studien generelt beskriver seg selv som både ”etniske” og norske. De er opptatt av å bevare ulike elementer i

sin opprinnelige kultur, og samtidig uttrykker de et ønske om å bli norske og bli en del av det norske samfunnet. De føler seg norske på flere ulike måter, og de beskriver en følelse av tilhørighet både til Norge og til hjemlandet. De aller fleste av de unge ser på seg selv som tokulturelle, enten ved å omtale seg selv som både ”etnisk” og norsk, gjennom å blande litt fra hver kultur, eller ved å veksle mellom å anvende henholdsvis ”etnisk” eller norsk kulturkompetanse avhengig av den gitte sosiale konteksten. Imidlertid ser vi også at den sosiale konteksten har innflytelse på de unges forståelse av seg selv her i Norge. Især synes manglende bekreftelse på egen kulturell tilhørighet å være viktig. Også opplevde erfaringer av, eller frykt for, negative tilbakemeldinger fra andre, synes å være innflytelsesrike faktorer.

3.2 Personlig identitet

Under denne delen vil vi presentere informantenes beskrivelser av seg selv som ikke er direkte knyttet til deres opprinnelige eller til norsk kultur. Det er til tider vanskelig å skille mellom hva de sier om seg selv personlig, og hva som blir sagt om det vi i denne oppgaven kaller kulturelt relatert identitet, ettersom disse temaene overlapper hverandre. Likevel vil vi opprettholde dette skillet, fordi vi anser det som meningsbærende i presentasjonen av funnene.

Delen om personlig identitet har vi delt inn i tre hovedtemaer som gjenspeiler kodene fra analysearbeidet: Prosjekt, selvbeskrivelser og personlig agens. Prosjekt omhandler informantenes ønsker og mål for fremtiden. Selvbeskrivelser inneholder ungdommens beskrivelser av seg selv og deres forståelse av seg selv i nåtid, og også i lys av fortiden. Under personlig agens inngår beskrivelser av følelser av agens ellers selvstyring i eget liv.

3.2.1 Prosjekt

I denne kategorien har vi som nevnt samlet de beskrivelsene som informantene gir av ønsker og planer de har for fremtiden, noe vi har valgt å kalle ”prosjekt”. I denne kategorien inngår det de unge oppgir som begrunnelser for yrkesvalg og eventuelle studier, samt ønsker for hvordan de vil leve livene sine i fremtiden. Vi syntes å se tre hovedpunkter som går igjen i informantenes beskrivelser, og med bakgrunn i disse har vi opprettet tre underkategorier. Den første omhandler yrkesvalg. Neste underkategori handler om ønsket om å leve et normalt liv,

som alle andre nordmenn. Til slutt snakker flere av informantene om at de ønsker å bli værende i Norge, og ”Jeg ønsker å ha base i Norge” er derfor siste underkategori.

”Jeg vil bli økonomisk selvstendig”

Mange av informantene forteller at de ønsker å gå skole i den retningen hvor de er mest sikret en fremtidig jobb. Dermed beskriver de fleste av dem at de satser på, eller er ferdige med, en yrkesfaglig utdanning. Det å tjene penger og stå på egne ben synes som det viktigste for disse informantene, og å vite at man får seg en jobb som er stabil blir sentralt i den forbindelse. Samtidig ønsker de heller ikke å ta en lang utdanning, de vil ut i arbeidslivet så raskt som mulig. Det er likevel flere som sier at de holder muligheten åpen for å ta en videre utdanning etter hvert. Disse ønsker først å ta fagbrev, for så å jobbe noen år før de utdanner seg til ingeniører. Dette gir dem muligheten til å tjene opp litt penger først, så de slipper å ta opp studielån. For informantene dette gjelder synes det som om det er viktigere å være sikret en stabil inntekt, enn det er å gjøre det man synes er mest interessant å gjøre. Informanten som vi gjengir i sitatet under har valgt å gå yrkesfaglig videregående skole, fordi han da ikke trenger å gå på skole mer enn to år før han kan jobbe som lærling. Etter fire år vil han ha fagbrev og være nærmest sikret jobb. Med det som utgangspunkt kan han jobbe, tjene penger og tenke over hva han har lyst til å gjøre videre.

([...]) Så det var.. snakka du med de barnevernsansatte som du nevnte i stad om det med skolen, og?) Nei, ikke så veldig mye egentlig. Jeg snakker mest på skolen og sånt, og [utydelig]. Det er lettere å få jobb, og tjene litt sånn litt penger, da. Det er liksom lettere å få jobb. Da tenkte jeg trenger ikke å gå på skole mer enn tre år, to år da, da kan jeg jobbe litt og sånn, da kan jeg liksom planlegge litt videre hva jeg har lyst til å gjøre. (Gutt, 20 år)

En annen sier:

(Er det noen andre ting [utdanningsvalg] du har tenkt på, siden du sier at du er litt usikker?) Ja, jeg tenkte på dataingeniør. For jeg er litt flink med data. Jeg kan gjøre masse.. Kan gjøre mange ting med data. Ting og tang og sånn. Jeg er litt flink, men det tar lang tid. De sier at det tar lang tid. Derfor jeg tok ikke den. Fordi det kom en lærer til vår klasse. Og forklarer hvordan det skal være på videregående. Hvordan.. Vi må velge linje. Også hun viste oss veldig mye forskjellige linjene. Også spurte vi, hvor lang tid tar det? Hvor lang tid tar det liksom. (Gutt, 18 år)

Dette ønsket om å være økonomisk selvstendig kan ses i sammenheng med avsnittet om selvbeskrivelser, at de er unge som i stor grad synes å forstå seg selv som personer som klarer seg på egenhånd. De uttrykker et ønske om å stå på egne bein, både økonomisk og generelt. Økonomisk selvstendighet oppnås ikke før man er i en stabil jobb, og dette kan forklare at det er viktigere for informantene å komme seg raskt i en sikker jobb enn å gjøre det de finner mest interessant, som synes å være mer sentralt i vestlige, individualistiske kulturer.

Informantene har imidlertid ingen foreldre i nærheten til å forsørge dem og som kan støtte dem finansielt under utdanningsløpet, og det kan gjøre at de har hastverk med å bli selvstendige. I mange norske kommuner må de også flytte for seg selv ved fylte 18 år, noe som tvinger dem til å bli selvstendige raskere enn annen norsk ungdom som ofte blir boende hjemme lenger.

I forbindelse med dette er det flere av informantene som forteller at det viktigste er å bli flink til noe, det er ikke så nøye hva det er. Man bør gå skole eller studere, sier de, slik at man blir flink til noe og dermed får seg en stabil jobb i fremtiden. Dette kan være både yrkesfaglig videregående skole som raskt gir jobbmuligheter, eller det kan være en utdanning på høyere nivå. Som nevnt ovenfor velger de fleste, i alle fall i første omgang, å ta en yrkesfaglig utdanning, slik at de raskt kan komme i jobb og oppnå økonomisk uavhengighet.

”Jeg vil leve et normalt liv”

Noen informanter påpeker at de ønsker å få seg et normalt liv og leve som enhver annen nordmann. I dette inkluderer de mye: Ha samme plikter og rettigheter som andre nordmenn, kunne reise fritt dit de vil, leve i fred, få seg familie, jobb, hus, og så videre. Sitatet viser et utdrag fra samtalen med en gutt på 22 år når han får spørsmål om hva han ser for seg at han gjør i fremtiden:

[...] at jeg lever i fred og ro, og kanskje der og da skaffer meg familie.. Ja, og gifter meg. Kjøper meg hus, om jeg klarer. Og bil, og.. Ja, lever et godt liv som alle andre nordmenn. [...] Jeg ønsker å leve som en vanlig person [...] jeg vil leve, som alle andre.

”Jeg ønsker å ha base i Norge”

Som vi så i avsnittet om ”Norge som ’hjemme’”, ser nesten alle informantene for seg en fremtid i Norge. Flere nevner at de ønsker å reise til hjemlandet på besøk, men det er tydelig at det er her de ønsker å bo:

Jeg bor her i Norge, skal jobbe her, få familie.. Men det er ikke så lett å glemme hvor man kommer fra. Av og til tenker jeg at jeg må reise hjem og se hvordan det går. Jeg kan ikke glemme hjemlandet mitt for evig. (Jente, 20 år)

De snakker om mange forskjellige sider ved det å bli boende her, men det å være sikret en stabil og trygg fremtid, går igjen i identitetsintervjuene. Samtidig synes vi det er interessant at noen av de unge beskriver som deler av sitt ”prosjekt” at de ønsker å bidra til folket sitt i hjemlandet. En av jentene forteller for eksempel at hun ønsker å bli sykepleier slik at hun

også kan reise til hjemlandet av og til og hjelpe til der, hvor det er stort behov for helsepersonell. En gutt fra Asia forteller at han har planer om å bli elektroingeniør, for dermed å kunne bidra til å legge opp elektrisitet i landsbyer i hjemlandet som ikke har dette. Han forteller om hvordan han allerede har organisert innsamlingsaksjoner til utviklingsformål i hjembyen. Han ønsker å bo og leve i Norge, men forteller at det også er viktig for ham å kunne hjelpe til herfra, og dra hyppig på besøk:

(M-m. Hvordan fant du ut at du hadde lyst til å bli ingeniør da? Er det noen du snakket med om det?) Ja. Også jeg tenkte egentlig i hjemlandet mitt.. Så, byen som jeg kommer fra. De trenger sånn elektrik [elektrisitet] der. Så hvis jeg blir elektrik, nei ingeniør da. Så jobbe her, også samtidig jeg kan hjelpe folket mitt i hjemlandet. [...] Jeg tenker at hvis det er mulig, så vil jeg tilbake. Selv om jeg ikke flytter tilbake dit da. Men jeg vil tilbake og hjelpe folket mitt. (Gutt, 22 år)

3.2.2 Selvbeskrivelser

Mens ”prosjekt” omhandler forståelsen informantene har av hvem de skal være i fremtiden, innbefatter denne kategorien beskrivelser av forståelser av hvem de er her og nå. Det som gikk igjen her, var, på den ene siden, forståelser av at de er vanlige barn og unge, en underkategori vi har kalt ”Jeg er som alle andre”. På den andre siden har de en forståelse av seg selv som unge med en del unike livserfaringer, noe som gjør dem forskjellige fra andre barn og unge. Sistnevnte forhold har vi rubrisert som to underkategorier som omhandler henholdsvis hvordan de a) forstår seg selv i dag på bakgrunn av hendelser og erfaringer fra fortiden (”Jeg kom fra en annen verden til en ny verden”), og b) hvordan de forstår seg selv som unge mennesker som tidlig måtte bli voksne og klare seg selv.

”Jeg er som alle andre”

Noen av informantene understreker at de føler seg som alle andre, at de er ”vanlige”. Selv om de har den bakgrunnen de har, og har flyktet fra hjemlandet sitt til et annerledes liv enn de har vært vant til, så føler de seg som andre unge og som andre nordmenn. Det de virker mest opptatt av når de sier dette, er at de lever et normalt liv som andre, i betydning av at de følger norske regler og plikter, at de har de samme rettighetene, at de jobber og at de har et ønske om å leve et normalt liv i fred og ro – som andre nordmenn. De tenker på fremtiden, og vil bygge seg et nytt liv. Sitatet nedenfor understreker en del av hva som blir sagt:

Jeg beskriver meg selv som en vanlig person, som lever i fred og ro med andre, og tenker på fremtida. Og vil bygge et nytt liv. Jeg er en grei kar, opptatt av livet og fremtiden. Kanskje en sånn som er opptatt av at det skal ikke være krig og elendighet, det skal være fredelig og ro. (Gutt, 22 år)

”Jeg kom fra en annen verden til en ny verden” – forståelser av hvem man er i nåtid i lys av erfaringer i fortiden

Selv om vi i identitetsintervjuet ikke eksplisitt spør etter informantenes livserfaringer før de kom til Norge, er det likevel flere av de unge som trekker frem historier fra fortiden: Fra tiden i hjemlandet, fra flukten eller fra tiden rundt ankomsten til Norge. Det synes å være viktig for dem å formidle disse livserfaringene og å få fortalt om de forutsetningene de møtte eksiltilværelsen i Norge med, og om vanskeligheter de har møtt i livet. Det er tydelig at for noen av dem så utgjør fortiden en viktig forståelsesramme for hvem de er her og nå:

Jeg tror jeg er den samme personen som jeg var der i landsbyen som jeg kommer fra. Den personen var en gutt som hadde nesten ingen ting, og som kommer i en annen verden og klarer seg bra. (Gutt, 22 år)

Denne underkategorien inkluderer med andre ord utsagn fra informantene om hvordan de forstår seg selv i lys av sin historie. Hver og en har sin unike og interessante historie, men vi har her forsøkt å sammenfatte hva historiene har til felles. De forteller historier om krig og tap, og at de har hatt vanskeligheter med å stole på andre og følt seg mye ensomme etter at de kom til Norge:

Jeg hadde det litt vanskelig, jeg måtte sånn bli vant til dette landet. For jeg hadde jo mye vansker i disse første årene som jeg kom til Norge, men jeg hadde ingen til å snakke med. For jeg stolte ikke på noen. (Gutt, 22 år)

Likevel, til tross for utfordringene de har møtt, beskriver mange seg som personer som har klart seg bra:

Det er noen som har opplevd det samme [krig etc.] som meg. De gjorde akkurat det samme som jeg gjorde, de gikk i livet videre, de gjorde det bra. Men av og til, så har du noen dager det går. Nå egentlig så går det bra. Jeg har lært hvordan er ting.[...] Å komme alene i et annet land, en annen kultur, andre mennesker. Det er en stor risiko. (Gutt, 26 år)

De fleste av dem som trekker frem historier om vanskelige livserfaringer, er imidlertid opptatt av at fortiden alltid vil være med dem videre, og at det ikke er mulig å stenge den ute:

Man glemmer aldri de fæle tingene som skjedde, de husker jeg helt. Disse tingene er sannheten, ikke sant. Man kan ikke endre den, man kan ikke ta vekk. Det har skjedd. (Jente, 18 år)

Der i (hjemland), så levde vi akkurat som Robinson-liv. En dag du spiser, en dag du ikke spiser. Du lever, og det er hardt. Men det er greit. Vi klarte det.[...] Av og til kommer ting [minner] tilbake, og det blir veldig vanskelig. [...] Selvfølgelig, man kan ikke glemme. Du glemmer ikke fortiden. De negative tingene fester seg. (Gutt, 26 år)

De beskriver at de har disse erfaringene med seg og at de er med på å forme den personen de er i dag og vil være i fremtiden. Når det gjelder det å forholde seg til fortiden, forteller to av informantene om en interessant endring i løpet av årene i Norge. De sier at de i tiden etter

ankomst var opptatt av hvordan livet var her, hvordan de skulle bo her, hva slags liv de skulle leve. De forteller at de aktivt prøvde ikke å tenke på fortiden; her og nå var fokus. Imidlertid forteller de at de plutselig ble innhentet av minnene, gjerne i perioder hvor de hadde tid til å tenke. De var nødt til å ta inn over seg hvordan fortiden hadde vært for å komme videre:

Da jeg bodde i bofellesskapet var jeg ung, jeg klarte ikke å tenke mye på fortida og på sårene mine. Jeg var bare.. jeg hadde bare mål i musikk, fotball, stå opp hver dag, og gå på skole eller gjøre det jeg måtte gjøre. Jeg tenkte veldig på her og nå. Siden jeg aldri ga mitt hode pause for å tenke på den fortida, så plutselig kom alle bilder. Nå hadde jeg tid for å sitte der og tenke og såre meg sjøl og alt det der. (Gutt, 22 år)

”Jeg ble fort voksen og måtte ta ansvar, men jeg klarer meg selv”

Jeg har tenkt at siden jeg har vært sånn (”etnisitet”) eller innvandrer, så har jeg tatt mer ansvar. Jeg har følt meg voksen, tatt mye ansvar for tidlig. [...] Jeg synes det er en fordel at jeg har fått veldig mye ansvar også, jeg har klart meg og stå på mitt ben. Det er litt tidlig, nå har jeg nesten mista barndommen min eller ungdomstiden. (Gutt, 23 år)

Flere av de unge har liknende beskrivelser av at de føler at de tidlig måtte ta ansvar for eget liv. Når man kommer til et helt nytt land, uten foreldre og ofte også uten familie eller slektninger, så blir man tidlig nødt til å ta vare på seg selv. De tvinges til å bli selvstendige og må lære seg å greie seg på egen hånd. Mange har også vært lenge på reise før de ankommer Norge, og har i løpet av denne tiden også måttet klare seg helt selv. Derfor har de måttet ”bli voksne” mye tidligere enn de ellers ville ha blitt, og har måttet lære å gjøre praktiske ting som å vaske og lage mat, samtidig som de i stor grad har vært nødt til å stå på egne bein med lite støtte både emosjonelt og økonomisk. En ungdom illustrerer denne opplevelsen av å bli fort voksen slik:

Da jeg kom til Norge, var jeg ung, 15 år eller 16 år. Og det er litt tungt for en som er 16 år. Jeg hadde ikke skjegg. Jeg fikk på mottaket, jeg følte at jeg fikk skjegg på mottak. (Gutt, 18 år)

Den raske overgangen fra barn til selvstendig voksen forsterkes av at mange av bosettingskommunene for enslige mindreårige i Norge som nevnt krever at de må flytte for seg selv ved fylte 18 år. Den ene av informantene forteller også om at han de siste årene har stolt på seg selv i situasjoner der han har vært usikker og trengt råd. Han beskriver hvordan han finner ut av ting på egenhånd, og hvordan han selv tar ansvar i livet sitt:

I Norge vi bor alene, vi prøver å lage mat selv og alt mulig, ikke sant. Vi må lære alt. Så det.. Det er forandret da, fra (hjemland) til hit, til jeg kom til Norge. Jeg kan lage mat, jeg kan gjøre alt alene selv. Alle jobbene, eller hvis jeg skal til legen eller [utydelig] hva slags jobb jeg må gjøre alene. Altså, vi lærer litt av å være sånn voksen. Men norske ungdommer... ikke sant, vi vasker jo klærne våre selv, og.. Sant, altså, vi har blitt mer selvstendige. Etter å ha kommet til Norge, i hvert fall mindreårige. Uten foreldrene. (Så du har blitt mer selvstendig? Fordi du har vært alene, du har vært

nødt til å gjøre det på egen hånd?) M-m. (M-m.) Vi fikk ansvar. Ansvarlige. Når vi var 13-14 år, ikke sant. Vi får ansvaret egentlig. Det gjelder alt. (Gutt, 21 år)

3.2.3 Personlig agens

I materialet fant vi mange eksempler på beskrivelser av at informantene selv opplever ”å sitte ved roret” i sitt eget liv og at de opplever seg selv som aktive aktører som i stor grad er med på å styre hvilke veier livene deres her i Norge tar og hvem de skal være her. Dette handler om agens. Noen få beskriver at endring i hvem de var før og hvem de er her i Norge nå er en prosess som ”bare skjer” eller er ”automatisk”, og kommer ikke på noen mulige forklaringer på hvorfor de tenker at de har blitt som de har blitt, enten det gjelder følelsen av tilhørighet til sin opprinnelige kultur eller for eksempel yrkesvalg. Derimot virker det på flesteparten som om de oppfatter at endring skjer alt annet enn automatisk. De unge beskriver at de utforsker og gjør seg bevisste valg i livene sine, og når de forteller om ting som har gått bra eller som de har fått til, tilskriver de det til innsats og arbeid fra deres egen side; med andre ord gir de uttrykk for at ”de selv har skapt sin egen suksess”.

Personlig agens har vi delt inn i tre underkategorier. Den første omhandler beskrivelser av hva de har fått til og greid, og at disse suksessene er oppnådd takket være deres egen innsats. Den andre underkategorien omhandler beskrivelser fra informanter om klare planer de har for livet sitt, som de beskriver å avhenge av deres eget bidrag, og som vi har kalt ”Jeg bygger et nytt liv”. Den siste underkategorien har vi gitt navnet ”Jeg får det til”. Her inngår beskrivelser av at de har tro på seg selv og at de skal klare å nå de målene de setter seg.

”Jeg har fått til mye i livet mitt, og jeg har fått det til selv”

De fleste informantene formidler med stolthet ting de synes at de har fått til i livene sine, selv om de opplevde det som vanskelig å komme til Norge. De beskriver mestringsopplevelser og legger i samtalene med oss vekt på hvor langt de synes de har kommet i livet med fokus på sin situasjon i Norge her og nå. Flere av de unge fremhever, som vi har sett, at de i dag er personer som står på egne bein og er selvstendige. De forteller at det var utfordrende i begynnelsen når de kom til Norge; det var en ny kultur å forholde seg til, det ble snakket et språk de ikke forstod, og det var vanskelig å forstå de sosiale kodene. Det de imidlertid legger mest vekt på er at de selv har ”klart det”, og forstått hvordan livet i Norge er: De har forstått de sosiale kodene, den norske kulturen, og ikke minst lært seg språket og hvordan samfunnet

fungerer. De fremhever at de lever som andre nordmenn, med de samme rettigheter og plikter, og sier at dette er fordi de har skjønt hva det norske samfunnet krever av en. De forteller at de står på egne bein, greier seg selv økonomisk og at de ikke er avhengige av myndighetene eller andre:

Jeg trenger ikke noe av kommune, ingen ting. Fordi i dag så lever jeg godt og jeg klarer meg selv. Jeg har vært aktiv selv, hvis jeg ikke hadde vært det så kunne jeg ikke leve så godt som jeg lever i dag. [...] Men sånn som jeg lever nå, jeg lever jo som en norsk. Så jeg følger de norske regler, ikke (etniske) regler. Hvis jeg følger de (etniske) regler, så jeg kommer ikke fram. Så jeg har det jeg har greid nå. Hvis jeg hadde fulgt (etniske) regler, jeg kunne ikke kommet så langt. I dag i fire år, så jeg har jo to jobber. Har fått bil, har fått sertifikatet mitt. Så pluss jeg har søkt om boliglån. Så det er ikke mange som tror jeg har fått 1,6 millioner fra banken, så kan kjøpe leilighet. Jeg kjenner mange utlendinger som ikke har kommet så langt som meg.. Jeg har vært litt åpen med den norske kulturen [...] Jeg kan jo klare meg akkurat som en norsk mann i Norge. (Gutt, 21 år)

Den jeg var før.. jeg har jo forandret meg alt. Jeg er ikke én prosent den samme som den jeg var da, da jeg kom til Norge. Jeg skjønnte jo alt med Norge; lover og regler og kulturen. Jeg har gått skole og fått meg jobb, kjøpt bil og leilighet. Jeg tjener penger og har kjøpt meg det jeg ønsket, jeg går aldri til noen og spør om penger. [...] jeg kommer aldri til å gå på sosialkontoret, jeg skal stå på mine egne bein. (Gutt, 22 år)

Av disse sitatene synes vi det kommer godt fram at informantene synes de klarer seg bra i Norge. De fremhever at de selv har vært aktive og åpne med tanke på å lære seg hvordan det norske samfunnet fungerer. Dette er noe som går igjen hos de informantene som forteller at de er selvstendige og står på egne bein; de har skjønt norsk kultur og norske spilleregler. Det siste sitatet gir også informasjon om hvor mye denne ungdommen synes at han har forandret seg etter at han kom til Norge.

”Jeg bygger et nytt liv”

To av informantene snakker eksplisitt om at de er i ferd med å bygge et nytt liv. De forteller om at de vet hva de vil, og at de selv må ta ansvar for å komme seg dit. Det er de selv som må ta aktivt grep dersom livet her i Norge skal bli et godt liv. Den ene ungdommen snakker om det å få til å leve som en vanlig person, noe flere av informantene snakker om i forbindelse med prosjekt og selvbeskrivelse. Man lever som en vanlig person, dersom en lever i fred og ro med andre. Grunnen til at vi også inkluderer dette under agens, er at vi finner en sterk motivasjon hos denne informanten til å fortsette ”å leve som alle andre.” Han kaller det treffende nok ”å bygge et nytt liv”:

[...] jeg beskriver meg selv som en vanlig person, som lever i fred og ro med andre, og tenker på fremtida. Og vil bygge et nytt liv.[...] Ja, at jeg skal.. jeg får det til. Jeg skal få det til, det som jeg skal, liksom. Og leve i fred og ro..[...]. (Gutt, 22 år)

Den andre ungdommen snakker også om samme tema. Han fremhever at han har opplevd mye i løpet av livet sitt som kunne ha ødelagt ham, men at han har kjempet seg videre dit han er i dag. I dette sitatet aner vi også et sterkt driv mot å oppnå det han ønsker:

Jeg er klar om livet, jeg vet hva jeg vil. Jeg vet hvor jeg vil gå, jeg vet med hvem jeg vil snakke.. selv om det er ikke alltid at det er opp til meg at jeg treffer de som jeg vil treffe.. [utydelig]. Men jeg har mitt liv.. jeg har en plan. Jeg har en plan i livet som jeg skal følge. Det skjedde mye som kunne.. som kan knuse meg, men min vilje til å leve er sterkere enn det rett og slett. Uansett om jeg faller jeg må bare reise meg og stå opp igjen. Det er jo mitt liv. (Gutt, 22 år)

Den samme ungdommen forteller også, med utgangspunkt i fortiden i hjemlandet sitt, om hvordan det avhenger av en selv hvordan man takler det livet man har, og at man selv må ta aktivt grep hvis man ikke skal la seg bryte ned når det er vanskelig:

Sånn uansett livet du lever, når du har hatt det sånn lenge så finner du en måte å få glede på. Du sulter, men du ler. Det er viktig. Det er viktig å være glad i livet. Sitter du med masse tanker, vokser du opp for fort. Du må stoppe deg sjøl.

En annen ungdom er inne på noe liknende når han beskriver tøffe livshendelser. Han forteller hvordan han snur disse negative erfaringene til noe som driver ham fremover i livet. Vi synes dette også kan handle om å bygge seg et nytt liv:

Alle vi som kom hit til Norge det året jeg kom, alle vi har noe veldig bra. Uansett om vi har opplevd krigen. Egentlig er jeg glad jeg har opplevd negative ting. Det er ikke noe jeg har ønsket, men jeg er glad på en måte. Da lærer jeg av de negative tingene. Du vet, hvis alt bare hadde vært fint, fint, fint og man alltid hadde fått hjelp av andre, hvordan skulle man da klart seg selv som voksen? Da vet man ikke hva man gjør. Når jeg kom til Norge, så hadde jeg opplevd mye. Krig, sult... Her var det fred og greie mennesker, som ikke skader deg. Så jeg tok nytte av de negative tingene og snudde de til noe positivt. Tok de med meg, brukte de [de negative erfaringene]. Hvis ikke hadde jeg ikke klart det. (Gutt, 26 år)

”Jeg får det til om jeg vil”

De sier at det er veldig vanskelig. Men jeg har sett mange ting som de har sagt var vanskelige, og det blir ikke vanskelig for meg, da. (Jente, 21 år)

Dette sier en av jentene når hun forklarer at hun har valgt en type utdanning som rådgivere og andre har frarådet henne å ta, fordi de mener at det kan bli for vanskelig for en med hennes utgangspunkt. Denne jenta uttrykker imidlertid klart at hun selv har tro på at hun skal klare det. Flere av de unge vi intervjuet, formidler en slik sterk tro på seg selv og på at de kan nå de målene de setter seg. Et par av dem forteller at de har denne egenskapen til tross for at de føler at de blir sett på som utlendinger, og dermed at det antas at de ikke greier å komme seg noe sted. De sier at dette faktisk virker som en motivator, og gjør at de får et ønske om å overbevise andre om at de kan komme langt. Det er i følge disse informantene opp til en selv:

Man kan få til det meste, og om man virkelig tror på noe og prøver å få det til, så kommer man i hvert fall til å komme et godt stykke på vei mot målet.

Så hvis du får utdanning, du kan komme hvor som helst. Ja.. men hvis du har ingen ting, og først de ser på deg som.. at du er utlending, så de tenker de kan ikke, de kan ikke. Så.. men for meg, jeg står på og sier inni meg sjøl "det kan jeg", jeg kan vise de [nordmenn] at jeg er noe. Så gir du et bra eksempel av et godt forbilde fra hvor du kommer fra. Så tenker de "okei, en som kommer fra (hjemland) kan bli noe i livet". (Jente, 20 år)

3.3 Oppsummering av funn

I denne delen har vi sett at de unge vi intervjuet uttrykker at de føler tilhørighet til sin "etniske" kultur, og vektlegger morsmålet sitt, verdier og tradisjoner og religion som elementer de ønsker å ta vare på videre. Mange trekker også frem betydningen av røtter; de føler at de fremdeles hører til hjemstedet de selv og familiene kommer fra, og at de vil fortsette å opprettholde en forbindelse til opphavskulturen. Videre beskriver de at de også føler seg norske, og legger her vekt på at de har samme rettigheter og plikter, og også lever på samme måte, som nordmenn. Flere sier at det er viktig med kontakt med nordmenn for å føle seg som norske. De aller fleste beskriver seg som tokulturelle; på ulike måter gir de uttrykk for at de både er "etniske" og norske. Vi fant mange beskrivelser på at den sosiale konteksten, andres respons og negative tilbakemeldinger kan ha betydning for hvordan de unge oppfatter seg selv med tanke på kulturell tilhørighet. Informantene ga til tider svært ulike beskrivelser av prosessen av hvordan deres kulturelle tilhørighet endrer seg etter ankomst Norge, særlig med henblikk på bevaring av tradisjoner og religion.

Informantene beskriver ønsker om å bli økonomisk selvstendige, leve et normalt liv og om å bli værende her i Norge. Mange forteller om vanskelige og negative livserfaringer og at de opplevde at de tidlig ble voksne og måtte klare seg selv, men at de synes de likevel har klart seg bra. Noen beskriver også at de føler seg som alle andre. De unge gir beskrivelser av at de oppfatter at de er aktivt med å styre hvilken retning livet deres tar, og mange opplever at de er personer som mestrer, og som har fått til mye og har kommet langt i livet. Noen sier at de holder på å bygge et nytt liv her i Norge. Flere beskriver en sterk tro på seg selv, og at de kan nå de målene de setter seg.

4 Diskusjon

Vi har i vår presentasjon av funnene forsøkt å holde oss nærmest mulig datamaterialet med mål om å formidle informantenes egne refleksjoner og erfaringer. I dette kapittelet vil vi diskutere våre funn i lys av de teoretiske perspektivene som er presentert i innledningen. Vi løfter enkelte av funnene opp på et teoretisk nivå, før vi tar for oss hvilke implikasjoner disse fortolkningene kan ha for å forstå gruppen som studeres og for fremtidig forskning. Først vil vi imidlertid gjøre rede for metodologiske faktorer som kan ha påvirket funnene våre.

4.1 Metodologiske begrensninger

Vi vil i det følgende beskrive noen mulige problematiske sider ved valg av metode, utvalg og gjennomføring. Dette dreier seg om potensielle feilkilder hos forskerne, utvalget, intervjuguiden, konteksten for gjennomføring av intervjuene samt utfordringer ved fenomenet som studeres.

4.1.1 Egen kunnskap og forforståelser

Hill et al. (1997) beskriver to mulige feilkilder som det bør skilles mellom og eksplisitt redegjøres for av forskere. Den ene er knyttet til forventninger: *“antakelser som forskerne har utformet basert på gjennomgang av litteratur og i uttenkingen og utviklingen av forskningsspørsmål”* (s. 538, vår oversettelse). Den andre dreier seg om *“personlige faktorer som gjør det vanskelig for forskere å respondere objektivt på dataene”* (s. 539, vår oversettelse). Å være seg bevisst slike feilkilder handler om *refleksivitet*, som er noe vi har tilstrebet gjennom hele forskningsprosessen. Refleksivitet oppfordrer forskeren *“[...] to explore the ways in which a researcher's involvement with a particular study influences, acts upon and informs such research”* (Nightingale & Cromby, 1999, s. 228). Det handler også om å anerkjenne at det er umulig å holde seg ”utenfor” det fenomenet som studeres (Nightingale & Cromby, 1999), og det viktigste er derfor ikke å tilstrebe objektivitet, men å være seg bevisst hvordan våre forhåndskunnskaper påvirker valg vi gjør i løpet av en studie (Malterud, 2003).

I utgangspunktet hadde vi forventet, ut fra vår egen erfaring med denne gruppen, at temaet identitet ville være noe som opptar denne gruppen av unge mennesker. Derfor hadde vi en

antakelse om at en reforhandling av kulturell og personlig identitet utgjør en viktig del av deres rekonstrueringsprosess i eksiltilværelsen. Dette vil naturligvis ha preget spørsmålsformuleringene i intervjuene og også farget bruken av datamaterialet i analysearbeidet. Flere funn i forskningslitteraturen tilsier at en evne til å integrere etnisk og nasjonal identitet korrelerer med en bedret psykologisk tilpasning. Dette kan ha preget vår fortolkning av materialet dit hen at vi har vært spesielt oppmerksomme på resiliens og robusthet hos de av informantene som synes å ha lyktes med en slik integrering. Vi har også begge lenge hatt et personlig engasjement for enslige mindreårige flyktninger. Dette kan ha skapt et underliggende ønske om å fremstille gruppen i et best mulig lys, og at vi følgelig i for stor grad kan ha festet oss ved positive funn og ellers hatt en tendens til å fortolke utsagn på en fordelaktig måte. Vel vitende om denne mulige feilkilden, har vi tilstrebet å holde oss nærmest mulig råmaterialet og presentere dette slik det ble fremstilt av informantene.

4.1.2 Utvalg, intervjuguide og kontekst

Utvalget av informanter i denne studien kan ha påvirket funnene. Huemer et al. (2009) mener det er grunn til å anta at det hovedsakelig er de mest resiliente informantene som sier seg villige til å delta i slike undersøkelser. Motsatt kan det også tenkes at de som ikke fungerer bra i Norge, ikke er med, både på grunn av språkkunnskaper og fordi det vil vekke mye negative følelser å bli stilt sensitive spørsmål. Av totalt 35 gjennomførte intervjuer ble 20 transkribert og analysert. De resterende ble ekskludert fra analysen på bakgrunn av metning, språk eller lite utfyllende svar. Det kan være ulike årsaker til at de har svart lite utfyllende, som for eksempel språkproblemer eller at de ikke tidligere har reflektert over eller vært seg bevisste temaene vi spør om. Begge disse årsakene kan påvirke våre funn. Formålet med denne studien er imidlertid ikke å gi et representativt bilde av gruppen ankommet som enslige mindreårige til Norge som helhet, men å utvikle analytiske beskrivelser på bakgrunn av intervjuer med et utvalg av denne gruppen.

I utgangspunktet er intervjuguiden som ble benyttet i hovedsak utformet for påfølgende skåring av identitetsstatuser i henhold til Marcias ISI. Dette kan ha ført til at vi har fått et tynnere datamateriale enn om vi hadde utarbeidet en intervjuguide utelukkende basert på vår problemformulering. Vi opplever imidlertid ikke dette som noe stort problem, ettersom det finnes mengder av meningsbærende utsagn i materialet som omhandler vår problemstilling, men vi kan selvsagt ikke se bort fra at dette kan ha påvirket det endelige datamaterialet.

Marcias identitetsintervju har ofte blitt kritisert for å være forankret i en vestlig identitetsteori (Jørgensen, 2008; Kroger, 2004; Phinney & Baldelomar, 2010). Selv om justeringer er foretatt for å tilpasse intervjuguiden til målgruppen for denne studien, vil den fremdeles være preget av underliggende vestlige normer og verdier. Denne kritikken baserer seg på en forståelse av identitetsformasjon som en dynamisk prosess i samspill med den kulturelle konteksten, og at identitetsstatusene dermed ikke er universelle. Dette er høyst aktuell kritikk, men vår oppfatning er at dette først og fremst er et problem ved kvantitative analyser av identitetsintervjuer. Vi mener at denne kritikken ikke berører vår studie på samme måte, ettersom vi ikke benytter identitetsstatusene i vårt analysearbeid.

Miller et al. (2002) peker også på at den interpersonlige konteksten som et intervju finner sted i, kan virke inn på hva informantene velger å fortelle. Det er for eksempel viktig å ha et reflektert forhold til det at to personer av vestlig kulturell bakgrunn intervjuet informanter fra ikke-vestlige opprinnelseskulturer, ofte av motsatt kjønn. Samtidig har språket påvirket intervjusituasjonen, ettersom informantene besvarte spørsmål på et språk som ikke er deres morsmål. Vi fant jo i vår undersøkelse at en del av de unge har erfaring med at når de uttrykker at de føler seg som norske, så blir dette ofte ikke møtt med bekræftende respons av andre nordmenn. Gitt det faktum at det var norske intervjuere som utførte intervjuene, kan slike erfaringer også ha farget informantenes svar på spørsmål om kulturell identitet.

4.1.3 utfordringer ved fenomenet som studeres

Å studere identitetsdannelsesprosesser er utfordrende fordi det til en stor grad omhandler svært abstrakte fenomener. Generelt vil det kunne være vanskelig for individet å verbalisere opplevelsen av temaer og prosesser relatert til identitet. Derfor har fokus vært på det enkelte individs beskrivelser av refleksjoner rundt egne valg og preferanser. Dette utgjør viktige aspekter ved identitet og omhandler fenomenet identitetsdannelsen på et mer konkret nivå, noe som gjør det enklere for informantene å sette ord på sine tanker og refleksjoner. Videre er studiet av identitetsutvikling en utfordring fordi det handler om så komplekse psykologiske og sosiale prosesser som inngår i et kontinuerlig samspill med hverandre. Dette vil i særlig grad gjelde for minoritetsungdom. Formålet med den foreliggende studien er derfor ikke å gi et fullstendig bilde av hvordan identitetsutviklingsprosessen arter seg i denne gruppen, men snarere å belyse enkelte aspekter ved den samt å finne temaer til videre forskning.

4.1.4 Enslige mindreåriges "stillhet"

Flere studier har blitt gjort som indikerer at enslige mindreårige er selektive med tanke på hva de forteller om seg selv og sine liv til andre (Chase, 2010). De enslige mindreåriges "stillhet" antas å tjene flere funksjoner for de unge, og kan forstås blant annet som en form for agens og som en mestringsstrategi for å håndtere og komme over smerte (Chase, 2010; Kohli, 2006). Kohli (2006) peker på at enslige mindreårige derfor av og til er motvillige til å snakke og gjør det med forsiktighet. For oss har det vært viktig å være klar over dette, fordi det også i den foreliggende studien kan ha vært informanter som ikke har ønsket å åpne seg eller dele alle tankene de har rundt spørsmålene i intervjuene.

4.2 Funn og teori

Vi vil i det følgende drøfte enkelte av funnene i lys av de teoretiske perspektivene vi har presentert i innledningen, og vil først ta utgangspunkt i Jørgensens (2008) begreper om identitetsnivåer. I underkategorien "Opprinnelig kultur" presenterte vi funn som handlet om hvordan informantene forklarte at de bevarer elementer fra sin opprinnelseskultur, og at de syntes dette var viktig for å ta vare på sin historie og sine røtter. Dette vil vi drøfte som måter, eller som forsøk på, å bevare en følelse av kontinuitet i selvet. De samme funnene kommer også til å bli diskutert sammen med informantenes beskrivelser av at de tar til seg elementer fra norsk kultur. De forteller at de har kompetanse innen begge kulturer, og at de kan veksle mellom hvilken kulturkompetanse de benytter, avhengig av situasjonen de befinner seg i. De forteller at de føler tilhørighet til begge kulturer, og at følelsen av tilhørighet også er avhengig av, og varierer i, ulike situasjoner. Dette kommer til å bli diskutert i lys av teorier om etnisk og nasjonal identitet, tokulturalitet og akkulturasjon. Deretter diskuterer vi en mulig sammenheng mellom kontinuitet og akkulturasjon, før vi til slutt presenterer funn vi mener antyder at enslige mindreårige kan beskrives som en resilient gruppe. Her diskuterer vi funn fra hovedkategorien "Personlig identitet", hvor informantene gir beskrivelser av seg selv som mestrende og selvstendige aktører i egne liv, og argumenterer for hvorfor vi mener dette gjør at vi kan forstå informantene som resiliente.

4.2.1 Identitetsnivåer

Vi fant at de unge ga beskrivelser av seg selv som er knyttet til både kulturell tilhørighet og mer personlige mål, planer og selvbeskrivelser som ikke er direkte relatert til kultur. Dette

gjenspeiles i de overordnede kategoriene som vi har kalt kulturellt relatert identitet og personlig identitet. Som beskrevet i innledningen antar Jørgensen (2008) at menneskers identitet består av ulike nivåer, og vi mener funnene våre samsvarer med hans beskrivelser av ”personlig identitet”, og med det han kaller ”den sosiale identitet” og ”den kollektive identitet”, som henholdsvis bygger på sosiale roller (den delen av identiteten som er innlemmet i ens sosiale relasjoner), og den kollektive identifiseringen med ideer, verdier og mål som er felles for gruppen man tilhører. Den kollektive identiteten er forventet å være mer fremtredende og flyte mer sammen med de andre nivåene av identitet hos individer med opphav i kulturer preget av kollektivistiske verdier (Jørgensen, 2008), noe som antagelig vil være tilfelle for disse unge. Slik er det vanskelig å skille hvilke identitetsbeskrivende utsagn som faller innunder ”sosial identitet” og ”kollektiv identitet” hos disse informantene. I våre funn er det vanskelig å finne beskrivelser som samsvarer med Jørgensens første nivå, ”jeg-identiteten”. Han hevder at dette nivået er nært forbundet med individets personlighetsstruktur, og er en indre, psykologisk kjernestruktur som utgjør det strukturelle grunnlaget for de øvrige identitetsnivåene. ”Jeg-identiteten” kommer til uttrykk i en subjektiv, sammenhengende fornemmelse av hvem man er. Denne fornemmelsen er imidlertid ikke nødvendigvis verbalisert, og vi tenker dermed at det er naturlig at vi ikke finner beskrivelser av dette identitetsnivået i materialet, ettersom det utgjør den mer abstrakte delen av identiteten som man sjelden har bevisst tilgang til. Jørgensen (2008) hevder at det er dette nivået som har størst betydning for individets psykiske helse, og at det er det som muliggjør opplevelsen av en meningsfull sammenheng mellom fortid, nåtid og fremtid. Med andre ord omhandler dette kontinuitet i selvet over tid, og vi vil nå diskutere våre funn i lys av denne teoretiske antagelsen.

4.2.2 Kontinuitet i selvet

Som gjort rede for i innledningen, er en følelse av kontinuitet i selvet viktig. Dette bidrar til å opprettholde en følelse av å være den samme uavhengig av om omgivelsene skifter. Dette ble allerede påpekt av John Locke i 1690, og er viktig i James' så vel som Eriksons teori om henholdsvis selvet og identitet. Locke (1690) og James (1890, sitert i Jørgensen, 2008) var opptatt av at bevissthetsstrømmen er kontinuerlig, og at dette er bakgrunn for vår følelse av å være samme person. Erikson (1968) er også opptatt av kontinuiteten i selvet, at fornemmelsen av egen identitet henger sammen med en umiddelbar fornemmelse av å være den samme på

tvers av tid og sted. Han bringer også inn det sosiale aspektet ved identitet, nemlig viktigheten av at andre også anerkjenner denne kontinuiteten.

Marcia (1966) introduserte identitetsmodellen som er presentert tidligere. Noe av det viktigste i empirien som støtter validiteten i Marcias teori eller begrep om identitetsstatus er at man stadig finner en sammenheng mellom en ”fullt utviklet identitet” og blant annet selvtillit og psykologisk velbefinnende (Berk, 2006; Jørgensen, 2008). Kontinuitet er i Marcias rammeverk antatt å ha en sammenheng med statusene ”overtatt” og ”fullt utviklet” identitet, som begge innebærer høy grad av identitetsforpliktelse (Van Hoof & Raaijmakers, 2002). Før Marcia, studerte Block (1961), som en av de første, kontinuitet i individers selvforståelse, og fant en positiv korrelasjon mellom stabil selvforståelse og psykisk helse. Senere har Van Hoof og Raaijmakers (2002) målt personers følelse av kontinuitet på tvers av tid og sted, og funnet en sammenheng mellom stabil selvforståelse (kontinuitet) og psykologisk velbefinnende. De fant også en sammenheng mellom en stabil selvforståelse og identitetsforpliktelse i den forståelsen av begrepet Erikson og Marcia bruker. Dunkel (2005, sitert i Dunkel, Minor & Babineau, 2010) og Dunkel og Anthis (2003, sitert i Dunkel et al., 2010) finner også en sammenheng mellom identitetsforpliktelse og stabil selvforståelse over tid. Gitt sammenhengen mellom kontinuitet og psykologisk velbefinnende, kan det anses som viktig å opprettholde en følelse av kontinuitet i selvet, og dette er også i følge Erikson (1968) noe man alltid ubevisst vil tilstrebe å oppnå.

Med dette som utgangspunkt vil vi drøfte det som informantene forteller vedrørende de mange aspekter ved deres opprinnelige kultur som de bringer med seg og tar vare på. Vi har presentert disse funnene i kategorien vi har kalt ”Opprinnelig kultur”, i underkategoriene ”Identifisering med ens opprinnelige kultur”, ”Betydning av morsmål”, ”Bevare verdier og tradisjoner fra opprinnelig kultur”, ”Røtter” og ”Religion”. Det at de tar vare på aspekter fra sin opprinnelige kultur blir av noen av informantene knyttet opp mot betydningen av å ta vare på sin historie. Mange forteller om hvilke elementer som blir brakt videre, og de nevner blant annet morsmål, mat, feiring av høytider, dans og musikk, verdier som respekt for eldre og folkeskikk, andre kollektivistiske verdier som å holde nær kontakt med familie og venner og religion. Det synes altså viktig for informantene å holde på aspekter fra sin opprinnelseskultur, fordi dette blir det emosjonelle båndet til viktige objekter og begivenheter fra fortiden. Dermed vil det også bli en viktig del av deres identitet, ettersom deres selvbiografiske minner utgjør et viktig aspekt både ved deres nåværende identitet (Conway &

Pleydell-Pearce, 2000), og ved deres mulighet til å danne et bilde av seg selv i fremtiden (Viard et al., 2010). I en studie av Ní Raghallaigh og Gilligan (2010), hvor de intervjuet enslige mindreårige i Irland, finner de også at det er viktig for informantene å bevare aspekter fra sin opprinnelige kultur. Forfatterne knytter dette opp mot et forsøk på å bevare kontinuitet mellom fortid og nåtid, og betrakter dette som en mestringsstrategi hos de enslige mindreårige. Tatt i betraktning antakelsen om at man vil søke å opprettholde en følelse av kontinuitet i selvet, er det naturlig å tenke seg at man også vil bringe med seg viktige elementer fra sin opprinnelige kultur, og betydningsfulle minner om objekter og begivenheter fra fortiden. Nettopp dette viser også våre funn: De fleste av informantene mener det er viktig å bevare elementer fra sin opprinnelige kultur, fordi disse utgjør betydningsfulle deler av deres historie. Vi synes en naturlig tolkning av dette er at det vitner om et mer eller mindre bevisst forsøk på å opprettholde en følelse av kontinuitet i selvet. Dette samsvarer med Ní Raghallaigh og Gilligan (2010).

Videre nevner Ní Raghallaigh og Gilligan (2010) tilpasning som en annen viktig mestringsstrategi, og skriver at dette kan være grunnen til at deres informanter forteller at det er viktig for dem å lære seg kulturen i sitt nye hjemland. I den foreliggende studien finner vi at våre informanter forteller om det samme, og får inntrykk av at de aller fleste ser ut til å ha tilpasset seg norsk kultur på en god måte. Flere forteller at de mener det er viktig å lære seg norsk kultur, mange uttrykker et ønske om å bli enda mer ”norske”, og det er også flere som sier at grunnen til at de mener de har greid seg bra i det norske samfunnet, er fordi de har ”forstått norsk kultur”. Andre igjen snakker om dette på en indirekte måte ved å nevne aspekter ved norsk kultur de har tatt til seg og liker. Noen sier også at det er viktig å være lik ”alle andre”, og vi mener som Ní Raghallaigh og Gilligan (2010) at alt dette kan handle om tilpasning som en mestringsstrategi. Vi mener i tillegg at dette kan tenkes å være viktig for å sikre en kontinuitetsfølelse i selvforståelsen fremover i tid. Gjennom både å bevare aspekter fra sin opprinnelige kultur samtidig som de tar til seg aspekter fra norsk kultur, kan man se det som at de forsøker å skape en jevn overgang fra fortid til fremtid.

I tillegg til at informantene beskriver elementer fra sin opprinnelige kultur og forteller at det er viktig for dem å bevare disse, er det noen som også er opptatt av at man ikke kan glemme fortiden, fordi hendelser i fortiden er med på å definere hvem de er. Som nevnt i underkategorien ”Røtter” i funndelen sier også en av informantene eksplisitt: ”For å vite hvem man er, må man vite hvor man kommer fra.” Det synes altså som om det å bevare

emosjonelt viktige aspekter fra fortiden blir viktig for å oppnå en følelse av hvem man er i nåtiden. Alt i alt vil vi derfor si at en mulig tolkning av funnene våre er at de gir støtte til at man vil skape kontinuitet i selvforståelsen fra fortid til fremtid. Dette er i tråd med hva Ní Raghallaigh og Gilligan (2010) har funnet og harmonerer også med annen litteratur som omhandler kontinuitet og selvforståelse (se bl.a. Block, 1961; Dunkel et al., 2010; Van Hoof & Raaijmakers, 2002). Det er likevel vanskelig å fastslå med sikkerhet at det at informantene bevarer elementer fra sin opprinnelige kultur faktisk er et bevisst eller ubevisst forsøk på å skape kontinuitet i selvforståelsen. I tillegg er kontinuitet et teoretisk begrep konstruert for å forklare prosessen av stabil selvforståelse på tvers av tid og sted, så ingen av informantene vil selv snakke eksplisitt om dette. Så vidt vi vet er det ikke blitt utført forskning på denne sammenhengen, og verken vår eller nevnte studie av Ní Raghallaigh og Gilligan (2010) er designet for å kunne undersøke en slik sammenheng. Vi har imidlertid her presentert en mulig tolkning av funnene, hvor vi har linket våre funn om at informantene bevarer aspekter fra sin fortid opp mot forsøk på å opprettholde en følelse av kontinuitet i selvet. I og med at denne opprettholdelsen er viktig for å ha en stabil følelse av hvem man er, vil det være naturlig at informantene forsøker å danne en jevn overgang fra fortid via nåtid til fremtid. Opprettholdelse av kontinuitet i selvet kan også betraktes som en beskyttelsesfaktor, ettersom det i litteraturen er linket til positiv psykologisk tilpasning.

I det neste avsnittet om tokulturalitet, vil vi diskutere de samme funnene i lys av akkulturasjon, som er et supplerende perspektiv. Deretter vil vi diskutere en mulig sammenheng mellom kontinuitet og akkulturasjon, før vi presenterer funn vi mener beskriver informantene som en resilient gruppe.

4.2.3 Tokulturalitet

Akkulturasjon

Som beskrevet i forrige avsnitt, fant vi at de unge vi intervjuet ga uttrykk for at de oppfatter seg selv som tilhørende sin opprinnelige kultur og at de i tillegg oppfatter seg selv som del av det norske samfunnet/kulturen. Måten de beskrev sin oppfattelse av å være enten ”etnisk” eller norsk på, syntes å samsvare med de definisjonene vi tidligere har presentert, både når det gjelder etnisk og nasjonal identitet. Informantene har beskrevet en slik tilhørighet gjennom selvidentifisering, vektlegging av morsmål, preferanse for verdier og tradisjoner i de ulike

kulturene, og en positiv holdning overfor kulturene (se bl.a. Phinney et al., 2001). Vi tenker derfor at vår fortolkning av funnene samsvarer med de teoretiske antakelsene om hva begrepene etnisk identitet og nasjonal identitet innebærer.

De aller fleste informantene beskrev at de opplever seg selv som *både* ”etniske” og som norske. Med andre ord utelukket ikke en identifisering med opphavskulturen en identifisering med majoritetskulturen i Norge, og vice versa. Dette understreker en av hoveddiskusjonene innenfor akkulturasjonslitteraturen, som omhandler spørsmålet om de etniske og nasjonale identitetene er motsetningsfylte eller uavhengige av hverandre. Våre funn støtter oppunder det som i akkulturasjonsteorien kalles for en *todimensjonal akkulturasjonsmodell*, som blant annet Berry (se bl.a. Berry, 2006; Berry & Kim, 1988) har tatt til orde for. I denne modellen antas det at disse to fasettene av kulturell identitet eksisterer uavhengig av hverandre, hvilket betyr at et individ kan opprettholde en følelse av tilhørighet til begge kulturer på samme tid. Innenfor denne tradisjonen tenker man at en slik integrasjon av de to kulturene innen et individ ikke bare er mulig men også ønskelig. Med andre ord synes det å være holdepunkter for å kunne hevde at det å både ha en etnisk og en nasjonal identitet kan bidra til positiv tilpasning hos innvandrere (bl.a. Berry et al., 2006; Phinney et al., 2001).

Akkulturasjonstenkning som forståelsesmodell er imidlertid blitt kritisert for å være for enkel og fokusere på hovedsakelig overfladiske trekk ved kulturell identitet, mens utforskning av de mer komplekse sidene utelates (Ford, 2006). Likevel er den todimensjonale modellen vidt anerkjent, og står i kontrast til en tidligere, såkalt *bipolar akkulturasjonsmodell*, som antok at etniske og nasjonale identiteter er motsetningsfylte: Den ene kommer på bekostning av den andre, og tilhørighet til begge kulturer vil lede til utviklingen av en inkongruent og ustabil følelse av selvet og til en mindre optimal psykologisk fungering. Selv om empiriske studier ikke utvetydig bekrefter verken den ene eller den andre modellen (Tartakovsky, 2009), støtter altså våre funn en todimensjonal tilnærming til akkulturasjon og er således i tråd med de regjerende perspektiver på akkulturasjon per i dag. Hos informantene i denne studien synes det å være tydelig at en opprettholdelse av både en etnisk og en norsk identitet synes mulig, og at de evner å oppnå en sameksistens av identitetene uten tilsynelatende belastende grader av konflikt. Dersom man støtter seg til akkulturasjonsrammeverket og påstanden om integrasjon som den gunstigste akkulturasjonsstilen, kan man forstå denne evnen som en beskyttelsesfaktor hos de unge.

Ulike former for tokulturalitet

Som det fremgår i vår presentasjon av funnene beskriver de unge ulike måter å være tokulturell på. En person kan sies å være tokulturell når han eller hun er i stand til å forstå, identifisere seg med og fungere innen to ulike kulturer (Ford, 2006). De unge beskriver de to identitetene, ”etnisk” og norsk, som å ha smeltet sammen til en samlet identitetsoppfattelse (”Jeg er både ’etnisk’ og norsk”). Dette synes å gjenspeile det som i akkulturasjonsteori betegnes som en ’integrert identitet’. En variant av dette er beskrivelser de unge har av at de aktivt selekterer det de synes er bra fra hver kultur sammen til en blandet identitet (”Jeg blander ’etnisk’ og norsk kultur”), i likhet med blant annet Ní Raghallaigh og Gilligan (2010) sine funn. Vi tenker at utsagnene i denne underkategorien også antyder agens hos de unge, at de selv aktivt tar styring og bestemmer hvilke aspekter ved hver av kulturene de ønsker å integrere i sin identitet. Den tredje måten de beskriver det å være tokulturell på, er gjennom beretninger om hvordan de anvender henholdsvis ”etnisk” og norsk kulturkompetanse avhengig av den gjeldende sosiale konteksten. En fortolkning av dette er at identitetene synes å eksistere parallelt innad i individet; hvilken av identitetene som blir mest fremtredende og hvilken som blir værende litt mer i bakgrunnen, avgjøres av situasjonen. Dette synes vi gjenspeiler et skille som Phinney og Devich-Navarro (1997) fant i en studie der de intervjuet unge i USA av meksikansk opprinnelse. Der var det, i likhet med i vår studie, en gruppe av informantene som fortalte at de opplevde å være begge deler. Disse betegnet Phinney og Devich-Navarro for *blandede tokulturelle* (blended biculturals). En annen gruppe av informantene følte også at de var tokulturelle, men beskrev at hvordan de oppfattet seg selv endret seg med situasjonen de var i; noen sammenhenger gjorde at de følte seg mer etniske, andre at de følte seg amerikanske. Disse fikk benevnelsen *vekslende tokulturelle* (alternating biculturals). De to kategoriene synes vi sammenfaller med våre koder: Førstnevnte (blandet tokulturell) med ”Jeg er både ’etnisk’ og norsk” og ”Jeg blander ’etnisk’ og norsk kultur”, sistnevnte (vekslende tokulturell) med ”Jeg skifter mellom ’etnisk’ og norsk kultur”. Vi mener at våre funn, i likhet med Phinney og Devich-Navarro sine funn, dermed nyanserer oppfatningen av integrasjon av etniske og nasjonale identiteter til kulturelle identiteter. Tokulturalitet synes å kunne ta ulik form for ulike individer, og er sannsynlig å avhenge av personlige og kulturelle faktorer, konteksten og hvordan individet oppfatter konteksten.

Det at noen unge i vår studie bruker begge typer beskrivelser om sin egen opplevde tokulturalitet, indikerer at å være blandet eller vekslende tokulturell ikke er gjensidig

utelukkende. Vi antar at det ikke nødvendigvis er snakk om at man enten integrerer eller veksler, men at de to måtene å være tokulturell på kan være tilstede i ett og samme individ. Når de snakker om en integrasjon av kulturene, antar vi at de snakker om sin generelle oppfatning av seg selv og hvilke kulturer de tilhører. Dette antar vi handler om identifisering med kulturene, og er noe individer kan gjøre i mer eller mindre grad med en eller flere kulturer. Når de snakker om at de veksler mellom ulike kulturer avhengig av hvem de er sammen med, antar vi at dette handler om situasjonsbetingede identiteter, på samme måte som ulike aspekter i alles selvforståelse blir mer fremtredende avhengig av i hvilken situasjon man befinner seg i og hvem man omgås (Simon, 2004). For eksempel vil andre aspekter i en ungdoms selvforståelse være tilgjengelig når han/hun er i et møte med en lærer enn når han/hun er på kafé sammen med en god venn. De samme prinsippene ser ut til å ligge til grunn når informantene forteller at forskjellige situasjoner bringer frem ulike følelser av tilhørighet til sin opprinnelseskultur og til norsk kultur.

Oppsummert mener vi altså at det kan synes som om etnisk og norsk identitet kan eksistere både som parallelle og sammenvevde selvforståelser, og at situasjonen avgjør hvilke aspekter av identiteten som blir mest fremtredende på det gitte tidspunktet. Dette synes vi igjen understreker kompleksiteten i fenomenet kulturell identitet, og at det fremdeles gjenstår å oppnå en helhetlig forståelse av hvordan psykologiske og kontekstuelle prosesser interagerer i identitetsdannelsen hos minoritetsungdom.

4.2.4 Kontinuitet og akkulturasjon

Informantenes beskrivelser av hvordan de bevarer en forståelse av seg selv som medlem av sin opprinnelige kultur, utvikler en forståelse av seg selv som medlem av den norske kulturen og hvordan de skifter mellom eller integrerer disse selvforståelsene, er bakgrunnen for diskusjonen både om kontinuitet i selvet og tokulturalitet. For å drøfte hvordan kontinuitet kommer til uttrykk har vi sammenholdt våre funn med litteratur om hvordan mennesker bevisst eller ubevisst vil forsøke å skape en følelse av kontinuitet i sin forståelse av seg selv, altså i sin identitetsoppfattelse. Videre har vi forsøkt å se på hvordan tokulturalitet uttrykkes i lys av teorier om akkulturasjon. De samme funnene var altså gjenstand for diskusjon i både et kontinuitets- og et akkulturasjonsperspektiv.

Vi vil nå løfte frem muligheten for at disse prosessene kan berøre samme fenomen. Vi mener mennesker har altså en tilbøyelighet til å skape kontinuitet i selvforståelsen vår, og dette er

også sett i sammenheng med vårt psykologiske velbefinnende, som beskrevet over. Når individer blir tvunget på flukt og omgivelsene drastisk blir endret, kan dette ofte føre til stress i tilknytning til akkulturasjon. Kan hva vi vet om kontinuitet være med å kaste lys over hvorfor mange opplever stress i akkulturasjonsprosessen? Litteratur indikerer som nevnt at en integrasjon av etnisk og nasjonal identitet er forbundet med god tilpasning og psykologisk velbefinnende. Er det slik at denne integrasjonen skaper en jevnest mulig overgang til den nye kulturen, og at dette kan tenkes å sikre størst mulig følelse av kontinuitet i selvet? Med andre ord stiller vi spørsmål om et individ i eksil vil opprettholde størst mulig grad av følelse av kontinuitet i selvet, om han/hun integrerer sin nye kultur med sin opprinnelige. De teoretiske antakelsene om kontinuitet og akkulturasjon kan slik kaste lys over våre funn: Informantene kan forstås som unge som befinner seg i en konstant identitetsdannelsesprosess, der de foretar seg aktive handlinger for å prøve å få til en helhet i forståelsen av hvem de er i fortid, nåtid og fremtid. Dette oppnår de gjennom både å bevare elementer fra sin opprinnelseskultur, samtidig som de tar til seg elementer fra norsk kultur. Slik kan altså en akkulturasjonsprosess forstås som en mulig trussel mot en følelse av kontinuitet i selvet, hvilket igjen vil kunne føre til akkulturasjonsstress som individet vil forsøke å løse ved å forhandle frem en integrasjon av sin etniske og nasjonale identitet. Vår studie er imidlertid ikke designet for å kunne si noe om denne sammenhengen, men vi vil løfte frem muligheten om at kontinuitet og akkulturasjon kan omhandle samme fenomen.

4.2.5 Resiliens

Vi mener informantenes utsagn tyder på at de er fleksible aktører som er tilpasningsdyktige og at de er i stand til effektivt å tilpasse seg den gitte sosiokulturelle konteksten de befinner seg i. Gjennom det de sier synes det som om de har evnen til å anvende etnisk og norsk kulturkompetanse avhengig av situasjonen. I innledningen beskrev vi hvordan det er rimelig å anta at barn som flykter uten ledsagelse av omsorgspersoner står overfor en enda mer utfordrende oppgave hva gjelder identitetsdannelse enn annen minoritetsungdom. Blant annet har de som oftest mindre familiært og sosialt nettverk. Sosial støtte fra familie og venner har vist seg å bedre kulturkompetansen både i egen etnisk gruppe og i mottakersamfunnet (Oppedal et al., 2004). Når disse unge likevel synes å ha utforsket og oppnådd identiteter innenfor både sin etniske kultur og den norske, antar vi at dette er resiliente unge, som finner alternative mestringsstrategier for å løse utviklingsoppgaver de står ovenfor, når det man i teorien anser som gunstige betingelser for utvikling og psykologisk tilpasning, ikke er tilstede.

Betegnelsen resiliens brukes som nevnt om mønstre av positiv utvikling i en kontekst av signifikant risiko eller motgang. Resiliens beskriver en prosess, ikke et personlighetstrekk ved individet (Rutter, 2008). Masten og Powell (2003) beskriver i sitt resiliensrammeverk at resiliens avhenger av to kriterier. Den første er en vurdering av at personen fungerer ”ok” (tilpasning innen eller over det forventede gjennomsnittet i en normativ kohort), og den andre av at personen har vært utsatt for signifikante risikofaktorer som kan hindre vellykkede løsninger av utviklingsoppgaver. Ettersom begge disse kriteriene synes å være oppfylt i våre informanternes tilfelle ut i fra hva de beskriver, mener vi funnene i denne studien generelt indikerer tegn på resiliens hos denne gruppen.

I intervjuene fikk vi inntrykk av at mange av de unge selv forstår seg selv som ”resiliente” individer. Flere av dem vektlegger at de har vært utsatt for belastende livshendelser og at de har hatt det svært vanskelig, både før og etter ankomst Norge. Vi oppfattet disse som om de ville fortelle oss at de *til tross for* dette er unge som har klart seg bra: De har fått til mye og de har fått det til på egenhånd. Dette inntrykket av at de unge har oppnådd en vellykket tilpasning, basert på de unges egne definisjoner av suksess, ble understøttet av beretningene om at de ble ”fort voksne”, men har klart seg selv og står på sine egne ben. De formidler også et ønske om å være selvstendige og at de har tro på seg selv. Vi antar, i likhet med Ní Raghallaigh og Gilligan (2010), at slike beskrivelser av uavhengighet og tro på å kunne klare seg selv, hos unge ankommet som enslige mindreårige, kan forstås som en mestringsstrategi, som gir dem en økt følelse av kontroll over situasjonen og hjelper dem å håndtere utfordringene de møter. Videre er vi også enig med Ní Raghallaigh og Gilligan (2010) i at både det å bevare aspekter fra den etniske identiteten, og det å ønske og tilpasse seg og lære om den nye kulturen, også kan forstås som mestringsstrategier de unge tar i bruk, og vi har tolket begge deler som forsøk på å bevare kontinuitet i selvet og dermed gjøre endringene de blir utsatt for, mindre overveldende.

Mestringsstrategiene til de unge kan forstås som forsøk på å gjenvinne sin agens, sin handlekraft, i den nye konteksten (Healey, 2006). De unges beskrivelser i vår undersøkelse gir inntrykk av at de har lyktes i dette. De synes selv å oppleve at de tar aktivt tak i sin livssituasjon, og de uttrykker en evne til å mobilisere indre ressurser til å gjenoppbygge seg selv og et liv de anser som godt. Vi mener at det fremgår tydelig at de forstår seg selv som målbevisste, medvirkende aktører i sine egne liv; de er ”aktive overleverere” i kontrast til

”passive ofre”, for å låne Rousseau og Drapeu (2003, sitert i Ní Raghallaigh & Gilligan, 2010) sine ord.

4.3 Implikasjoner

Avslutningsvis vil vi gjøre rede for implikasjonene av funnene i denne studien: Hvordan denne kunnskapen kan komme de unge alenekommende flyktninger til gode gjennom at det kan bidra til en økt forståelse av hvem de er og tydeliggjøring av hva som er viktig for dem i den prosessen de skal gjennom. Dette er kunnskap som vi ønsker kan komme til nytte i det arbeidet som gjøres for denne gruppen, både direkte i det daglige og i det som tenkes og planlegges på et mer overordnet samfunnsnivå. Videre mener vi at denne studien belyser forhold som kan være viktig for fremtidig forskning, både når det gjelder denne gruppen spesielt og når det gjelder identitetsforståelse generelt.

4.3.1 Arbeid med og tilrettelegging for enslige mindreårige

Behov for trygghet og normalitet

Målene informantene uttrykte om å komme seg raskt i jobb og bli økonomisk selvstendige, har vi fortolket som å omhandle et ønske om å skape seg et trygt fundament i livet. Det er rimelig å anta at disse unge har et stort behov for følelse av stabilitet og trygghet, etter at livet for mange lenge har vært preget av utrygghet og uforutsigbarhet. Dette er i tråd med Herman (2001) som peker på at å gjenopprette kontroll og etablere trygghet i omgivelsene er det viktigste første steget i å komme seg etter traumer. Videre uttrykker de et ønske om ”å være som alle andre” og ”leve et normalt liv”. Dette bekrefter noe Eide og Broch (2010) også har registrert i flere studier, og som behandlere i Norge som jobber med enslige mindreårige rapporterer at unge de møter er opptatt av: ”Å få leve som en normal ungdom”⁹. Vi antar at også dette handler om barn som har vært utsatt for negative livserfaringer, som man ikke forbinder med en trygg barndom, og man kan forestille seg at i slike tilstander av unormalitet blir drømmen om normalitet fremtredende. Vi synes at begge disse funnene, behov for trygghet og for normalitet, understreker viktigheten av en påminnelse fra blant andre Redd Barna¹⁰ når det gjelder arbeid med unge som søker asyl i Norge alene: *”De er først og fremst barn”*. Mottaker- og bosettingsapparatet bør tilrettelegge for disse barna på en slik måte at de får mulighet til å være nettopp det – barn, og kan få en følelse av å være ”normal” og som alle

andre barn til tross for sine unike livserfaringer, og der opprettelse av stabile og trygge rammer bør være i fokus og prioriteres.

Forståelse av de unges kulturelle identitet

Eide og Broch (2010) fremhever respekten for barnas kulturelle identitet som et sentralt tema i arbeidet med barn og unge ankommet Norge som enslige mindreårige. Dette er i tråd med prinsippet om "Barnets beste", som har vært fremhevet for å oppnå et barneperspektiv i asylprosessen når det gjelder denne gruppen. Ett av momentene som er vurdert å inngå i vurderinger av hva som er barnets beste, er kulturell og religiøs identitet (Stang, 2008, sitert i Eide & Broch, 2010). Dermed vektlegges hensynet til barnas kulturelle behov som et viktig aspekt i tilretteleggingsarbeidet for de enslige mindreårige.

I denne studien har vi hatt et ønske om å utdype forståelsen av hvordan de unge selv erfarer identitetsrelaterte utfordringer og hvordan de forstår sin kulturelle identitet, og slik sett har vårt mål vært å bidra til å øke kunnskapen om hvordan man kan hjelpe de enslige mindreårige gjennom prosessen av identitetsutvikling etter ankomst Norge. De uttrykker at det er viktig for dem både å kunne bevare aspekter fra sin opprinnelige kultur og opprettholde en tilhørighet til denne, og samtidig få muligheten til å utvikle en norsk identitet og føle seg som del av det norske samfunnet. Flere av de unges utsagn understreker at kontakt med nordmenn er avgjørende for å kunne føle seg som norsk og utvikle en norsk identitet. Dette samsvarer med for eksempel Poppit og Freys (2007) funn, som indikerer at mangel på vennsforhold med medlemmer av majoritetskulturen gjør det vanskeligere for unge flyktninger å øke sin kunnskap om verstkulturen, og med annen forskning, som tilsier at kulturkompetanse tilegnes gjennom deltakelse og interaksjon i de respektive sosiokulturelle domene (Oppedal et al., 2004). Dette fremhever nødvendigheten av at det legges til rette for at de enslige mindreårige har arenaer hvor de kan bygge nettverk og relasjoner med medlemmer av lokalsamfunnet der de bosettes.

I etterkant av intervjuene var det flere av informantene som ga uttrykk for at de syntes at det var positivt å delta på "identitetsintervjuet" og begrunnet det med at de synes de ble spurt om viktige temaer som opptar dem i livene deres her i Norge. Noen påpekte at dette var første gang de hadde snakket med noen om disse tingene, og at ingen tidligere hadde spurt dem om hva de tenker rundt temaer relatert til identitet. Dette er derfor viktig informasjon til de som møter denne gruppen av unge, som ansatte i kommunen, miljøarbeidere, behandlere og

liknende. De unge bør gis anledning til å få snakke om og få veiledning rundt spørsmål knyttet til identitet og selvforståelse.

Omgivelsenes bidrag til en vellykket tilpasning

Som vi presenterte i funnene, har omgivelsenes respons betydning for identitetsoppfattelsen til de unge. Informantene ga beskrivelser av at andre ikke bekrefter deres opplevde kulturelle identitet, og at dette kan gjøre det vanskelig for dem å uttrykke hvordan de selv føler seg. Tartakovsky (2009) peker også på at dette kan gjøre det vanskeligere å føle tilhørighet til vertslandet. Vi synes dette gir en viktig påminnelse om at hvordan det norske samfunnet møter denne gruppen, og også andre mennesker med minoritetsbakgrunn, er med på å avgjøre i hvilken grad en integrasjon blir mulig. Hvis vi ikke "tillater" at disse unge kan føle seg som norske, hvordan skal de da kunne integrere seg i det norske samfunnet? Integrering er en toveis prosess, og avhenger ikke bare av individet som skal integrere seg men også av mottakersamfunnet (Ager & Strang, 2010), og slik sett har også den norske befolkningen et ansvar for å arbeide aktivt for at disse unge får mulighet til å bli en del av det norske samfunnet, som igjen fremmer vellykket tilpasning.

Forståelse av de unge som resiliente

Videre mener vi at denne studien retter fokus mot de enslige mindreåriges ressurser og muligheter, i kontrast til studier som utelukkende undersøker risikofaktorene i denne gruppa. Få studier har undersøkt faktorer som bidrar til vellykket tilpasning over tid hos enslige mindreårige, og en resiliensstilnærming er sjelden brukt i studier av denne gruppen (Luster et al., 2010). Funnene i studien fremhever tegn på resiliens og mestring hos de unge, gjennom de unges egne beskrivelser av seg selv som individer som har klart mye og kommet langt, selv om det har vært vanskelig, noe som kan bidra til å motvirke en tendens til ensidig fokus på og merkelappsetting på de enslige mindreårige som en "høy risiko-gruppe" i litteraturen. Det er viktig å øke kunnskapen om de unges ressurser og potensial, for at disse faktorene også kan tas med i betraktning i tilretteleggingsarbeidet, i tråd med Eide og Broch (2010) sine anbefalinger. Vår studie understøtter påstanden om at en helhetlig forståelse av alenekommende flyktningbarn- og ungdom innebærer en forståelse av dem *både* som sårbare og som resiliente (Ní Raghallaigh & Gilligan, 2010).

4.3.2 Fremtidig forskning

Identitetsteori

Erikson (1968) beskriver at den unges utforskning av sin identitet krever en overgangsperiode som han kaller for ”psykososialt moratorium”, der individet utforsker ulike identitetsalternativer, og han mener det sosiale miljøet rundt den unge bør være stabilt og støttende i denne perioden. Selv om identitetsutviklingen i ungdomstiden også handler om et behov for å oppnå selvstendighet, så fortsetter man å trenge foreldrenes støtte og veiledning (Damon, 1983). I tillegg til at denne betingelsen sjelden er tilstede for unge ankommet som enslige mindreårige, står disse unge, i og med at de er minoritetsungdom, overfor en spesielt krevende oppgave med å utforske flere identiteter: Identiteter assosiert med opprinnelseskulturen, majoritetskulturen og den minoritetsgruppen de tilhører i mottakerlandet (Phinney, 1992). Unge flyktninger er dessuten opptatt med andre grunnleggende og krevende overlevelsesoppgaver, for eksempel må de lære et nytt språk og bygge nye sosiale nettverk (Ward, Bochner & Furnham, 2001, sitert i Tartakovsky, 2009).

Det at eksiltilværelsen kjennetegnes av uforutsigbarhet og usikkerhet med tanke på fremtiden, vanskeliggjør stabilitet i omgivelsene ytterligere. Slik sett befinner de seg også vanligvis langt fra de stabile og støttende omgivelsene som Erikson hevder er nødvendige for en optimal identitetsutforskning (Tartakovsky, 2009). Når vi i vår studie, med forbehold om mulige skjevheter i utvalget som diskutert tidligere, likevel i hovedsak konkluderer med at de unge vi snakker med involverer seg i aktivt utforskende prosesser og synes å lykkes i å etablere stabile og konfliktfrie identiteter, stiller vi oss spørsmålene: Hvilke faktorer er det som bidrar til dette? Tar disse unge i bruk alternative mestringsstrategier for å kompensere for den manglende tilstedeværelsen av sosial støtte i identitetsutviklingen? Eller knytter de seg til andre, for eksempel venner, omsorgspersoner i mottakerapparatet eller liknende, som til en viss grad kan tenkes å fylle funksjonen som sosial støtte? Dette kan være nyttig å undersøke nærmere i fremtidig forskning for å utdype antakelser i identitetsteorien om hva som er nødvendige betingelser for en vellykket identitetsutvikling. I tillegg kan det muligens øke kunnskap om faktorer forbundet med resiliens og mestring hos denne gruppen.

Den foreliggende studien synes vi videre gir viktig informasjon om at mennesker er i stand til å tåle svært store endringer og tilstander av usikkerhet, uten at det fjerner muligheten til å opprettholde en stabil identitet og en fornemmelse av å være den samme personen over tid –

nemlig det vi har omtalt som en følelse av kontinuitet i selvet. Ytterligere studier av identitetsdannelse hos alenekommende flyktningsungdom, som vi mener utgjør et svært interessant og særegent tilfelle av ulike og komplekse psykologiske, sosiale og kulturelle prosesser i interaksjon, tror vi vil kunne berike den videre utviklingen av psykologiske teorier om identitetsdannelse.

Tokulturalitet/integrasjon

Som nevnt tidligere gjenstår det fortsatt forskning for å kunne forstå kompleksiteten i etnisk og nasjonal identitetsdannelse, og hvordan tokulturalitet tar form. Vi mener at flere kvalitative tilnærminger vil være nyttig i så måte, for å få tak på tokulturalitet som erfart fenomen av tokulturelle individer selv.

Studier av enslige mindreårige og flyktninger – eksilet som mulighet

Vår studie støtter oppunder behovet for en mer omfattende modell for flyktningers mentale helse som inkluderer både de traumatiske erfaringene og stressorer forankret i eksiltilværelsen, som akkulturasjonsstress utgjør et eksempel på, og hvordan disse interagerer med hverandre og påvirker tilpasning og psykologisk velbefinnende for individer som lever i eksil.

Videre mener vi indikasjonene på resiliens og mestring som vi finner i denne studien understreker en nyansering av eksiltilværelsens implikasjoner og hvordan man kan forstå ”eksilet som mulighet” for de unge som søker asyl i Norge alene. Eksilet medfører en rekke stressorer som kan være belastende og medføre psykiske plager og mistilpasning. Likevel, som funnene våre tilsier, synes det som om det er fullt mulig for individet som eksilet gjelder for, og for de mottagende omgivelsene, å møte de eksilrelaterte utfordringene på måter som muliggjør positiv utvikling og psykososialt velbefinnende. Eksempelvis kan man i tillegg til å betrakte de ekstra utfordringene de enslige mindreårige møter i identitetsdannelsesoppgaven sammenliknet med annen ungdom, også vektlegge at de har muligheten til å aktivt selektere elementer til sin kulturelle identitet fra de to kulturene som de tilhører (Tartakovsky, 2009). Slik sett kan man tenke på eksilsituasjonen som en mulighet for at flyktningsungdom kan utvikle en rikere og mer fleksibel personlighet og dermed fremme psykologisk velbefinnende. I motsetning til at man antar at stagnasjon er eneste mulige utfall av eksilet fordi risikofaktorene er så omfattende, kan man ved å fokusere på de unges ressurser og potensial

snarere studere hvilke faktorer som kan bidra til at eksilet blir *mulighetenes område* når det gjelder utvikling (Grinberg & Grinberg, 1989; Varvin, 2002). En vellykket tilpasning og et godt liv for de unge bør anses som fullt mulig, og noe som det derfor bør legges til rette for. Norge, som mottakerland for mange alenekommende flyktningbarn, har en stor og viktig oppgave i arbeidet med å ivareta disse unges muligheter og behov, og i å bidra med kunnskap for hvordan dette kan gjøres på en best mulig måte.

²<http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4200d8354.pdf>. Oppsøkt 10.01.2011.

³<http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Enslige-mindrearige-asylsokere/>. Oppsøkt 10.01.2011.

⁴<http://www.udi.no/Nyheter/2011/Nokkeltall-om-innvandring-2010/>. Oppsøkt 03.04.2011

⁵<http://www.udi.no/Oversiktsider/Statistikk-og-analyse/Statistikk-/Asyl/Enslige-mindrearige-asylsokere/Asylsoknader-enslige-mindrearige-asylsokere-2009/>. Oppsøkt 10.01.2011.

⁶ Per 15.04.2011.

⁷ <http://www.unhcr.org/3b53f1674.html>. Oppsøkt 21.04.2011.

⁸ N. Sveaass (personlig meddelelse, 21.09.2010)

⁹ E. Bakken & N. Wilhelmsen, Ressursteam for enslige mindreårige asylsøkere (Bufetat) (personlig kommunikasjon, 18.08.2010)

¹⁰ <http://www.barneombudet.no/sfiles/3/71/3/file/NGOU-2006-1.pdf>. Oppsøkt 10.04.2011.

Litteraturliste

- Ager, A. & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166-191.
- Anderson, P. (2001). 'You don't belong here in Germany...': On the social situation of refugee children in Germany. *Journal of Refugee Studies*, 14(2), 187-199.
- Barne- og familiedepartementet (2001). *Håndbok om kommunenes arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. Oslo: BFD.
http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2001/0006/ddd/pdfv/140463-enslige_mindrearige_ny.pdf
- Bean, T., Derluyn, I., Eurelings-Bontekoe, E., Broekaert, E. & Spinhoven, P. (2007). Comparing psychological distress, traumatic stress reactions, and experiences of unaccompanied refugee minors with experiences of adolescents accompanied by parents. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 195(4), 288-297. DOI: 10.1097/01.nmd.0000243751.49499.93
- Berk, L. E. (2006). *Child development (7th ed.)*. Boston, MA: Pearson Education.
- Berry, J. W. (2006). Stress perspectives on acculturation. I Sam, D.L. & Berry, J. W. (red.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (s. 43-57). Cambridge, Storbritannia: Cambridge University Press.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L. & Vedder, P. (2006): Immigrant youth: Acculturation, Identity, and Adaptation. *Applied Psychology*, 55, 303-332. DOI: 10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x
- Berry, J. W. & Kim, U. (1988). Acculturation and mental health. I Dasen, P. R., Berry, J. W. & Sartorius (red.), *Health and Cross-Cultural Psychology: Toward applications*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Block, J. (1961). Ego identity, role variability and adjustment. *Journal of Consulting Psychology*, 25 (5), 392-397.
- Borge, A. I. H. (2010). *Resiliens: Risiko og sunn utvikling*. Oslo, Norge: Gyldendal Akademisk.
- Borge, N. (2009). *Mestring og sosialt nettverk: Betydningen av nettverk i enslige mindreårige flyktningers hverdag etter bosetting* (Masteroppgave, Høgskolen i Telemark, Norge). Hentet fra <http://teora.hit.no/dspace/handle/2282/1019>.

- Bragason, H. (2008). *Etter flukten: En kvalitativ studie av hvordan enslige mindreårige asylsøkerjenter mestrer hverdagen sin i Norge* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo, Norge). Hentet fra <http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=74254>.
- Bromley, M. A. (1988). Identity as a central adjustment issue for the Southeast Asian unaccompanied refugee minor. *Human Science Press: Child & Youth Care Quarterly*, 17(2), 104-114.
- Chase, E. (2010). Agency and silence: Young people seeking asylum alone in the UK. *British Journal of Social Work*, 40, 2050-2068. DOI: 10.1093/bjsw/bcp103
- Christoffersen, M. (2007). *But if you tell somebody, the hurt disappears: A qualitative study of how unaccompanied refugee minors cope with their problems during adaptation in Norway* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo, Norge). Hentet fra <http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=58417>.
- Conway, M. A. & Pleydell-Pearce, C. W. (2000). The Construction of Autobiographical Memories in the Self-Memory System. *Psychological Review*, 107(2), 261-288.
- Dalgaard, O. S. & Sveaass, N. (2010). Fra psykisk stress til sosial mestring. I Kumar, B. N. & Viken, B. (red.). *Folkehelse i et migrasjonsperspektiv* (s. 83-104). Bergen, Norge: Fagbokforlaget.
- Damon, W. (1983). Adolescent identity and the consolidation of self. I Damon, W. (red.), *Social and personality development: Infancy of through adolescence* (s. 307-349). New York, NY: W. W. Norton & Company.
- Derluyn, I., Mels, C. & Broekaert, E. (2009). Mental health problems in separated refugee adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 44(3), 291-297. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2008.07.016
- Dittmann, I. & Jensen, T. (2010). Enslige mindreårige flyktningers psykiske helse: En litteraturstudie. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47(9), 812-817.
- Dunkel, C. S., Minor, L. & Babineau, M. (2010). The continued assessment of self-continuity and identity. *The Journal of Genetic Psychology*, 171(3), 251-261.
- Eide, K. & Broch, T. (2010). *Enslige mindreårige flyktninger: Kunnskapsstatus og forskningsmessige utfordringer*. Oslo, Norge: Regionsenter for barn og unges psykiske helse, helseregion øst og sør.
- Erikson, E. H. (1959/1980). *Identity and the life cycle*. New York, NY: W.W.Norton & Company.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York, NY: W. W. Norton & Company.

- Ford, A. I. (2006). *The bicultural experience: Description and theory*. Kansas, KS: University of Kansas. <http://proquest.umi.com/pqdlink?did=1140191771&Fmt=7&clientId=28039&RQT=309&VName=PQD>
- Giorgi, A. (1985). Sketch of a psychological phenomenological method. I Giorgi, A. (red.). *Phenomenology and psychological research* (s. 8-22). Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.
- Grinberg, L. & Grinberg, R. (1989). *Psychoanalytic perspectives on migration and exile* (N. Festinger, overs.). New Haven, CT: Yale University Press.
- Harter, S. (1990). Self- and identity development. I Feldman, S. S. & Elliot, R. (red.). *At the threshold: The developing adolescent* (s. 352 – 387) Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Healey, R. L. (2006). Asylum-seekers and refugees: A structuration theory analysis of their experiences in the UK. *Population, Space and Place*, 12, 257-271. DOI: 10.1002/psp.412
- Helland, T. (2008). *Hvem skal være der for meg? Beretninger om ensomhet blant unge som kom til Norge som enslige mindreårige asylsøkere* (Hovedoppgave, Universitetet i Oslo, Norge). Hentet fra <http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=91273>.
- Herman, J. L. (1992/2001). *Trauma and recovery: From domestic abuse to political terror*. London, Storbritannia: Pandora.
- Hill, C. E., Knox, S., Thompson, B. J., Williams, E. N. & Hess, S. A. (2005). Consensual qualitative research: An update. *Journal of Counseling Psychology*, 52(2), 196-205. DOI: 10.1037/0022-0167.52.2.196
- Hill, C. E., Thompson, B. J. & Williams, E. N. (1997). A guide to conducting consensual qualitative research. *The Counseling Psychologist*, 25, 517-572.
- Hodes, M., Jagdev, D., Chandra, N. & Cunniff, A. (2008). Risk and resilience for psychological distress amongst unaccompanied asylum seeking adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(7), 723-732. DOI: 10.1111/j.1469-7610.2008.01912.x
- Hopkins, P. & Hill, M. (2010). The needs and strengths of unaccompanied asylum-seeking children and young people in Scotland. *Child & Family Social Work*, 15(4), 399-408. DOI: 10.1111/j.1365-2206.2010.00687

- Huemer, J., Karnik, N. S., Voelkl-Kernstock, S., Granditsch, E., Dervic, K., Friedrich, M. H. & Steiner, H. (2009). Mental health issues in unaccompanied refugee minors. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 3(13), 1-29. DOI:10.1186/1753-2000-3-13
- Jørgensen, C. R. (2008). *Identitet: Psykologiske og kulturanalytiske perspektiver*. København, Danmark: Hans Reitzels Forlag.
- Khanlou, N., Koh, J. G. & Mill, C. (2008). Cultural identity and experiences of prejudice and discrimination of Afghan and Iranian immigrant youth. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 6, 494-513. DOI: 10.1007/s11469-008-9151-7
- Kohli, R. (2006). The sound of silence: Listening to what unaccompanied children say and do not say. *British Journal of Social Work*, 36, 707-721. DOI: 10.1093/bjsw/bch305
- Kroger, J. (2004). *Identity in adolescence: The balance between self and other*. London, Storbritannia: Routledge.
- Locke, J. (1690). *An essay concerning human understanding*. London: Printed for the Baffet. http://oregonstate.edu/instruct/phl302/texts/locke/locke1/Essay_contents.html
- Luster, T., Qin, D., Bates, L., Rana, M. & Lee, J. A. (2010). Successful adaptation among Sudanese unaccompanied minors: Perspectives of youth and foster parents. *Childhood*, 17(2), 197-211. DOI: 10.1177/0907568210365664
- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo, Norge: Universitetsforlaget.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551-558.
- Marcia, J. E. (1967). Ego identity status: Relationship to change in self-esteem, "general maladjustment", and authoritarianism. *Journal of Personality*, 35, 118-133.
- Marcia, J.E. (1980). Identity in adolescence. I Adelson, J. (red.). *Handbook of adolescent psychology* (s. 159-187). New York, NY: Wiley.
- Marcia, J. E. (1993). The ego identity status approach to ego identity. I Matteson, D. R. Orlofsky, J. L., Waterman, A. S., Archer, S. L. & Marcia, J. E. (red.), *Ego identity: A handbook of psychosocial research* (s. 3-21). New York: Springer-Verlag.
- Masten, A. S. & Powell, J. L. (2003). A resilience framework for research, policy and practice. I S. S. Luthar (red.), *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities*. Cambridge, Storbritannia: Cambridge University Press.

- Mghir, R., Freed, W., Raskin, A. & Katon, W. (1995). Depression and posttraumatic stress disorder among a community sample of adolescent and young adult Afghan refugees. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 183(1), 24-30.
- Miller, K. E., Worthington, G. J., Muzurovic, J., Tipping, S. & Goldman, A. (2002). Bosnian refugees and the stressors of exile: A narrative study. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72(3), 341-354. DOI: 10.1037//0002-9432.72.3.341
- Montgomery, E. (2010). Trauma and resilience in young refugees: A 9-year follow-up study. *Development and Psychopathology*, 22, 477-489. DOI: 10.1017/S0954579410000180
- Nesdale, D., Rooney, R. & Smith, L. (1997). Migrant ethnic identity and psychological distress. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28(5), 569-588.
- Nightingale, D. J. & Cromby, J. (red.) (1999). *Social constructionist psychology: A critical analysis of theory and perspective*. Philadelphia, PA: Open University Press.
- Oppedal, B., Seglem, K. B. & Jensen, L. (2009). *Avhengig og selvstendig: Enslige mindreårige flyktningers stemmer i tall og tale* (11). Oslo, Norge: Nasjonalt folkehelseinstitutt, Divisjon for psykisk helse.
- Oppedal, B., Jensen, L. & Seglem, K. B. (2007). *Når hverdagen normaliseres: Psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kom til Norge uten foreldrene sine* (1). Oslo, Norge: Nasjonalt folkehelseinstitutt, Divisjon for psykisk helse.
<http://www.fhi.no/dokumenter/f3dca2a32c.pdf>
- Oppedal, B., Røysamb, E. & Sam, D. L. (2004). The effect of acculturation and social support on change in mental health among young immigrants. *International Journal of Behavioral Development*, 28 (6), 481-494. DOI: 10.1080/01650250444000126
- Phinney, J. S. & Baldelomar, O. A. (2010). Identity development in multicultural contexts. I Jensen, L. A. (red.), *Bridging cultural and developmental approaches to psychology: New synthesis in theory, research, and policy* (s. 161-186). New York, NY: Oxford University Press.
- Phinney, J. S., Berry, J. W., Liebkind, K. & Vedder, P. (2006). The acculturation experience: Attitudes, identities, and behaviors of immigrant youth. I Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L. & Vedder, P. (red.), *Immigrant youth in cultural transition: Acculturation, identity, and adaptation across national contexts* (s. 71-116). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Phinney, J.S., Horenczyk, G., Liebkind, K. & Vedder, P. (2001). Ethnic identity, immigration and well-being: An interactional perspective. *Journal of Social Issues*, 57(3), 493-510.

- Phinney, J. S. & Ong, A. D. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: Current status and future directions. *Journal of Counseling Psychology*, 54(3), 271-281. DOI: 10.1037/0022-0167.54.3.271
- Phinney, J. S. & Devich-Navarro, M. (1997). Variations in bicultural identification among African American and Mexican American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 7, 3-32.
- Phinney, J. S. (1989). Stages of ethnic identity development in minority group adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 9, 34-49. DOI: 10.1177/0272431689091004
- Poppitt, G. & Frey, R. (2007). Sudanese adolescent refugees: Acculturation and acculturative stress. *Australian Journal of Guidance & Counselling*, 17(2), 160-181.
- Ní Raghallaigh, M. & Gilligan, R. (2010). Active survival in the lives of unaccompanied minors: Coping strategies, resilience and the relevance of religion. *Child and Family Social Work*, 15, 226-237. DOI:10.1111/j.1365-2206.2009.00663.x
- Rutter, M. (2008). Developing concepts in developmental psychopathology. I Hudziak, J. J. (red.), *Developmental psychopathology and wellness: Genetic and environmental influences* (s. 3-22). Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Simon, B. (2004). *Identity in modern society: A social psychological perspective*. Malden, MA: Blackwell.
- Stein, A. L. (2008). *Jeg må satse på livet mitt: En kvalitativ undersøkelse om mestring blant bosatte afghanske enslige mindreårige flyktninger* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo, Norge). Hentet fra <http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=74253>.
- Sveaass, N. (2001). *Reconstructing meaning after uprooting and violence: Psychosocial interventions in refugee receiving and post-conflict societies* (Upublisert doktorgradsavhandling). Universitetet i Oslo, Norge.
- Tartakovsky, E. (2009). Cultural identities of adolescent immigrants: A three-year longitudinal study including pre-migration period. *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 654-671. DOI: 10.1007/s10964-008-9370-z
- Van Hoof, A. & Raaijmakers, Q. A. W. (2002). The spatial integration of adolescent identity: Its relation to age, education, and subjective well-being. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43 (3), 201-212. DOI: 10.1111/1467-9450.00288
- Varvin, S. (2002). *Flukt og eksil: Traume, identitet og mestring*. Oslo, Norge: Universitetsforlaget.

- Viard, A., Chételat, G., Lebreton, K., Desgranges, B., Landeau, B., de La Sayette, V., Eustache, F. & Piolino, P. (2010). Mental time travel into the past and the future in healthy aged adults: An fMRI study. *Brain and Cognition*, 75 (1), 1-9. DOI: 10.1016/j.bandc.2010.10.009
- Viken, B. & Magelssen, R. (2010). Kulturelle forskjeller og dialog. I Kumar, B. N. & Viken, B. (red.), *Folkehelse i et migrasjonsperspektiv* (s. 60-80). Bergen, Norge: Fagbokforlaget.
- Ward., C. (2006). Acculturation, identity and adaptation in dual heritage adolescents. *International Journal of Intercultural Relations*, 30, 243-259. DOI: 10.1016/j.ijintrel.2005.09.001
- Øien, C. (2010). *Underveis: En studie av enslige mindreårige asylsøkere* (20). Oslo, Norge: Fafo. <http://www.fafo.no/pub/rapp/20164/20164.pdf>

Vedlegg

Identitetsintervjuet

Tusen **takk** for at du ville være med! Først vil jeg fortelle deg litt om intervjuet og om hvorfor vi er her.

Hva vi heter og at vi kommer fra **Nasjonalt Folkehelseinstitutt** der man blant annet jobber med å finne ut hvordan folk i Norge trives og mestrer hverdagen sin. Vi jobber for at folk i Norge skal få det best mulig, og ha god helse.

Et prosjekt hos oss heter **UngKul** som står for ”Ungdom, kultur og mestring”. Der vi ser hvordan barn og unge fra ulike kulturer har det, blant annet hvordan det går med barn og unge som har kommet til Norge uten foreldrene sine. Det er viktig å spørre dere om hvordan dere har det, sånn at vi kan jobbe for at det skal bli bedre for de nye som kommer uten foreldrene sine. Vi har vært rundt i kommuner i hele landet og snakket med ca 500 ungdommer som har kommet alene til Norge.

Det vi er interessert i med dette intervjuet er å lære mer om **viktige valg** du har tatt i livet når det gjelder jobb og tilhørighet, og hva du tenkte om disse valgene. Det er **ingen riktige eller gale svar**, og du bestemmer selv hva du ønsker å fortelle oss. Du kan avbryte intervjuet når du vil. All informasjon du gir til oss blir oppbevart anonymt, det vil si at ingen kan finne ut hva akkurat du har svart eller sagt. Vi vil selvfølgelig heller aldri fortelle noen hva du har fortalt oss. Hvis vi skal gjengi det du har sagt, vil vi selvsagt ikke bruke navnet ditt, men si for eksempel ”kvinne, 25 år”.....

- Du får et **gavekort** på 100 kr fra oss etterpå som takk for at du ville være med.

- Før vi snakker mer sammen, så vil vi at du skal skrive navnet ditt på en **samtykkeerklæring**. Når du skriver under på dette papiret så sier du ja til å være med i prosjektet vårt.

- Har du noen spørsmål eller noe du lurer på?

- Er det ok at vi tar opp intervjuet på bånd? Det gjør vi fordi det er så vanskelig for oss å huske alt du sier, og det er vanskelig å skrive så fort.

VI BEGYNNER FØRST MED NOEN SPØRSMÅL OM HVEM DU ER:

Går du på skole eller jobber du?

Hvor gammel er du?

Hvor lenge har du bodd i Norge?

Hvordan bor du nå?

- Hvem bor du sammen med?

- Hva tenker du om å bo der du bor?

Har du noen personer i livet ditt som du står nær og som du er viktige for deg? Med viktige personer mener vi personer du spør om råd eller snakker med viktige ting om,- eller nære fortrolige.

Hvis ja:

- Hvem er dette?

- Hvor er/bor de?

- Har dere kjent hverandre lenge?

- Hvor ofte har dere kontakt?

- hvis ungdommene svarer her i Norge, så spør om utland (eller omvendt)

- hvis ungdommene svarer kun familie, så spør om andre (eller omvendt)

Hadde du noen personer som betydde veldig mye for deg i livet ditt før du kom til Norge?

Hvis ja:

- Hvem var dette?

- Bodde du sammen med dem?

- Hvis ikke, hvem bodde du sammen med?

- jobbet disse personene, med hva? Har de utdanning, vet du hva slags?

- har dere fremdeles kontakt?

Har du søsken?

Hvis ja:

- Hvor gamle er disse?

- Hvor bor de?

- Går de på skole eller jobber de?

Har du eller har du hatt kontakt med sosialarbeider (barnevernskonsulent / flyktningkonsulent / andre offentlig ansatte)?

Hvis ja:

- Betyr denne personen mye for deg? Er det en person du føler deg nær til og som du kan betro deg til?

Har du kjæreste eller er du gift?

Hvis ja:

- Er han eller hun fra samme land som deg? Hvis ikke, hvilket?

- Går han eller hun på skole eller jobber?

Har du barn?

Har du gode venner her i Norge? (Spør litt om hvor mange, og hvem som er de næreste vennene)

Hvilket land kommer de opprinnelig fra?

Har noen av vennene dine også kommet alene til Norge uten foreldrene sine?

Hva liker dere å gjøre dere sammen på fritiden?

UTDANNING OG JOBB

Jeg vil gjerne stille deg noen spørsmål om hva du tenker om skole og jobb.

(Husk å få informasjon om hvilken rolle sosialarbeideren / rådgiveren spilte i valg av skole / utdanning)

Har du tenkt på hva slags utdanning eller hva slags jobb du vil ha?

Hvis ja:

- Hvordan begynte du å bli interessert i akkurat det?
- Hva er det du liker ved den utdanningen/den jobben?
- Er det noe som kan være negativt eller vanskelig med den utdanningen/den jobben?

Har du noen gang tenkt på andre utdannelse / jobber?

Hvis ja:

- Kan du fortelle om hva du har tenkt på?
- Hvorfor valgte du å ikke ta den utdanningen/ jobben?
- Var det vanskelig å bestemme seg?
- Snakket du med noen om dette valget?
- Var det andre ting som påvirket valget ditt /Gjorde at du bestemte deg?

Noen ganger har familie eller andre viktige personer meninger og tanker til hva slags utdanning eller jobb de vil at unge mennesker skal ha. Har du opplevd dette?

Hva synes familiemedlemmer eller andre viktige personer i livet ditt om de planene du har nå?

Hvis det dukket opp en sjanse for deg til å ta en annen utdanning eller få en annen jobb, tror du at du ville valgt noe annet da? Hva skulle det ha vært? Er det stor sjanse for at du ville valgt noe annet?

Hva skulle til for at du byttet?

ETNISK (NASJONAL) IDENTITET

Nå skal vi gå over til å prate litt om tilhørighet og identitet – det vil si om forholdet du har til landet du kommer fra og den etniske gruppen du tilhører.

(Hvis etnisitet/nasjonalitet ikke er klargjort tidligere i intervjuet):

Hvilken etniske gruppe (nasjonalitet) hører du til?

Hvis du tenker tilbake på tiden før du reiste fra landet ditt – kan du si litt om hvordan dere levde?

Eksempel: Hvordan feiret dere høytider, helter dere beundret, sanger og eventyr som er typiske for din gruppe, tradisjoner?

Hva vil du si er typisk for _____?

Har du tenkt over hva det betyr for deg å være _____?

Hvis ja:

- Hva betyr det for deg?

Eksempel: Er det viktig for deg å feire spesielle høytider fra din kultur? Spise spesiell mat på visse tider av året? Eller å fortsette å snakke morsmålet ditt?

Er det ting du liker spesielt godt ved det å være _____?

Er det ting du ikke liker?

Tenker du noen gang over hvilket land de du er sammen med kommer fra?

Hvis ja:

- Hva tenker du om det/ Hva er det du tenker på?

Snakker du mye med vennene dine, familien din eller andre om hva det betyr for deg å være _____?

Hvis ja:

- Hva snakker dere om?

Har du opplevd noe eller har det skjedd noe som fikk deg til å tenke spesielt på at du er_____?

Eksempel 1. Har du noen ganger tenkt at måten du reagerer på er veldig forskjellig fra måten norske ungdommer reagerer på?

Eksempel 2: Tenker du noen ganger: ”det er typisk norsk” eller ”sånn gjør norske, men slik gjør ikke _____”?

Tenk på hvordan du ser på deg selv som_____.

Har dette forandret seg de siste årene?

Hvis ja :

- Kan du fortelle litt mer om det?

Eksempel: Er det tradisjoner eller ting fra din kultur som du synes er viktigere nå enn da du kom til Norge? Eller er det noen tradisjoner eller ting fra din kultur som du synes er mindre viktige nå enn da du kom til Norge?

Tror du hvordan du tenker om deg selv som _____ vil forandre seg mye i årene fremover?

Hvis ja:

- På hvilke måter?

- Har du noen gang tenkt på hva det å være _____ vil bety for livet ditt som voksen?

Eksempel 1: Er det spesielle ting du vil gjøre fordi du er_____?

Eksempel 2: Vil noe være annerledes for deg fordi du er_____?

Hvis du får barn, er det noen ting med din kultur eller dine tradisjoner du vil ønske at barna dine skal lære?

Hvis ja:

- Kan du gi noen eksempler på dette?

Noen ganger vil familie eller andre voksne lære bort ting om kulturen til landet du kommer fra. Har det skjedd deg?

Hvis ja:

- Hva sa eller gjorde du da?

OM Å HØRE TIL I NORGE / VÆRE EN DEL AV DEN NORSKE BEFOLKNINGEN

Jeg vil nå gjerne snakke litt med deg om hva du tenker om det å bli norsk og det å være en del av det norske samfunnet.

Hender det at du føler du at du er en del av det norske samfunnet / den norske kulturen nå? (å være en del av det norske samfunnet betyr å føle seg hjemme her, at du liker deg her i Norge, at du synes det er riktig og bra at du bor her)

Hvis ja:

- Kan du gi eksempler på en gang du følte at du hørte til i det norske samfunnet / at du følte deg som en del av den norske befolkningen?

Eksempel: Når du ser på 17.mai- toget eller en gang du var sammen med norske venner

Hvis nei:

- Hva tror du skal til for at du skal føle at du er norsk / en del av den norske befolkningen / at du hører til i Norge?

Har noen i familien din, venner eller andre viktige personer i livet ditt sagt eller gjort noe som fikk deg til å tenke annerledes på det å høre til i det norske samfunnet?

Hvis ja:

- Hva skjedde?

Tror du at du kommer til å forandre hvordan du ser på det å høre til i det norske samfunnet i løpet av de neste årene?

Hvis ja:

- Hvordan tror du det vil forandre seg?

- Hva tror du skal til for at dette vil forandre seg?

Hender det at du synes det er vanskelig å forstå den norske måten å være på / oppføre seg på?

Hvis ja:

- Kan du fortelle litt mer om hva du synes er vanskelig å forstå?

Hva tenker du om å bli en del av det norske samfunnet?

Har du gjort noe for å lære mer om norsk kultur / norske tradisjoner / måter å være på /

Hvis ja:

- Hva har du gjort?

Er du medlem av noen norske klubber eller organisasjoner (fritidsklubber, idrettsklubber osv.)?

Hvis ja:

- Hva var det som fikk deg til å bli medlem?

Er det spesielle politiske saker i Norge som du er særlig opptatt av?

Eksempel: Skole/innvandringspolitikk/andre viktige saker

Hvis ja:

- Hva var det som gjorde at du ble interessert i disse sakene?

Eksempel: Var det spesielle mennesker du snakket med/spesielle opplevelser/annet?

Har dine meninger om disse sakene forandret seg i løpet av den tiden du har vært i Norge, eller har de vært de samme hele tiden?

Er det ting du liker spesielt godt med den norske kulturen?

Er det ting du ikke liker så godt?

I begynnelsen av intervjuet fortalte du at du har / ikke har norske venner:

Er det viktig for deg å ha norske venner?

Hvis ja:

- Har dette vært like viktig for deg helt siden du kom til Norge, eller har det forandret seg med tiden?

Er det andre viktige valg du har tatt i livet som vi ikke har snakket om?

Nå har jeg spurt deg om mange forskjellige ting- Har du noe du lurer på eller noen spørsmål du har lyst til å stille til meg før vi slutter intervjuet?

Hvordan synes du dette intervjuet har vært?